د لوي ښښتن په نامه

ټوليز سم اند يا منطق

راټولونکی: ډاکټر ماخان مېرۍ شينواری

خپرونکی: ketabton.com

د شمشاد زهير خپرونه

کال نومبر ۲۰۱۱ ز ک

Ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

نیولیک

سریزه ۳
لومړی: تولیز سم اند Logic ۴
۱ – د ،، سم اند،، بېلابېلي پرېپوهېدنې
د سم اند تاريخ – برخورشوګانې،
کلاسيکي سم اند، کالکيول بنه، کاکيولبنه
او سم انديزه تلنه، ناکلاسيک سم اند، فلسفي
سم اند، اينتويخيونيزموس، رېلېوانڅ سم اند
او کونېکس سم اند، ډېر ارزښتي سم اند او
فوزي سم

۳. ۳. ۴ – ناموتون سم انونه

دويم: وينا(سم اند) ۱۶
ډېرځليوالی، ويناغونډله او وينا،
غونډله- پرېکړه- وينا، رابندونه
غوښتنه(ثبوت)، ارزښتپرېکړه، وينابنه،
ويي، کلمه، د ويناو ډولونه، ساده – يوځای
اينښول شوې(ګډوله)، ښنيزې- سينتاکتيکي،
ويناوي په ويتاسماند کې، وينا په پرېديکات
(ارزښتوني) سم اند کې.
دريم: سم انديز- فلسفي وييونښنه ۲۵
څلورم: پيژندنه Erkenntnis ۳۰
پنځم: پايونلاس ته راوړنه ۳۴
د سم انديزې پايونې ډولونه، بېلګې، د يوه
پايلاس ته راوړنې سموالی، لومړې
نرډېوالی، تېکاو، په فورمال لوجيک کې
يې سموالی، پايلاس ته راوړنه، دا هم
وګورئ؟
شپږم: په فورمال سم اند کې تيکوالی ۴۱

اوم: ورته والي پايونه ۴۲
تاريخ، انتيک تر شولاستيک پورې،
ورته والي پايونې د شولاستيک له مخې،
تيوري، کارونه، د پردي يا بل په
ساپوهنې باندې پايونه، اتوم مودل،
پريودسيستم يا دوريي جدول ، دا هم
وګورئ، برېښناپانو لينکونه، يوګونې
ښووني.
اتم: فوزي سم اند(منطق) ۴۷
تاريخي وده، فوزي-ډېرۍپوهنه(ست -
تيوري)،ناتېره ډېرۍ، نه والی، نه
پرېښودوني – يا – ترنه(سرکټ)، او-
ترونی، پرېښودونی-يا – ترنه، فوزي
څېرونه (فنکشن)، د يوه نا- کرښيزفوزي
– څېرونه، کارونورشو،کلمو بېلونه
نهم: ډېر ارزښتي سم اند ۵۴
لسم: يو څو پښتو اړونده ليکنې ۵۷
ډاکتر ماخان مېرۍ شينواری
مخ، مخامخ او اړوند وييونه يې 57
څېړنوال محمد اصف احمدزی
"مخ" او "مخامخ" 66
ژبه غني- معياري کول، نوښت او
نيولوجيزم ۷۵
د ډاکتر ماخان مېرې شينواري ليکنې او
ژباړې ۸۱
د ډاکتر ماخان مېرې شينواري ژوند ته يوه
لنډه کتنه ۸۷

(c) ketabton.com: The Digital Library

سریزه:

ګرانو لوستونکو په مینه!

دا یوه پېچلې پوهنریښنه ده، چې لیکنه او بیا یې له بلې ژبې څخه رانیونه نوره هم پېچلې کوي. دا چې موږ په پښتو داسې لیکنې کمې لرو او بیاپه داسې پښتو، چې هلته مو دموږ پیداېښتي اړوند ویونه هم په کې له پامه غورځولي وي. دما دلته دوه موخې وې:

-- له یوې خوا مې مینه لروده، چې دا موضوع ګرانو لوستونکو ته وړاندې کړم، ځکه چې د شمېرپوهنې سم اند یو کتاب مې، چې په نورو کتابونو کې هم ځاپه ځای شوی دی او

-- له بلې لور مې غوښتل، چې دا پېچلې لیکنه په پښتو ولیکم، چې په ګډه وګورو او دا پوښتنه ځواب کړو، چې ایا داسې لیکنې په پښتو کېدلی شي او که څنګه. دا د پښتو د غنیکولو مخنیوی نه دی، دا د پښتو ساتل دي او ژبه مو پوهنیزه کول، چې باید بلد شو، مسلکي او پوهنیز کتابونه هم په پښتو ولیکو.

تاسو دا کتاب یا دما ټولو کتابونو ته پام وکړئ، چې ایا موږ دا په پښتو لیکنې معیاري دي او که څنګه؟ بیا اندونه راسره ګډ کړئ.

دا نه منم، چې ګوندې موږ داسې بلد یو، خو دابه ومنم، چې موږ په بل ډول نه یو هڅېدلي او یا د دې هڅې توان مو نه لروده.

هر څه مو په خپله ژبه شونې دي او ساده. دا همدلته وګورئ، چې پرېپوهېدن کېدونکې ده.

په په پای کې مې دوه لیکنې د ژبې په اړوند هم وړاندې کړې، چې د سم اندیز فکر څخه لاس ته راغلې وي هم ...... هیله ده، چې هغه به مو هم خوښ شي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

لومړی : ټولیز سم اند یا منطق Logic

پیلیادونه: د مالپاره د دې موضوع څېړل او بیا د دې لیکنې ترتیبول همدومره ستونځمن دي، لکه داموضوع پخپله او گومان مې دی، چې د لوستونکو لپاره به هم داستونځې وي. زیات وییونه او کلیمي دلته شته، چې هغه پخپله باید و څېړل شي او دا کار دلته کیږي. دا لیکنه په پښتو ده او هغه مسلکي ویونه به هم په پښتو څکه وي، چې زه په عربي نه پوهېږم، بیا هم راځی په گډه یې سره جوړ کړو.

سم اند: دالیکنه د فلسفي او ژبنیز لیدکونج یا لیدټکو (چې له کوم کونج یا ټکي څخه یو څه کتل کیږي) سره سر او کار لري. د برېښناییزو سم اندیز- ترنو ته دیجیتال تښنیک او سم اندیزبنستټیکې وګورئ.

له سم اند (له زړې یوناني کلمي [téchnē]() *logikè* λογικὴ τέχνη **Logik** فکرکوونکی هنر ، مخ ته تګډول یا ښونبنسټ یا دلیل Argument) څخه په ټوله کې هوښیار پای لاس ته راوړنه یا پایونه Schlussfolgerung او په ځانګړي توګه د ده پوهنیزه پای لاسته راوړنپوهنه یا فکرپوهنه Denklehre پوهېږو. په سم اند کې د ښونبنسټ د هغه و باوریوالي جوړښت ته څېړل کیږي، له وینا خوندیوالي څخه خپلواک. په همدې موخه سړی له ،،فورمال (دباندنی بڼې)،، سم اند څخه هم غږیږي. درسم او رواج سره سم اند د فلسفې یوه برخه ده. له پیله ورځني سم اند د رېتوریک په ګاوندیتوب کې وده وکړه.

د شلمې پېړۍ راپه دېخوا سړی د سم اند لاندې یا څخه سیمبولیک سم اند، چې دا هم د جوړښتپوهنې Strukturwissenschaften د بنسټ په څېر دی، پوهیږي. لکه د شمیرپوهنې او د تیوریتیکي اینفورماتیک په دننه کې، چې کارول کیږي.

د یوویشتمې پېړۍ په پیل کې دا د ما ماخان مېږي شینواري له خوا ،، سماند،، بلل شوی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دواړه سپي *veritas* رښتيا او *falsitas* نارښتيا هوسۍ *problema* پرابلم ښکار کوي، سم اند له درانه syllogismus سم اندیزې پایونې سره مصلح پسې ځغلي. کېڼ لاندې Parmenides (یوناي فیلوسوف)، د سم اندیزو دلایلو په فلسفه کې له ننوتنې سره، په سمڅه کې ځای ونیوه.

ورځنۍ یا مودرن سیمبولیک سم ان د پیداېښتي ژبې پر ځای باندې د جوړې شوې ژبې څخه کار اخلي (غونډله لکه ،، *منه سره ده،،* په ځای د بېلګې په توګه دغونډلویناو سم اند یا غونډلویناسم اند Prädikatenlogik (پرېدیکات:د ازماېښت له لارې ارزونه) سره په فورمالي شوي بڼه لکه د ،،منې،، او ،،سره،، لپاره ځاي په ځای شوی وي) او د دې لپاره کره پېژندل شوي پایلارې یا و پای ته ورلو لارې ته راوړنې Schlussregeln کاروي. د دې لپاره د فورمال سیستم څخه یوه ساده بېلګه ویناسماند Aussagenlogikدی (دلته د اتومي ویناولپاره تورې ایښول کیږي). سیمبولیک سم اند شمېرپوهنیز سم اند هم بلل کیږي (د آکثر ماخان مېږي شینواري د سم اند کتاب کتل کېدی شي) او یا په تنګه – یا راتړلې موخه فورمال سماند.

منځپانګه

(c) ketabton.com: The Digital Library

١ – د ،، سم اند،، بېلابېلې پرېپوهېدنې

٢ - د سم اند تاريخ

٣ – برخورشوګانې

٣ . ١ - کلاسيکي سم اند Klassische Logik

٣ . ١ – کالکيول بڼه Kalkültypen2 او سم انديزه تلنه

٣ . ٢ – ناکلاسيک سم اند

٣ . ٣ . ١ – فلسفي سم اند Philosophische

٣ . ٣ . ٢ اينتويځيونيزموس Intuitionismus ، رېلېوانځ سم اند Relevanzlogik

او کونېکس سم اند und konnexe Logik

٣ . ٣ . ٣ – ډېر ارزښتي سم اند او فوزي سم اند Mehrwertige Logik und Fuzzylogik

٣ .٣ .٤ – نامونوتون سم انونه Nichtmonotone Logiken

يادونه: دا پورته جرمني وييونه په خپل ځای کې څېړل کيږي.

د ويي ،، سم اند، منطق Logik ،، بېلابېلې پرېپوهېدنې

ويينه يا افاده ،، سم اند يا منطق،، په يوناني کې *logikè téchnē* په زاړه ستوا Stoa (د پخوا وخت يو ښونځی دی) هم په زاړه Peripatos (د پخوا وخت يو ښونځی دی) کې د دلايلو همداسې د پايونپوهنې لپاره راغلی، خو په دې پرېپوهېدنه د لومړي سليزې ز ک څخه د مخه نه دی راوړل شوی. دا کلمه ان له انتيکو Stoiker Zenon von Kition ستويېکي زېنون له کيتون څخه خوره شوې.

په الماني کې دا ويي "Logik" په ١٩-مه پېړۍ کې (لکه مانول کانت، جورج وېلهلم ، فريدريش هېګل) ډېر واره هم د پېژندتيوري ،، اونتو لوجي،، يا ټوليز ډياليکتيک لپاره کارول کېده

(c) ketabton.com: The Digital Library

سم اند په مودرنه یا اوسنۍ موخه له بلې خوا زیات وخت بل ډول په نخښنه شوی، لکه شننه، دیالیتیک، یا لوجیستیک. نن هم د بېلګې په ډول په سوسیولوجي کې د معامله کولو سم اند فرمولول یا ادبیاتپوهنه کې لکه د شاعرۍ سم اند او ورته خورېږي یا وېشل کېږي، چې په هغو کې د نورو په څنګ کې د لاس ته راوړني تیوري نه پوهیدلکېږي، بلکه د ټولیزه ،، لارې یا قوانینو،، پوهنه یا د تلنلارډول، چې په یوه ټاکلې ورشو کې باور لري. په ځانګړې توګه د فرمول ژبې فلسفې په رسمرواج کې د یوې ،، سم اندیز،، شننې لاندې دېر واره یوه شننکلمه ییز اړوندوالی پوهېدل شوی.

په پیل راوړني انځورونو کې د ویبنې ،، سم اند،، کارولډول د دې په مخامخ د شلمې پېړۍ له پیله ورځنی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په ټولیزه یا ورځنۍ ژبه کې دا وینه لکه ،، سم اند،، یا ،، سم اندیز فکر،، له دې وراخوا په ډېرو نورو یا په پوره بله موخه پوهېدل کیږي او داسې یو ،، هراړخیز فکري پرابلم“**lateralen Denken**„ یې په برکې نغښتل،، یا **مخ ته پردي.**

همداسې کلیمې لکه د ،، ښځو سم اند،، د ،، نارینه و سم اند،، او “Affektlogik„ او کلیمې ،، ټولورځنۍ سم اند،، چې د ،، روغ انساني یوهېدنه،، (*common sense*) په ورځنۍ ژبه کې

په دې ورشو کې ،، سم اند،، زیات وخت د پراګماتیک **Pragmatik**د معاملې په فورم سره سر او کار لري. یو دلیل(ارګومنت) د ورځنۍ ژبې د ،، سم اندیز،، په حیث په نخښه کیږي.

دا مدلل، اړینشوی، باوري، روڼ او روښانه بریښي.

په یو سم اندیز دلیل کې باید د فکرکوني توان ځرګند شي.

په اوسنیو خبرو کې دا لا تر اوسه پورې د ردولو نه دی، چې د سم پسې تلنې یالاس ته راوړنې تیوري د سم اند زړی جوړوي، خو بیا هم دا د ردولو نه ده، چې کومه تیوري سم اند پورې اړه لري او کومه تیوري سم اند پورې اړه نه لري. ډېرې پوهنه او دلیلتیوري د منل – نه منلویا ردول او نه ردولو حالتونه (کوم چې د پراګماتیک او د ناسم پایونو سره سر او کار لري) او د خبرکړنو تیوري**Sprechakttheorie**

Geschichte der Logik د سم اند تاریخ ،

برخورشوګاني یې

ټولګیز سم اند

Klassische Logik ټولګیز سم اند

دټولګیز سم اند همداسې له یوه ټولګیز سم اندیز سیستم څخه سرې ټیک هغه وخت غږیږي، چې لاندې سیمانتیکي semantische دلایل پوره وي:

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱ – هره وینا له دواړو ربنتیاارزښتونو، چې ربښتیا او ناربښتیا بلل کیږي ټیک یو لري، دا په دې پرېپوهېدنه، چې وینا یاربنتیا یاناربنتیا ده. دا پرینځیپ د دوه ارزښتوالي پرینځیپ بلل کیږي یا **Bivalenzprinzip**...

۲ – د یوځای شوي یایوځای اینولشوي یا تړلي وینا ربنتیا ارزښت. د وینا ربنتیاارزښت یواځنی د هغه برخویناو د ربنتیاارزښت او د ډول له لارې ځخه چې دا برخویناوې څنګه سره اینول شوي یا یوځای شوي دي، ټاکلی دی. د پراخېدنې پرینځیپ.Prinzip der Extensionalität oder der Kompositionalität

د ټولګیز سم اند *klassische Logik* کلمه زیاته د ځای په ځای شوي - ، ځاینیولي - ، بنسټیز سم اند په موخه پو هېدل کیږي، ځکه چې ناټولګیز- نا دوریزسم اند په هغه جوړ، د تاریخي سپارښت په توګه. له دې وراخوا Aristoteles اریستو تالس که داسې وواېو د سم اند نماینده، ځان د ډېرارزښتیز سم اند او همداسې ناکلاسیک سم سره بوخت کړی وو.

- د فورمال کلاسیک سم اند غوره برخورشوګاني کلاسیک ویناسم اند، د لومړی پوړی برېدیکات سماند او د جګو پوړیو سم اند، چې د ۱۹- مې پېړی پای او د شلمې پېړی پیل کې له ګوتلوب فرېګې، چارلزاسندرز پییرس، برتراند رسل او الفرد نورف وایتهېډ (Gottlob Frege, Charles Sanders Peirce, Bertrand Russell und Alfred North Whitehead) له خوا ودیز شوي یا پرمخ تللي. په ویناسم اند کې ویناوې شنلکیږي، چې ایا دوي له خپله ځانه ببرته له ویناو یوځای شوي یا تړل شوي یا د ګډوله ویناو په څېر راغلي، چې د یونکتورونوJunktoren یا ترننخښو (د بېلګې په توګه: ،، او ،، ، ،، یا ،،) له لارې سره یوځای تړلشوي. که یوه وینا د یونکتورونو یا ترننخښو له لارې تړلو برخویناو سره نه وي تړلي، دا د وینا سم اند له مخې اتومي ویناوې دي، داپه دې پرېپوهېدنه (پ،پ)، چې نوره نه ټوټه کیږي یا ببلیږي.

پرېدیکات سم اند د غونډلې دننه جوړښت هم انځورولی شي، چې وینا سم اندیز نورې نه ټوټه کیږي. د وینا (منه سره ده) دننه جوړښت انځورونه د پرېدیکات (وینافنکشن هم بلل کیږي) له لارې(سره ده) له یوې خوا او د هغه د ارګومنت (منه) یا دلیل له بلې لور، له دې سره پرېدیکات د بېلګې په توګه یو خوي (سور) وایي، چې ارګومنت باندې دلالت کوي، یا اړیکې، چې د هغه د ارګومنتو په منځ کې شته (xله y ځخه لوی دی). دا له شمېرپوهنیز سم اند ځخه (دما د شمېرپوهنې سم اند کتاب کې کتل کېدی شي) له څېروني(مپپینګ) کلیمه رابېله شوې یا منځ ته راغلې.

یو سم اندیز ویناځېرونه(فنکشن) ټیک لکه یو شمېرپوهنېزه څېرونه یو ارزښت لري، چې هغه شمېرنیز نه دی (په ګڼونو نه لیکل کیږي)، بلکه یو ربنتیا ارزښت دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د لومړۍ پوړۍ پرېدیکات سم اند او د لوړو پوړیو پرېدیکات سم اند توپیر په دې کې دی، چې د کوانتورونو Quantoren (››ټول›› ، ›› لږتر لږه یو››) له لارې کوانتیفیځیر quantifiziert کیږي.

د لومړۍ پوړۍ پرېدیکات یواځې په یوګونو باندې کوانتیفیحیر کیږي(د بېلګې په توګه ›› ټول چرګان سره دي››)، د جګو پوړیو په پرېدیکات کې او پخپله په پرېدیکات کوانتیفیحیر کیږي (د بېلګې په توګه ›› یو پرېدیکات شته، چې په سوکرات اړوند دی››).

د بېلابېلو ویېنکاتیګوریو لکه ترمونه، فونکتورونه، پرېدیکات او کوانتورونه Termen, Funktoren, Prädikatoren und Quantoren فورمال اړتیا پرېدیکاتونو سم اند(د ارزښتوني سم اند) ته اړتیا شته. دا په پوړیز سم اند کې، د تیپیکي Lambda-Kalküls ، په بڼه سرته سیږي. له دې سره د بېلګې په توګه شمېرپوخنیز ایندکشن Induktion یو ورځنی رابېلېدوړ فرمول

تر ۱۹ ـمې پېړۍ پورې برلاسی سیلوګیستیSyllogistik، چې تر ارېستوتالس پورې بېرته ځي، د پرېدیکات د مخکښ په ځېر کېدی شي و پوهېدلی شي. د سیلوګسیتیک یوه بنستکلمه دا کلمه›› کلمه›› ده، هغه هلته نوره نه تونه کیږي.

په پرېدیکات(د ازماېښت له لارې ارزول) یا د ارزوني سم اند کې کلمه د یوځاېزې پرېدیکات په ځېر ویلکیږي یاکه غواړۍ افاده کیږي، د ډېرځاییز پرېدیکات سره کېدی شي ورزیات د کلمې دننني جوړښت وشنل شي او له دې سره د دلیل یا بنستېښونیز باوریوالی وښایي، چې هغه سیلوګستي رانیولوړ نه دي. یو زیاته intuitiv (بې شنني پوهېدل) کارول شوې ورځنی بېلګه دا دلیل دی ›› ټول اسونه ژوي دي، نو له دې سره ټول اسسرونه د ژویو سرونه دي›› . چې په پورته سم اندونو کې لکه پرېدیکات سم اند څخه رابېلېدلی شي یارانیولکېدی شي.

کالکیول- یا شمېرندولونه او سماندیز شننیزه کړنلار

Kalkültypen und logische Verfahren

د وخت سره سم فورمال سم اند ځان دې دندې ته خپلواک کړی، چې د ویناو (سیماتیک باوري ویناوي Tautologien یا تل رښتیا بلل کیږي او سینتاکتیکي باوري ویناوي تیورم یا جمله یاقصیه بلل کیږي) د پایونو او سم اندیزو باوریوالی څخه ټیک کریتېرینونه ودیز کړي. دلته بېلا بېلې شننیزې کړنلارې ودیزې کیږي.

په ځانګړې توګه د وینا سم اند په ورشو (نه ځانله) سیمانتیکي شنن کړنلارې ورځنی دي، نو داسې کړنلارې، چې په دې ودانې دي، چې وینا و ته رېښتیا ارزښت ورکړل شي یا ولرلی شي. دې ته دا لاندې ور ګڼل کېدی شي:

ریښتیاوالي جدول یا لښتکی

(c) ketabton.com: The Digital Library

په داسي حال کې دټول ريښتياوالي ګډوله والي لېست مخ ته د کار لپاره ونيسی (او دا هم يواځې په وينا سم انديز ه ورشو کې ترې کار اخستوني دي)، دا نورې بيا د Reductio ad absurdum (بېرته ناړوند، بې موخې ته لاربندونه) څخه مخ ته ځي: که يوه توتولوجي، چې ښول شوي، سړی د هغه له نه والي مخ ته ځي او ازمايي ياهڅيږي، چې يو مخامخوالی يا نه Negation ترې را ښېل کړي يا راوباسي. دلته ډېر بديلونه د کاروني دي.

Nichtklassische Logiken ناکلاسيکي سم اند

له يوه ناکلاسيک سم اند يا همداسي د يوه ناکلاسيز سم اند سيستم څخه هلته غږيږو، چې لږ تر لږه يو له دې پورته کلاسيک پرينځيپونو يا اصولو(دوه ارزښتوالی او / يا پراخېدنه Zweiwertigkeit und/oder Extensionalität) څخه يو له لاسه ورکړل شي. که دا د دوه ارزښتوالي اصول له لاسه ورکړل شي، زيات ارزښتيز سم اند منځ ته راځي. که د پراخېدنې پرينځيپ، لار يا اصول له لاسه ورکړل شي، اينتنزيوناليز سم اند منځ ته راځي. اينتنزيونال د بېلګې په توګه مودال سم اند دی او اينتنزيونال سم اند کې دواړه اصول له لاسه ورکول کيږي، ډېر ارزښتيز اينتنزيونال سم اند

منځ ته راځي. (دا هم وګوری: کاتيګوري: ناکلاسيک سم اند)

فلسفي سم اند Philosophische Logik

فلسفي سم اند د بېلابېلو فورمال سم اندونويوه نه تېزه رايوځای شوې کلمه ده، چې سم انديزې ويناوې – او پرېديکات سم اند په بېلا بېلو ډولونو بدلوي يا تغير ورکوي او پراخوي يې ، په داسي لار، کومه چې د هغې ژبه د نورو ټاکلو خبرورشو ګانو په نورو اوپراتورونو ماړه کړي يا وغزوي.

فلسفي سماندونه د شمېرپوهنې لپاره سيده پامور نه دي، خو د بېلګې په توګه په ژبپوهنه يا اينفورماتيک کې کارول کيږي. دوي ډېرواره پوښتنې کاروي، چې هغه مو لرې د فلسفي تاريخ ته بېرته بيايي، چې د اريستوتالس په هغه وخت کې د اريستوتالس سره خبرې پرې شوي، د بېلګې په توګه د موداليتي (امکانات او اړينوالي) سره کړه وړه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د فلسفي سم اند سره لاندې ورشوګانې ګنلکیږي.

-- مودال سم اند مو د مودال جمله اوپراتورونو یا نخښو Satzoperatoren ته لاړښودوي لکه ،، دا ممکن دي، چې....،، یا ،، دا اړيين دي، چې ....،، او د مودال دلیلی د باوریوالي شرایطو څیړنې ته،

- epistemische Logik bzw. doxastische Logik
- (عربي: نسبة الصرع فارسي: اپیستمیک: دلته څیړل شوې،خو بل ځای کې به هم وڅیړل شي) د عقیدوې ویناو فرمولولو څیړنه ، د قانع کونې او پوهېدنې او همداسې له دوي جوړ دلایل،
- Deontische Logik یا د Normenlogik د فورمالې شوو، ،، وکړئ او مه کړئ،، څیړې او قانع کېدل (اجازه شته، چې ....) او همداسې له دوي جوړ دلایل.
- Temporale Logik der Aktionen, die Quantenlogik او نور temporale Logiken ویناوې او دلایل څیړې، په هغو کې په وختټکې او وختبرخې په پام کې نیولو سره.
- Intensionale Logiken دا یواځې ایکستنژن(Extension (پراخېدونو: پرېبو هېدنه یې د په نخښه شوو توکو په موخه) نه، خو د هغې Intension (موخه/ پرېبو هېدنه: د په نخښه شوو خویونو په موخه) د کلمو او غوندلو پراخېدنه.
- Interrogativlogik پوښتنسم اند همداسې پوښتنې، چې ایا د دوه غوندالو په منځ کې سم اندیزې اړیکې تینګېدی شي،
- Konditionalsatzlogik د مادي ایمپلي کېشن Implikation برسېره ،، که – نو،، شرایط څیړي.
- Parakonsistente Logiken پاراکونزستنت سم اندونه، په دې کې ځان راباسي، چې هغوئ ته دا مکن نه دی له دوه مخامخو ویناو څخه یوه وینا راوباسي. له دې سره Relevanzlogik رېلېوانځ سم اند هم خوندي لري، چې د مادي ایمپلیکېشن په ځای اېپلېکېشن کاروي، چې هغه تیک هلته رېښتیاده، چې د هغې د مخه غونداله، دهغې پسې غونډلې لپاره رېلېوانت وي (داپسې برخه هم وګورئ)

اینتوڅیونیزموس، رېلېوانځ او کونکس سم اند

Intuitionismus, Relevanzlogik und konnexe Logik

(ګوماني ؟ ، غوره والی او د شیانو په منځ کې شته اړیکې)

(c) ketabton.com: The Digital Library

دا په دې پرېږدو هېدنه، چې: ګوماني سم اند، غوره والي سم اند او د شیانو په منځ کې د اړیکو سم اند.

یادونه: د دې فلسفي او سماندیز ویونو په پښتو ژباړه لږ داسې پېچلې غوندې ده. نه ځانله د دې ، د ټولې لیکنې په هکله هرو مرو مرستې او ښه والي ته اړتیا شته. موږ – ګومان مې دی – د داسې لیکنو سره په لومړي ځل مخامخ کیږو، تر هغې پورې، چې ما ته زوښانه ده، نو د پوهېدلو او پوهونو سره ستونځې شته.

له کلاسیک سم اند څخه څنګېدنه هغه ډېرې خبرې پرې شوی سم اندونه انځوروي، چې دوي د کلاسیک سم اند له ټاکلو اکسیومونو څخه تېرېږي (که غواړی: صرفنظر پرې کوي؟). دا په راتنګه موخه کلاسیکي سم اندونه نه دي،، ناتوانه،، و کلاسیکي سم اند ته، دا په دې پرېږدو هېدنه چې په دې سم اند کې کمې ویناوې باوري دي و د کلاسیک سم اند ته، او ټولې دلته باوري ویناوي هلته هم باوري دي.

دې پورې اړوند له L. E. J. Brouwer څخه ودیز شوی Intuitionistische Logik سم اند، کوم چې „duplex-negatio“-Axiom (د یوې وینا له ډبل نه والي p (نه نه) لاس ته p راځي) په لاندې کې د ،، نه،، لپاره ځای په ځای شوي

(DN ډبل نه والی) 77p=> *p*

خوندي نه لري، له کومې چې غوندله „tertium non datur“ (د هرې وینا لپاره باور لري: p یا نه p)

(TND) نهp ∨ p

نوره نه رابېلیږي، د Ingebrigt Johanssons مینیمال کالکیول، له کوم سره چې غوندله

„ex falso quodlibet“ (له یوه ردوني یوه په خوښه وینا لاس ته راځي)

(EFQ) 7p =>(p =>q)

1.

بېرته نه شي رابېلېدی، همداسي له دې تړلي یا اړونده سم اند Relevanzlogiken ، په کوم کې چې یوازې د بنې $p => q$، په کوم باوري دي، په کوم کې p دq لپاره کوزال ربلیوانت دي kausal relevant دي (Implikation#Objektsprachliche Implikationen) وګوری.

په خبر اتریز سم اند کې اوSequenzenkalkülen کې کلاسیکي او نه کلاسیک سم اندونو کې د اړونده ورزیاتو لارو په یو بل کې ننوتوږ یا اړووني دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په بل اړخ کې یې سم اندونه دیادونې دي، اصول خوندي لري، چې کلاسیکې باوري نه دي. دا غونډاله $7(p => 7p)$ ((7د نه لپاره نخښنه) دا د نه pنخښنه بل ډول ده، خو زه یې هغسې نه شم لیکلی همدا ،،7،، به د نه لپاره کېږدو) داسې برېښي، چې په لومړي سر کې یوه منلوړ سماندیز بنسټغونډله وایي: نو که p باور ولري، نو کېدی شيp ، داسې برېښي، چې نوره به ناسمه نه وي.

بیا هم غونډله په کلاسیکي سم اند کې باوري قضیه ده. تر هغې چې کلاسیکي خورا کلک ځای په ځای دی، دا په دې پرېپوهېدنه، تر هغې چې د یوه کلاسیکي کالکیول لاري توانمندي و یوه مخامخوالي ته لاربنود کړي، دا غونډله د نورو اکسیمونو لپاره هم ورزیاته شي. کونېکس سم اند چې د د مخه - فورمال اینتویشن، هغه چې غونډله وایي، غواړي باوري یا ریښتوني شي، چې دا د قضیې په څېر راوباسي، باید له دې امله نور کلاسیک-سماندیزې قضیې رد کړي.

په داسې حال کې چې د اینتوېستي intuitionistischer ، خورا واړه او relevanter سم اند هغه ښونوړ فرمولونه هر یو یې یوه د کلاسیکي ښوونوړ فرمولونو سوچه برخه ده، د دې په څېټ یا که غواړی مخامخ د کونکس Konnexe او کلاسیکي سم اند اړیکي داسې دي، چې په دواړو کې فرمولونه هم ښوونوړ دي، داسې چې په دې بل سماند کې باوري نه دي.

Mehrwertige Logik und Fuzzylogik ډېر ارزښتیز او فوزي سم اند

دي ته پراته یا پروت ځای په ځای شوی یا اینبول شوي ډېر ارزښته سم اند، په کوم کې چې د دوه ارزښتوالي او زیات وخت هم د دریم د نه والي اربستو تالس غونډله باور نه لري، له دې سره د درې ارزښتوالي او زیات ارزښتوالي د .(„Warschauer Schule“) Jan Łukasiewicz) سم اند. دا کېدی شي په سوسیولوجي او ځنو نورو برخو کې وکارول شي، چې زه یې نه غزوم.

Nichtmonotone Logiken ***نامونوتون(نه جګتیتېدونکی) سم اند***

یو سماند هغه وخت مونوتون بلل کیږي، چې هر باوري دلیل بیا هم ساتلی پاتې شي، که د نورو نیونو یا فرضیو ورزیاتولو سره یې باوریوالی ساتلی وي: یو څه چې یووار ښولشوي وي، په یوه مونوتون سم اند کې تل باوري پاتې کیږي، هلته هم، که سړی په بل وختتکي کې نوی لاس ته راوړنې یا معلومات ورزیات کړي. ډېر زیات سم اندیز سیستمونه دا

(c) ketabton.com: The Digital Library

مونوتوني خويونه لري، له دې سره ټول کلاسيکي سم اندونه لکه وينا – او پرېديکات سم اند.

په ورځني ژوند کې او همداسې په پوهنيزه ياونه کې زيات وخت د اوس لپاره پايونلاس ته راوړني راوپستل کيږي، چې توانمنده سم انديزه موخه باوري نه دي او د وروسته وخت لپاره بايد کمې يا رد شي. دبېلګې په توګه له ويناو مرغان ،، توکس (پينګوين) يو مرغه دی او هغه زيات يې الوتلی شي. ،، چې د اوس لپاره يې داسې رابنده کړو يا راوتړو، چې توکس الوتلی شي. که موږ نور معلومات، چې توکس يو پينګوين دی.،، لاس ته راوړو، نو بايد داپايونه سمه کړو، ځکه چې پينګوينونه الوتلو توان لرونکي مرغان نه دي. دا ډول پايونه چې جوړوو، نو نامونوتون سماندونه وديز کيږي: دوي له مونوتوني خويونو تېريږي، داپه دې پرېپوهېدنه چې يو باوري دليل کېدی شي د نورو نيونو ورزياتولو سره ناباوري شي.

دا ټيک هلته باور لري، که و کلاسيک سم اند ته يو بل Konsequenzoperation وکارول شي. يوه روانه ځای په ځای کونه په دې کې ده، داسې په نامه *Defaults* چې وکارول شي. يو دېفاولت پايونه هلته باور لري، که د کلاسيک- سم انديزې پايونې ته ردونه ورنه کړي.

د ورکړل شوي پايونلاس ته راوړني بېلګې داسې وليدل شي:،، توکس يو مرغه دی،، وړاندنيونه پاتې کی.(prerequisite). موږ دا د يوه داسې په نامه اجازه لروني يا حق ورکړل شوې (justification)داسې کمنت کوو: ،، مرغان په نورمال ډول الوزي،، له دې دليل څخه داسې پايوو، چې توکس الوتلی شي، تر هغې چې د هغې مخامخ څه نه وي ويل شوي.

لاس ته راوړنه يا اغيز يې ،، توکس الوتلی شي.،، اوس معلومات لاس ته راوړو چې ،، توکس يو پينګوين دی،، او ،، پينګوينونه نه شي الوتلی.،، ، نو داسې يو مخامخوالی لاس ته راځي. د Default-Schluss د دېفاولت پايونې (موخه ورکړل شوې پايونه) سره موږ دې نتيجې ته ورسېدو، توکس نه شي الوتلی. د يو کلاسيک-سمانديز پايونډول سره کړی شو موږ وښايو، چې توکس نه شي الوتلی. په دې حالت کې دېفاولت کميږي او د کلاسيک-سم انديز پايونه يې کارول کيږ. دا - دالته داشډل څېړل شوي- تلنلار د Reitersche Default-Logik په نخښه کيږي يا بلل کيږي (دلته دې د نامونوتون ايندکتيو بايز سم اند هم وکتل شي).

پای يادونه: کوم الماني ويونه، چې نه وي روښانه شوي، د وييونو په برخه کې به روښانه شي.

داسې يو څو سم انديز ويونه، که پورته ليکنه کې نه وي روښانه شوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

Affekt پاربدل یا پارول. ښه یې: یوه سملاسي کړنه(بې له فکره او له د مخه نیت څخه)

Aussagen وینا

Axiomatische Logikkalküle

)Argumentیا ښونښت یا دلیل

Aspekten لیدکونج، کتلتکی

Extensionalität پراخېدنوالی

Folgerichtigkeit منطقی سموالی

Formale فورمال سم اند

Intuition : تولله ښه: دلته برخي شاته پاتېږي. بېلګه: ستا احساس تاته وايي، ستا ملګری همدا اوس زړه بدی یا دردول شوی (په قهر شوی). ته لومړی د هغه د مخ وینې ، د هغه تن ځانیونه یا د هغه غږ یوګوني برخي نه څېړې.

Kalkül حساب التفاضل، فارسي: حساب ، ګڼل(ښه یې دا دی، چې دپېژند څخه پام ورته وکړو)

1. Kategori (په یوه ډله پورې تړلو یا -- ترتیبولو) : یووالی له کسان، شیانو، حاالتون (ځنګه والو) کلمو او نورو څخه، په یوه ډله پورې تړلو یا -- ترتیبولو ته.
2. Prädikatenlogik (پرېدیکات:د ازماېښت له لارې ارزونه)

Quantor دا د یو شمېرپوهنیزو شیانو لپاره ټاکلي نخښي دي.

Schlussfolgern پایله یا پایونلاس ته راوړنه . فارسي: نتیجه، غربي: استدل

دویم: Aussage(logik) وینا(سم اند)

یوه وینا د اریستوتالس د اند سره سم یو ژبنی جوړښت دی، موخه ور دی، له هغې څخه پوښتو، چې ایا دا ریښتیا او که ناریښتیا ده (د اریستوتالس د دوه ارزښتوالي پرینځیپ). دا غوښتوني نه ده، چې وویلی شو، چې ایا دا جوړښت سم یا ناسم دی. دا بسیا کوي، چې ریښتیاوالي(داسې ده) یا ناریښتیاوالی(داسې نه ده) موخه -وره ده، دا سې حالت د بېیلګي په توګه په پوښتنغوندالو، همداسې په غږکولو(یوچا ته) او غوښتنو کې نه دی. له

(c) ketabton.com: The Digital Library

دې سره ويناوې غونډلې دې، چې شي حالت يا شي څنګه والی روښانه کوي او هغې ته يو رېښتيا ارزښت ترتيبولی ياتنظيمولی شي.

منځپانګه

١ – ډېرځلېوالی
١ . ١ – ويناغونډله او وينا
١ . ٢ – غونډله- پرېکړه- وينا
٢ – رابندونه
٢ . ١ – غوښتنه(ثبوت)
٢ . ٢ – ارزښتپرېکړه يا – قضاوت
٢ . ٣ – ويناښه
٢ . ۴ – ويي
٣ . ۵ - کلمه
٢ . ۶ – پايونه
٣ – د ويناو ډولونه
٣ . ١ – ساده – يوځای ايښول شوې(ګډوله)
٣ . ٢ – شننيزې- سينتاکتيکي
۴ – ويناوې پهويناسماند کې
۵ – وينا په پرېديکات (ارزښتونې) سم اند کې

Mehrdeutigkeit ډېرپرې پوهېدنوالې (يوه نخښه، چې ډېرې پرپيوهېدنې يا ډېرې معناوې ولري):

د ويېنې(افادې) وينا د مخه ويل شوې پرپيوهېدنه(معنی د وينا واکمنه پرپيوهېدنه(معنی ده.

دا د وينا بللشوی نوم ډېرپرپيوهېدنيز (يوه نخښه، چې ډېرې پرپيوهېدنې يا معناوې ولري) لپاره کارول کيږي.

دا په څلور بنستيز پرپيوهېدنو رالېدولی شو:١ – وينا د ويناغونډلې (غونډله) په موخه (يا،، د يوپه بل پسې راغلو ويناو ډېرۍ).

١ – د پروپوزېشن (وينا موخه، ،، داويل شوي، (د وينا څخه) موخه ييز شي حالت، پرېکړې موخه، فکر، فکر پرې شوی، پرپوزېشن)، ،، لېدنوړ غونډله،،.

٢ – ويناوې د يوې غونډلې د څرګندونو په موخه،

٣ – يوه وينا د پرپيرېکړې عمل په څېر(پرېکړه يا قضاوت)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۴ - د ویېنې(افادې) وینا د پرېپوهېدنې په واک کې ده، چې د رېښتیاوالي او ناریښتیاوالي ،، د سم اند ټیک د خبرو اله ،،او څه شی ورونی،، دی. د سم اند د تخنیکي اړتیاو لپاره د دې پوښتنو روښانه ونه په پوښتنه کې نه راځي.

Aussagesatz und Aussage ویناغونډله او وینا

له پراخه شوې ، مګر پوره نه منل شوي یا یا لا جنجالي فکر وروسته ویناوې غونډلې نه دي، خو دوینا (یواځې) ژبنیزې ویېنې ویناغونډلې دي. یوه ویناغونډاله د وینا لپاره د نمائینده په څېر غوره شوې یواځې د وینا لپاره یوه نخښه ده او یواځې ،، د وینا ژبنیز کوریلات یا (بدیل) اړیکي دی،،. د ویناو او ویناوغونډلو د برابرایښونو په مخامخ به وکارول شي، چې د غونډلبنې او د هغوې د څرګندونو ویناوې توپیر شي، ،، کومې چې له دې څرګندونو سره جوړې شوي دي،،.

بېلګه ۱ : (برابر پرېپوهنیزۍ غونډلې): ،، دا کور درېپوړیز دی.،، - ،، دا کور درې پوړه لري.،، - ”This house has three floors.“: د یوه شي حالت لپاره درې غونډلې د یوې وینا سره.

بېلګه ۲ : که سپین او خوړه ووایي ،، زه ناروغ یم،، ، نو دوې دواړه همغه غونډله وایي او بېلابېلې غونډلمخ ته راتلنې جوړوي او د خپلو څرګندونو سره بېلابېلې ویناوې جوړوي.

Satz – Urteil – Aussage غونډله – پرېکړه - وینا

Tugendhat (الماني فیلوسوف) په شډلویینه د سم اند له یوه ژبنیز، سایکولوژیک او اونټو لوژیک بنسټ څخه خبرې کوي. ژبنیزه ویناغونډله له پرېکړې سره وینا د سایکولوژیک کړنې(اکټ) او اونټولوژي په څېر لیرډوي، له فکر(فرېګې: یو فیلوسوف سره، د شیځنګه والی (Husserl: *Wittgenstein I*) یا پروپوزېشن (englische Philosophie) سره.

د ،، غونډلې،، - ،،پرېکړې،، - ،، وینا،، په منځکې یو proportionalitäts- und attributionsanaloges وړاندیز اړیکي شته، داپه دې پرېپوهېدنه چې لیدنیزه (په لید ولاړه) (الماني، عربي، فارسي objektive هدف، واقعګرایانه) پرېکړه. فکر (وینا، پروپوزېشن) به په فکرکونې (سایکولوزیکي پرېکړېکونی) را تول او په یوه ویناِغونډله کې وویل شي. ویناغونډلې له دې امله په یوه ورته موخه په لیدنیزه ویناخوندیونې همداسې سایکولوژیکي ویناکړنې، او په ځت تړاو لري. په زیاتو اړوندوالو کې له دې امله یوه نږدې توپیر ته نه راځي. پېژندپوهنې پسې لوریزوالی کېدی شي اړونده ترمینولوژي ته لومړیوالی ورکړل شي. د لاس ته راوړوني لپاره په دې پرېپوهېدنه چې دا، چې په هغې شي اړوند په همغه خبرې وشي، که د کومو پېژندتیوریو وړاندنیونو سره هم وي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

Behauptung غوښتنه (عربي: ثبوت)

له Frege(فیلوسوف) سره دې یوه وینا د یوې وینا له غوښتنې سره توپیر شي: ،، په یوه غوښتنه کې دې دوه ګوني (یا دوه پرېپوهنیز-معناییز)) سره توپیرشي: منځ پانګه، چې هغه د اړونده غونډلپوښتنې سره موخه وه، او غوښتنه. هغه دا فکر دی یا لړترلړه فکر خوندي لري. نو دا کېدی شي، چې یو فکر ووايي، داسې چې سرې تېته –ونوالی ونه ويني. موږ د دې له مخې توپیروو

١ - د فکر رانیونه – فکرکونه

٢ – د یوه فکر ریښتیا پېژندنه – پرېکړه

٣ – د دې پرېکړې څرګندونه – غوښتنه

ارزښتپرېکړه یا – قضاوت **Werturteil**

د ویناسم اند لپاره دا غوره دی، چې ایا خوی یوه ارزښتونه خوندي لري، داپهدې پرېپوهېدنه چې وینا یوه ارزښتپرېکړه ده.

د فورمال سم اند (Formale Logik) لاندې په ټولیزه توګه یو سم اند پوهېرو یا په نخښنه کیږي، چې دا د سم اندیزووینابڼو منځ کې او د رابیلیدنې په باوري کیدو او د دې پسې لاس ته راوړنو اړیکو بڼو منځ کې بوختیږي. په دې تنګې یا نږدې یا راټولې موخه په ټوله کې سم اند داسې په نخښنه کیږي، چې دا د ویناو اوپایلاسته راوړنو یو په دباندنۍ بڼه (فورمال) انځور کاروي.

یا دا: د فورمال سم اند په ورشوکې انتیتیزې د هغې د اړونده تیزې په نه-والي کې پوهیدل کیږي. تیزې یعنې پ پورې انتیتیزې هم اړه لري (،، نه پ). د انتیتیزې رښتیاوالی ،، ناسم یا نارښتیا،، دی تر هغې پورې چې همغه تیزې ،، رښتیا یا سمه،، وي، او په څټ. له دې امله هرې انتیتیزې ته ټیک یوه تیزې شته. تیزې او انتیتیزې نه شي کیدی هممهاله ،، رښتیا،، او نه هممهاله ،،ناسم یا نارښتیا،، وي.

بیلګې:

تیزې: دا کور سور دی.

انتیتیزې: دا کور سور نه دی

تیزې: سپین په ۱۳۰۶ کې مړ شو.

انتیتیزې: سپین په ۱۳۰۶ کې مړ شو ی نه دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دا قناعت بیرته د فیلوسوف هیګل تریادي Triade تیزې، انتیتیزې اوسینتیزې ته ځي.

پراګماتیکي: د هغې کړنې کړنه ده چې اړیینه وي باید وشي او ښوول شوی وي، چې په رښتیا کار ورکوي یا په رښتیا کیدی شي.

لنډ: هغه څه چې کړوني وي، باید وشي

Aussageform وینابڼه

وینا(ویناغونډله) دې له وینابڼې توپیر شي. یوه وینابڼه یوه ویېنه ده، کومه چې یوه (یا ډېرې) خپلواکې اووښتونې (واریابلې، که غواړی متحولې) (تش ځایونه) لرې او د ټولو خپلواکو اووښتونو په ځای اېښوونو یا بدلېدنو سره یوه (رېښتیا یا ناریښتیا) وینا کیږي. وینابڼه وینا کیږي یا په وینا بدلیږي، کله چې اووښتونې واوښتل یا بدلې شي.

Wort ویې

یو یوګونې ویې ، چې د یوې وینا لپاره نه دی ځای په ځای شوی یا نه دی ایښول شوی، ،، دا نه وایې،، دا نه وایي چې دا وینا،، ریښتیا یاناریښتیا ده،،، ،، ټیک که د لنډښت لپاره یو ویې د یوې غونډلې لپاره ځای په ځای شوی وي، نو کړی شو دهغه له ریښتیاوالي او نارأښتیاوالي څخه و غږېږو،،.

Begriff کلمه

دا چې د ویې د رابندوالي ویل شوي ورته د کلمې لپاره باور لري:

د هرې کلمې و شاته یوه یا ډېرې ویناوې ځای په ځای دي، کومې چې د خپلې منځپانګې پېژند ورکوي او دا کلمه د نورو سره یوې اړیکې کې راولي. ،، له دې امله مو کره کونه، چې کلمه په خپله منځ پانګه کې د نخښو یو یووالي دی، لاربښودوي یا بیایي، فکر ته، چې هره کلمه د ویناوو ګډې اړیکې انځوروي.،، دا په ځانګړې توګه د CohnاوFrege له خوا یا په اند ویل کېدل، چې کله به یې وویل، چې یو ویې یواځې په یوه غونډله کې پرېپوهېدنه یا معني لري.

Schluss پایونه

،، هره وینا، چې په هغې کې یوې الي یا شي ته څه ورکړل شي، سرې کړی شي دا د یوې پایونې په څېر وګڼې، چې د هغې نیونې د پوښتونې شي وینا پېژند ورکوي او هغې پېژند ورکړ شوي کلمې ته یو خوي ور کړي او یا ترې واخلي.،،

Arten von Aussagenویناډولونه

Einfach – zusammengesetzt ساده – یوځای شوي

(c) ketabton.com: The Digital Library

ویناوې کېدی شي په ساده ویناو او یوځای ایښول شوو ویناو باندې ووېشل شي. وېشنلامل یې دا دی، چې ایا وینا له یو بل توپیرورې ،، ځانله کولوړ،، برخویناوو څخه یوځای ایښول شوې او که نه.

بېلګه: ،، کابل یوښار دی،،(ساده وینا)، ،، کابل له اوه میلیونو څخه د ډېرو اوسېدونکو یو ښار دی،،

سم اندیز یوه یوځای ایښولشوې وینا د برخویناو ،، کابل یو ښار دی،، او ،، کابل له اوه میلیونو څخه ډېر اوسېدونکي لري،،)

Terminologie یا مسلکي ویېنې ردبدل کيږي: د ،، ساده وینا،، په ځای سرې ،، د یوځای نه ایښول شوو ویناو،، ، ،، اتومي ویناوو،، ، توکیزو ویناو،، هم غږېږي یا ،، توکیزه غونډله،، .(Wittgenstein).

له یوځای ایښول شوو وینا په ځای دا لاندې هم وایو: ،، د ویناو تړنه،، یا ،، مولیکولي ویناوې،، . په شمېرپوهنه او همداسې فورمال سم اند کې اتومي ویناوې دي، چې له نورو ویناو څخه یوځای نه دې ایښول شوې. دا ویناتړوني سم اندیزې نخښې (تړننخښې) لکه ∧ (او) ، ∨ (یا) او ¬ (نه) نه لري. مخامخکلمه یې یوځای ایښولشوې وینا یا ویناتړنه ده.

د بېلګې په توګه چې وینا لرو ،، کوڅه لمده ده او ورینګي وریږي،، په دوه ویناو وېشو یا بېلوو، د ،، او ،، سره یوې وینا ته سره تړلي دي، داسې یوه بېلېدنه په یوګونو ویناو کې ،، کوڅه لمده ده .. ، چې د ،،او ،، ورینګي وریږي،، نوره کېدونې نه ده. نو له دې سره داسې ویناوې اتومي ویناوې بلل کيږي. د یوې وینا سم اندیزې شننې سره

د اتومي ویناو لپاره بېلګې(ارزښتونسم اند)

ترمونه t=s د په خوښه t , s لپاره

R(t1, …., tn) د n-ځایز, اړیکو او په خوښه ترمونو t1 ترtn پورې. په یوه ساده ویناکې یوه یوه شي یا الې ته یو یواځني ورکول – یا ترې اخستل کيږي. که دا وبلل شي، چې یوه ساده وینا نوره جوړښتیزه نه ده، نو به داسې وپوهیږو، چې د وینا دننني حوړښت نور نه شي تیک ویل کېدی یا روښانه کېدی.

د اتومي ویناوتفسیر یا روښانه ونه د هغه د ریښتیا ارزښتوالي له لارې تنظیمیږي.

د ساده ویناو لپاره سیمبول د کنونشن یا تولیزې پرېکړې پوښتني دي.

د دې لپاره ورځني د بېلګې په توګه دسترو لاتین تورو کارول، A, B, C, دي په ورکړل شوي حالت کې د ترې لاندې لیکلي توري یا پېژندنخښې دي.

یوه ګډوله یا یوځای ایښولشوې وینا د ډېرو ساده ویناو له تړنو څخه جوړه ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د یوې ویناتړنه کېدی شي غزېدونکې (غزېدونکي ویناتړنه) یا کلکېدونکې یا کښېکاګونکې (کښېکاګوني وینا تړنه) سرته ورسېږي.

غزېدونکي ویناتړني سره یوځای شوي ویناوې دي، چې د هغوي ریښتیاارزښت د هغې له برخویناو څخه ټاکلې دي. د ټولوینا ریښتیا ارزښت له دې امله د برخوویناو ریښتیاارزښت فنکشن یا څېرونه ده. (ریښتیاارزښتوالي فنکشنالیتي).

سم اندیزې همغه یا ثابتې، چې هغه ریشتیاوالي فنکشني اغیز ښندي، تړننخښې Junktoren بلل کیږي.

کلاسیک ویناسم اند یو نړتنخښیز سم اند ,(Lorenzen) دی، د ویناو یو،، د پراخېدنوالي اصولو سم اند،،(Quine). دا پر پراخېدنوالي اصولو باندې ودانه ده.

یو ځانګړی حالت د نه والي حالت Negationانځوروي. دا د ډېرو ترمینولوژیکو بنسټونو له امله. په نه والي کې ویناوې نه سره تړلکیږي او دا له دې امله ویناتړني نه دي. دوي همداسې له ترمینولوژیک سادوني له امله یوځاییزې (چې یو ځای لري) ویناتړني بلل کیږي. دوی د وتون ارزښت ریښتیا سره ارزښت ناریښتیا ورکوي او په څټ.

ترمینولوژیکي سم دلته ویینه یوځاییزه رښتیاڅېرونه یا رښتیافنکشن برېښي. د دوه ویناو د ګډوله کونو لپاره شپاړس یونکتورونه یا تړننخښې شته دی. د ټولو کېدونکو ګډوله کونو لپاره له رښتیاارزښتونو یو د دې تړنو لپاره تیپیکي لاسته راوړنرښتیاارزښت ورکوي. د بېلګې په توګه له تړننخښو سره د تړلې وینا *a UND b* (a او b) ټیک هلته رښتیاده، چې هم a او هم b رښتیا وي، په هر بل حالت کې تړنه نارښتیا ده.

اینتنزیونالي **Intensionale** (ځان ورسره برابرول یا – اعیارول) ویناتړني رښتیافنکشنلي ویناتړني نه دي. له دې سره د ټولوینا رښتیاارزښت د برخویناو د رښتیا ارزښت په واک کې نه دي.

بېلګه: ،، سپین د سم اند یو کتاب لولي، ځکه هغه سم اند ډېر په زړه پورې مومي یا بولي،،.

analytisch – synthetisch شننیزې – جوړښتي ویناوې

ویناوې په ورځني ژود کې په شننیزو ویناو او جوړښتیزو - یا مصنوعي ویناو باندې وېشل شوي. د ،،وینا،، په ځای په همغه موخه له ،، غونډلې،، همداسې ،، پرېکړې،، هم غړیږو.

Analytische Aussagen شننیزې ویناوې

شننیزې ویناوې په راتنګه موخه دي ،، ویناوې، چې په اړیینه توګه ، دا په دې پرېپوهېدنه چې په ټولو ممکنه نړیو کې، رښتیا ذي ځانله د هغو د سم اندیزو بنسټیزو بنو له مخې او د

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغوي ربنتیاوالی بې د هغو پر تجروبوي ازماېښنو باندې کره کېدونکې دي،،. دوي له دې املـه سم انديزه توتولوګې(تل ربنتیا وینـاوې) ده.

بېلګه: لمر ځلیږي، یا لمر نه ځلیږي.

په پسې موخه ،، داسې وینـاوې دي، چې د هغوي ربنتیاوالی د هغوي له مصنوعي جوړښت او د هغو پرېپوهېدنوالي د هغوي د ژبنيزو توکو په واک کې ده. هغوي په سيمانتيکي اړيکو لکه همغه پرېپوهنيزبرابروالی [...] او پرېپوهنيزپايونه [...]،. له دې سره دا يو څيرکلپايونه(ګردی پايونه) Zirkelschluss په ګوته کوي.

بېلګه: خور –ورور خپلوان دي.

Tautologie

یوه تاوتولوګي په سم اند کې يوه تولیزه باوري وینا ده، دا په دې پرېپوهېدنه چې یوه وینا، کومه چې د سم انديزو لاملونو په بنسټ تل ربنتیا ده. د توتولوجي لپاره بېلګې دي، لکه ،، که ورينږي وريږي، نو ورينګې وريږي،، یا ،، دا هوا بدليږي یا داسې پاتيږي، لکه څنګه چې ده.،،

جوړښتي یا مصنوعي وینـاوې Synthetische Aussagen

په پراخه موخه د اریستوتالس له لورې تولې وینـاوې(پرېکړې)، داپه دې پرېپوهېدنه چې یوه ،، د سینتېزې له کلمې څخه،،.

په راتنګه، واکمنه موخه (کانت (فسلوسوف))،، په ربنتونې حالت باندې وینـاوې، چې ربنتیاوالی يې نه ځانله د سینتاکتيکي یا سيمانتيکي جوړښت بلکه پرته له ژبې او له دې املـه تجربوي ازماېښتي دازماېښني فاکتورونو او تجربو په واک کې دی.\

د توپېروني یا توپیرېدني کريتيک

د شننيزې او مصنوعي (جوړې شوې) وينا په منځ کې د توپېروني یا توپیرېدني سموالی د Quine (امريکايي فيلو سوف) لخوا د څېړنې لاندې ونيول شول. هغه د پرېپوهېدنې ناتاکلوالي تيزې پلوی وو او دا بنسټ يې د پوښتنې لاندې راووست، چې د کلمې پرېپوهېدنې تيز يو له بل رابندېدلی شي، دا په دې پرېپوهېدنه، چې منځ کې يې پولې ايندول کېدی شي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

بېلګه: ،،ټول Rappen (د تورو اسونو يو ډول دی) تور دي،، مخامخ يې ،، ټولې کاغۍ تورې دي،،. دا چې تور يوه د پرېکړې نخښه ده، چې راپن له نورو اسونو بېل کړي، دا يوه شننيزه وينا ده. ايا د ،، کاغيو،، بې له تور د کلمې پرېپوهېدنه موخې ته رسېدونکې ده – نو سپين هم (د بېلګې په توګه Albino vogel) د نورو همهغو پېژندنخښو سره دې کلمو ته ګڼل کيږي – يا ايا کاغۍ هم د تور له لارې پېژند لرې ياپېژندل شوي دي، کوين هم دا يوائځنې نه شو ټاکلی. په ختيه کې کاغۍ هم د يوه د کلمې په توګه د يوه پيداښتې ډول لپاره کارول کيږي، خو ايا د دې ډول ټولې يوګونې تور وبرېښې، له دې امله دا يوه تجربوي پوښتنه ده.

وينا په ويناسم اند کې

په ويناسم اند کې داسې ويناوې يوائځې ياتيک د هغې فورمال او نه د هغې منځپانګيز رښتياوالي ارزښت غوره دي.
د بېلګې په توګه: سړی بايد له شننيز شيحالت څخه پوهه ولري يا په شي حالت وپوهيږي، چې د وينا په رښتياوالي ارزښت ،، برلين د جرمني پلازمېنه ده، او روم د ايټاليا پلازمېنه ده،، پرېکړه وکړی شو، دا د وينا لپاره غوښتونې نه ده، چې ،، مادرېد د سپانيا پلازمېنه ده، يا مادرېد د سپانيه پلازمېنه نه ده،،، ځکه چې د سم انديزې ،،يا،، او ،، نه ،، د کاروني کره کوني وروسته (نورميروني Normierung) دلته د خبرو يوه رښتيا، له دې خپلواکه وينا ده، چې ايا مادرېد په رښتيا دسپانيا پلازمېنه ده يا نه. يوه په دې موخه فورمال رښتيا وينا به <u>ټوليزباوري</u> ياهم <u>توتولوژي</u> وبلل شي.

وينا په پرېديکات سم اند Prädikatenlogik کې

په پرېديکات(د يو څه د څرنګوالي ارزښتونه) کې يوه وينا يوه وينابڼه ده بې له خپلواکو اووښتونو.(په دې کې ټولې اوښتونې د کوانتوررونو يا نخښو سره تړلې.)

په پرېديکاتسم اند کې د يوې وينا رښتيا ارزښت په هغې د خوندي سيمبول له Interpretation روښانونې مخې ورکول کيږي.

د بېلګې په توګه يوه وينا x=x+x په لاندې توګه ميندلکيږي: د هر x لپاره دې ترم x اوx+x وشمېرل شي. که يو x شتون ولري يا شته وي، چې دواړه ترمونه همغه ارزښت ولري (د بېلګې په توګه د $x = 0$ لپاره)، نو وينا رښتيا ده، په بل ډول نارښتيا ده. نو له دې سره رښتيا ارزښت د بنسټېزې په واک کې دی. چې د اوښتونې يا وريابلې د په ځای کوني ډېرې څخه وي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

يوه پايونلار د فورمال سم اند په يوه شمېرنه کې بنه بدلونلار يا – قانون په ګوته کوي، داپه دې پرېپوهېدنه چې يوه جوړښت يا مصنوعي لار، چې د هغې له مخې کېدی شي يا اجازه ده، د نورمال ژبې د يوه شته ويېنو نوو ويېنو ته لاړ شو. دا لاربشونيزه تلنلار يو پايونلاس ته راوړنه انځوروي.

د Ernst Tugendhat (فيلوسوف) له خوا تولي شننيزې غونډلي د ausgeschlossenen Widerspruch (پرته يا ناشوني له مخامخوالي) په غونډله وداني دي. دوی د ناسموالي صريبونهFalsifikatoren نه لري.

د مخامخوالي يا ردوني غونډله يا د ناشوني ردوني يا - مخامخوالي غونډله وايي، چې دوه يو د بل په خپله ختې کې د همغه څه - خونديوني ردوني ويناوې په همغه وخت کې نه شي پيښېدلی. د فلسفي - او پوهنتاريخ د وخت په تېرېدو سره او له بېلا بېلو تيوريکي نظريو اړوند او له بېلابېلو ډولونو د اونتولوګيزې ontologisches پېژندتيوري او د سم اند اصول پوهېدل کيږي.

اونتولوجي د فلسفي يوه لار يا ديسڅيلين دی چې د شته والي (يل؟؟) او رښتياوالي بنستجوړښت سره بوخت دی، د بېلګې په توګه: کلمه لکه شتون، يل، به او رياليتي.

د کريتيک Kritik سره يا څخه سرې د يوه شي(الي) يا يوې کړنې باندې د کچون-الو په متېه يا لاس پرېکړه کيږي. لکه فيلوسوفهAnne-Barb Hertkorn روښانه کړې، چې کريتيک دې له دې سره ،، د فکر او هوښيارتيا بنستيز فنکشن دی او تر هغې پورې چې دا په خپل فکر و کارول شي او شتونپېژندنخښه چې پر باوريوالي باندې دعوه کوني پرېکړه وشي.،، دا د پرې پرې کوني باندې د انساني کړنتوان غوره هنر دی.

دريم: سم انديز - فلسفي وييونشننه

Vernunft   هوښيارتيا

ما ورته هوښيارتيا ويلي په پای کې يې روښانه ونه.

د يوې ژبې په بله ژبه ژباړه هم د يو لړ ستونځو او پرېپوهېدنو سره په جنجال کې ده، خو سرې بايد په دواړو ژبو ښه وپوهيږي.

هوښيارتيا Vernunft په ورخنی کارونه کې د فکر يا اند له لارې و پېژندني ته يوه ټاکلی اروايي انساني بداينه په نخښه کوي. د کريستيان وولف په ترمينولوژي تکيه کارونه له پوهنتوان Verstand څخه رابنديږي، چې هغه کتنو او تجربو شي حالتونه رانيسي او

(c) ketabton.com: The Digital Library

داسې و هوښيارتياتوان وربخښي، چې تولیز سره اړوند باوري پایونلاس ته راوړنه راوتړي، د هغې کتنې وپېژني او لارې همداسې اصول ورته کېږدي يا لارئ ورته وټاکي. ترهغې پورې چې دا کړه وړه، ارزښتټاکنې Wertbestimmungen يا د اخلاقو اړوند سړی د عملي هوښيارتياغړيړي او د دې کلمې لاندې د پرينځيب و بدايينې ته کړنتوان چې خپلې غوښتنې وټاکي، ورزياتيږي.

ځکه چې په پېژندنو او پوهنو ودانه کارونه تيوريتيکي هوښيارتيا بولې. رياليتي بېرته د ،، هوښيارتياوالي،، کلمه ده، چې د غوره والي (په لږ څه ډېر لاس ته راوړل) د اقتصاديوالي او اقتصادي اصولو هم د حقولي يا اخلاقي خبروDiskursethik په لور لوريزېدی شي.

د کليمې هوښيارتيا منځپانګه په بېلابېلو ډولونو ټاکل کيږي.

د پېژندنې کلمې ته پوله لرنې د پوهېدنتوان کلمه نن د ټولو حالتونو لپاره کارول کيږي، په کومو کې چې فينومېنونه(۱) ځانګړي ځېړل کيږي، له لويو په بر کې نيولو ګډاړيکو را بېل شوي. په ورځنۍ ژبه کې دواړه کلمې نه کره يو له بل سره توپيريږي.

(۱) پېژند: Phänomen (نوم) هغه څه چې ځان څرګندوي، احساسوي(هکپککونکې څرګندېدنې):

،، فزيکي، ميتيورولوجيکي، کمپيدا، ورځنۍ څرګندېدنې. پيداېښتونه او نور

فلسفي: څرګندېدونکی، احساسونکو ته ځانښودونس، ځان پېژندنې ته وړاندې کېدونکی شعورمنځپانګه. پای.

په ورځنۍ ژبه او هم د فلسفې په تاريخي کې د ، هوښيارتيا،، په نخښه کونه ډېرې پرېپوهېدنې لري، چې يو بل غوځوي، دا په دې پرېپوهېدنه، چې ګډغوځی لري. له يوې خوا دا د پېژندنې او پېژندنګټنې يا لاس ته راوړنې لپاره بنسټ کيږي، داسې چې دا يو سيستماتيک او يو اړوندونورشو د پوهې لپاره وړاندې کوي. په ورسره بلده توګه هوښيارتيا له پوهېدنتوان د پېژندنبداينې يا د ډېرو بېلابېلو کوګنيټيو*(۲)* توانوالي په څېر يا ګډاغيز په څېر توپيريږي. بلې لور ته هوښيارتيا د هوښيارې کړنې په پرېپوهېدنه کارول کيږي. په دې موخه هوښيارتيا يو نورماتيو، فلسفي ايتيک (normative, philosophische Ethik) مدلل کوي، چې بل حالت ته د تګ اجازه نه ورکوي. لکه چپ قضا کې. دا به نور دلته بس کړو.

دلته خبرې نورې ايدياليزم او ماترياليزم ته وځي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

له دې وروسته به نورې دا دلته په ليکنه راغلي اړونده ليکني راوړو:

Der Verstand پوهېدنتوان

پوهېدنتوان په فلسفه کې، بداېينه ده، چې کليمې جوړې کړي او دا (ربښتيا) قضاوت سره وتړي.دا اوس د دې کليمې کارول د ايمانول کانت له لورې پراخه شوه، چې هغه دا پوهېدنتوان ډېر وخت د هوښيارتيا مخامخ ودراوه او هغه يې له احساسونې هم توپير کړ.

Vermögen (زړه يوناني ,*dýnamis* δύναμις لاتين*potentia* پښتو: بداېينه)

بداېينه، توان، ديناميک د انتيک منځنی يا زړي کلمه ده، په ځانګړې توګه د اريستوتالس په فلسفه کې.د اريستوتالس په فلسفه کې دشی يا نوم خويونه په نخښه کوي، چې په خپل ځان کې يا يو بل څه کې د بدلونونو ټاکلی ډول راوستلی شي يا کېدونکي (ممکن) کولی شي. دلته خبره په دې کې ده، چې د بدلونونو له لارې، که رامنځ ته شي يا راشي، نو يو نوی څه منځ ته راځي او له دې سره يې شتون شته کيږي(له دې امله بداېينه يا څه لرنه). له دې سره يو څه ربښتونی کيږي، چې هغه د مخه يوازې توانيز – لکه د کېدونوالي په څېر – شته وو. د ارېستوتالېس د موخې سره سم د مخ ته نيول شوي (چې ګوندې بايد وشي) د کړنې او توان توپيرونه د توان بداېينه – د شته کېدلو کېدنوالی – د کړن (يوناني Substantiv پښتو: نوم) په مخامخ ربښتينوالي.

د يوه شي خوي د يوې بداېينې ځانګړتياوې په ګوته کوي، چې دنورو خويونو په توپير بنستيز ناکتنوړ (ښه يې : ناڅاروړ) وي. احساسونه ټيک د هغې (يا هغې ته) اړوند ليکل شوې اغيز رامنځ ته کېدل دي، نه پخپله د دې بداېينې شتونلرنه. له دې امله دېره سره د منلو نه وي، چې دا وی ،، بداېينه،، د ټوليزو اړيکو لپاره مساعد وي. کريتيکوال په اند دي، چې دا کلمه ټيک د لړوختنې بلل يا په نخښه- ونه ده، نه د پوره کتنې کوزال – يا لامل-اغيز- اړيکو(کوزال اړيکې وګوری) لپاره.

Kausalität causal relationship علاقة سببية ، رابطه علّی;لامل - اړيکه
کوزاليتې د لامل او اغيز په منځ کې اړيکې دي. هغه د پېښو او حالتونو پسې راتلنې په ګوته کوي، چې يو بل سره اړوندوالی لري. له دې پسې A يوه لامل دی د اغيز B لپاره، که B له A .

Wann ist eine Handlung kausal?

(c) ketabton.com: The Digital Library

يو بوختوالی یا کړنه کله کوزال یا لامل-اغیز ناکه ده؟

يو بوختوالی کوزال دی، چې له هغې پرته فکرکړنه نه شي کېدی، بې له دې چې څرګند یا لیدوړه بریا په کې نه وي. دا بریا ابجکتیو ګڼلوړ ده، که دې کړنې یا بوختیا يو حقوقي نامنلوړ خطر منځ ته راوړی وي.

Kausalzusammenhang (نوم: لامل-اغیز- اړیکي):

په ځانکړې توګه فیلوسوفي سم اند

د پېښنو په لامل او اغیز ودانو اړیکو په اصول یا لارو .

،، د دې پېښنو په منځ کې یو لامل اغیزمن اړیکه شتون لري یا شته دی،،.

د لامل-اغیز- اړیکې څه شی دی؟

که د دوه نخښنو په منځ کې یوه د لامل او اغیز په منځ کې یوه اړیکه شتون ولري، نو سړی د له کوزالیټي (لامل-اغیز-اړیکو) غږیږي. Korrelationen کړی شي په لامل-اغیز- اړیکو ته یوه لار وي. که څوک یو څه ډېر سکوي(پیژندنخښه X)، یو جګ ریزک لري چې د سږو سرطان (پیژندنخښه Y) باندې ناروغه شي.

Korrelation : یو کوریلاشن یوه شننه ده خو د لامل-اغیز-اړیکه په یوه یا بله لور، داپه دې پرېپوهېدنه چې له یوه توانمنې اړیکې لاسته نه راځي، چې یواځنی لامل-اغیز-اړیکې شته.

بېلګه: له حقیقته، چې په ووړې کې د خوراک یخخرڅلاو ډېر وي، لمرسپزنه ډېره رامنځ ته کیدی شي.

Kausalität کوزالیټي په دې پرېپوهېدنه، چې د اوښتونو(Variablen) په منځ کې یو روښانه لامل-اغیز –اړیکي شته وي. په نورو ویونو کوزالیټي هلته مخ ته لرو، کله چې ته پوره پوهیږې، چې کومه اوښتونې کومه اوښتونې اغیزمنه کوي.

Gedanke فکرتوان: یو فکرتوان یا اندتوان دی، په څه چې فکر شوی یا په یو څه چې فکر کیږي، یو اند، یوه لیدلورې یا یوه پېښه همداسې یوه کلمه یا یوه ایدې ده. فکري توان د فکر په پروسه کې یوه لاس ته راوړنه او یوه بنسټبرخه ده. فکرتوان د یوې پرېکړې، یوې کلمې یا یوه له دواړوګډوله فکرپروسې بنه ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د پېژندنې Erkenntnis کلمې لپاره یو یووالیز پېژند شتون نه لري. په لومړۍ نږدېونه کې سرې کړی شي پېژندنه د یوه د تجربو یا کتنې له لارې کټلې پوهې پروسې په څېر و ښوول شي یا په نخښه دي.

فکرکونه **Denken**

له فکرکونې څخه ټولې (سایکولوژیکي) تېرې یوځایکونې، چې له دننئ کړنې د خیال، یادونو او کلمو د یوې پېژندنې جوړونې یا بڼه ورکونې هڅې کوي، پوهېږو. په دې کې ډېر یواځې د فکرکونې پایټکې شعوري کیږي، نه فکرپروسه، چې له هغې منځ ته راځي.

فکرکونه په ټولیزه توګه له احساسونې او خیال کونې توپیرېږي. دا په قانون یا لار له دې سره مدلل کیږي، چې احساس یا درکونه او خیال ناپوهېدنیز دي، مګر فکرکونه پوهېدنیزه یا پرېپوهېدنیزه ده یا propositional را اخستل کیږي. فکرکونه کېدی شي په تصادف ولاړه وي، توکلي د احساساتو، حالتونو موخه یېزو ویېنو (افادو) یا کسانو څخه منځ ته راغلې وي یا ذهنی-جوړختیز ودیز شوی وي.

اوتومات فکرکونه، چې بېشعوره، بې له نیته، په خوښه او بې له ستونځو څخه مخ ته ځي، خو کېدی شي له کنترولي فکرکونې توپیر شي، چې شعوري، قصدن، په خوښه او پراخ دی. په ورځنۍ ژبه کې فکرکونه هم په کړونې بڼه: ،، زه فکر کوم،، او هم په، درککونې بڼې: ،، زه یو فکر یو اند یو خیال لرم،،. Daniel Kahneman دانیل کانېمن هم یو،، سیستم ۱ ،، ، چې اوتومات او چټک کار کوي توپیروي ، له ،، سیستم ۲ ،، څخه کوم چې هغه ستونځو ډک خوی کارنده ، پاوړتیا غواړي، په ګوته کوي. د دویم سیستم بوختیا ډېر له دې ، بنسټیزوالی، ټاکنخپلواکوال او فکر راټولونې سره ګډیږي. دا موضوع به نوره دلته راوتړم. دا چې فکر کونه څنګه پېښیږي یا منځ ته راځي، د بېلا بېلو دسڅپلینونو د کشفولو اله ده. موږ یې نور نه څېړو.

د ویېنې (افادې) Proposition (یوه وړه غونډله یا جمله، چې رېښتیا ارزښت یې ښونوړ وي) سره سرې په ژبپوهنه، تیک یې ویل په ژبپوهنې سیمانتیک کې، منځپانګه، چې د هغې سره یوه غونډله ویل کیږي، په نخښه کوي.

پروپوزېشن د غوره خویونو په څېر لري، چې هغه یو رېښتیاارزښت غوره کوي، داپه دې پرېپوهېدنه، چې دا غونډله رېښتیا یا نارېښتیا کېدی شي.

(۲) ګوګنیتیو kognitiv

Was sind die kognitiven Fähigkeiten?

(c) ketabton.com: The Digital Library

کوګنیتیوه توانمندي شی دی؟

له کوګنیتیو څخه ټولې د روحي احساسونو او فکرکونو پروسو ته کېدني پوهېدل کیږي. د انسان کوګنیتیو توانمندي کړی شي د چاپېریال څخه اورېدنخښې احساس کړي او هغه په کار واچوي – کوګنیڅیون یا ګکنېشن تل او هرچېرته میندلکېدی شي.

Was ist eine kognitive Leistung?

کوګنیتیوه توانمندي څه شی دی؟

د کوګنیتیو قدرت توانمندي لپاره لاندې نخښې غوره دي: احساسونه، پاملرنه، فکرکونتوان، زدکړې توانستونخوبي توانوالی، بدلېدنتوان او نور.

Was sind nicht kognitive Fähigkeiten?

نه کوکنیتیوې توانمنیدیوالی څهشی دی؟

پېژند: نه کوګنیتیو توانمندیو پورې اخلاقی توان، سختسري، ټیم- یا ګډکار، سوسیالبوختیاوې، ځان په کاراچونه اړه لري.

دا د نور په څنګ کې د ځغاستو له لارې هم ښهکېدی شي او هغه ویل شوي څه پهکار اچول، یو څه بیا بیا کونه او د دې لپاره نور سپورتونه او نور او هغه کړنې، چې ماغذه په کار اچوي. پوهان میندلې، چې بدنبوختیا نه ځانله فزیکي ګټهلري، دا د مغذ روزنه هم پیاوړې کوي.

Was gehört zu den kognitiven Fähigkeiten?

“**Kognition**„ پېژندنتوان (؟) پورې کوم توانوالي اړه لري؟

دا “**Kognition**„ کلمه(پښتو یې: پېژندنه، پوهېدنه vom lateinischen cognitio für “Erkenntnis„) د پروسې او جوړښتونو یوه له ډېرو کلمو جوړه کلمه ده، چې د معلوماتو را نیولو د په کاراچولو او سپما کولو پورې اړه لري. په دې پورې د نورو په څنګ کې احساسونه، پاموړوالی، فکري یاد، ژبه، فکر کونه او ستونځوبي همداسې ایټیلېګنت (پیداېښتي هوښیارتیا (هوښیارتیاتوان) یا ذکاوت) ګڼل کیږي.

خلورم: پېژندنه Erkenntnis

(c) ketabton.com: The Digital Library

اندونه، چې د اغیزو او تجربو په کار اچولو له لارې لاس ته راغلې وي

،، یوه تاریخي، باوري شوې پېژندنه،، چې پېژندنه، د پېژندنې توان(د فلسفي پوښتنو له لارې) ،، د پېژندنې پولې سره تړکر شي،،

Wie funktioniert Erkenntnis?

پېژندنه څنګه کار کوي؟

پېژندنه تل د یوه پېژندلکېدونکي سبجکت او یوه پېژندل شوي (ابجکت) اړیکې خوندي لري. پېژندنه کړی شي همداسې په یوه شیحالت همداسې لکه یوې پروسې اړیکې ونیسي. پوهېدلو ته به پېژندنه شي، که پېژندنه د پېژندنې سبجکت خپلواک باوري وي.

Wie kann ein Erkenntnisgewinn erzielt werden?

سړی څنګه پېژندنګټنه لاس ته راړلی شي؟

پېژند: یو فینومین یا یو شی وټاکی. وشنی. یو شی یا فېنومېن د خپلو خویونو له مخې لیکنیز روښانه کړئ.

ولیدیر Validieren. یوه تېزې یا هیوپوتینېزې ومنی/رد کړئ. تشخیص کول.

Wie gelangt man zur Erkenntnis?

سړی څنګه پېژندنو ته لاسرسی پیداکوي؟

راشنلستان(په هوښیارتیا ودان کسان)، د بېلګې په توګه Descartes, Spinoza او Leibniz غوښتنې لرلې، چې پېژندنه له سوچه فکر یا اند څخه کېدونکې ده. انسان تحربو ته اړ نه دی، چې د هغې پېژندنه له نړۍ او هغې سم اندیز جوړښت څخه ولري. ... لومړی (sinnliche حسي) تجربو له لارې پېژندنه راپیداکیږي یا لاس ته راځي.

Was sind Quellen der Erkenntnis?

د پېژندنې سرچینې کومې دي؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ما په اند يې سرچينې هوښيارتياوې(Rationalismus)، تجربې (Empirismus) او وړاندې شوي كريتيځيزم (Kritizismus) دي. دا درې بنسټيز اندونه موږ ته د پېژندنو پولو پسې پوښتنې هم ځوابوي.

Was ist Erkenntnisleitendes Interesse?

پېژندلاربنوديزه مينه څه شی دی؟

پېژندلاربنوديزه مينه په ټوليزه زبكارونه كې نيت په ګوته يا نښه كوي يا بولي، لكه د يوه ټول پېژندلارچې د يوې څېړنمخ ته لرل يا نورو څېړنو، هم په لاربنوديزو پوښتنكونو پلي كوي.

Was bedeutet Erkenntnisgewinnung?

پېژندنګټنه څه پرېپوهېدنه لري؟

پېژندنګټنه د پيداېښتي روزنو يوه توكيزه برخه ده: د پوهنيز فكر – او كارډول څخه كار اخستو سره كړی شي دا زدكړی په دې كې ملاتړ شي، چې پيداېښتپوهنيزو پېژندنو باندې وپوهېږو، ، د لرلو پوهو سره په خوزښت راولو او دا مخ ته لرلی پيداېښت.

Was ist der Forschungsgegenstand?

كشفون اله څه شی دی؟

د كشفون الې لاندې سړی ټيک پېژندل شوي موضوع يا فينومېن پوهيږي، چې په يوهپوهنيز كار يا ليكنه كې بايد وڅېړل شي. هغه ستا د درسلوستلو په ريښه لور ودان دی او د روښاونپوښتنو لپاره وتونتكی دی.

Was versteht man unter Selbsterkenntnis?

سړی د ځانپېژندنې لاندې څه پوهيږي؟

ځانپېژندنه د يوه كس د خپل ځان په هكله يوه پېژندنه.

Was kann ich wissen Erkenntnistheorie?

زه په څه كړی شم و پوهېږم پېژندتيوري؟

پېژندتيوري يوه فلسفي بنسټلور ده، چې د كانت څلور پوښتنو څخه ،، زه څه كړی شم پوه شم؟،، پسې ځي. نو هغه د لارو پوښتنه كوي، په كومو چې رښتياينه پېژندل كيږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

Wann Erkenntnis und Beschluss?

پرېکړې او پېژندل کله؟
په قضا کې : پېژندنه او پرېکړه
که شکايتونه او دعوا رد شوي نه وي يا نه وي درول شوي، نو قضا حقوقي شيان د پېژندنې له لارې سرته رسوي. پېژندنې د جمهوريت په نامه اعلانوي او پای ته رسوي.

Wie gelangt man zu Wissen?

څنګه پوهې ته لاسرسی لرو؟

د دې لپاره چې يو څه په يو څه وپوهېږو، نو بايد سړی دا څه له يو بل څه څخه توپير کړی شي. سړی بايد داوپېژني. که سړی يو څه پېژني، نو هغې ته خويونه ليکي، ځکه چې خويونه هغه څه دي، چې سړی يو څه له نور څخه توپيروي يا بېلوي.

Ist Erkenntnis eine Abbildung der Außenwelt?

ايا پېژندنه د دباندنۍ نړۍ يوه څېرونه يا څېره ده ؟
د درې پرخېدونو(يابعدونو) احساسونې توان په څنګ کې به د دېرې پراخېدونې يا بعدي احساسونې توان هم د اند وړ وی، خو دا دموږ هوښيارتيا له لارې ريښتونی کېدی نه شي.
له دې امله پېژندنه نه هرومرويېز د دباني نړي څېرونه ده، ځکه چې موږ د هوښارتيا د راتنګېدنې بنديان يو.

Was bringt Selbsterkenntnis?

ځانپېژندنه څه ګټه لري؟

ځانپېژندنه له تا سره مرسته کوي، چې ته پخپله پوه شې، که کله پوه شې، چې تا په دننه کې دې ته څه رابولي او هڅوي ، ته به له ځان سره به ځان پخپله پام وکړې، ته به د خپلو احساساتو، کړنو لپاره روښانونه ولرې او داسې به دننۍ ارامتيا او ... وګټې.

Wann weiß man etwas?

سړی کله څه پوهيږي؟

سړی لومړی هلته کړی شي وپوهيږي، چې په همهغه اړونده اند وي: غونډله،، زه پوهېږم، چې باران وريږي، خو زه په دې اند نه يم، چې باران وريږي.،، دابه يو ځانيز (د (خپل) ځان سره) مخامخوالی وي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

پای پامور:

یو څو لیکني مې د سم اند ولیکلې، ښې لوستل شوي.دا چې څنې لیکنې اوږدې دي، نو کله، کله مې له توانه ووزي. اوس مې نیت کړی، چې څنې د فلسفي او همداسې د منطق یا سم اند کلیمې د پیژند سره ګرانو لوستونکو ته وړاندې کړم. د دې لیکنو سره دموږ هیوادوال، ځکه بلد نه دي، چې عربي یا دري دي او باور وکړی، چې ډېر درانه دي، زه یې د شمبرپوهنې کتابونو، د شمبرپوهنې سم اند کې د نورو استادانو لیکنې ګورم، ما خو دا روښانه کړې، چې په پښتو هم لیکلکېدی شي، دا غواړم، دا ټولیز سم اند غواړم په پښتو وازمایم. د داسې ویونو او ښننو رانیول پخپله خته کې پوره ستونځمن دي او بیا یې له نورو ژبو رانیول.

داسي له ډکشنریو رانیول شوي:

و ماته د ن ج څخه دوه ډوله ډکشنرۍ په لاس راغلې، یوه کې یې د بېلګې په توګه الماني هر وی یو وار او په بله کې څو واره په انګرېزي ژباړل شوي، چې پوره ستونځې زېږوي او دا اوس به یې روښانه کړو.

لومړی:هر الماني وی په یوه انګرېزي ا نور ویونواړول شوی:: Vernunft، انګرېزي: reason، عربي پښتو او دري یې: السبب ، دلیل

دویم: هر وی په درې وینو روښانه شوی.

Vernunft،، [sanity](), [rationality]()، reason

۱ - انګرېزي: reason ، الماني: Grund ، عربي: السبب، فارسي: دلیل، پښتو: دلیل

۲ -انګرېزي: [sanity]() ، الماني: Vernunft ، عربي: الصحة العقلية، دری: عقل ، پښتو: سالمیت(ما (لیکونکي) هوښیارتیا بللې)

۳ - انګرېزي: [rationality]() ، الماني: Rationalität،عربي: العقلانية، فارسي: منطق، پښتو: سم اندیزي

د دې لپاره چې په پوهنیزو نومونو او وییونو ښه وپوهېږو، باید د یو څو ژبو، داپه دې پرېپوهېدنه، چې هرو مرو عربي او فارسي په ي خوندي راځي او په پرمختتلو ژبو.

پنځم: پایونلاس ته راوړنه

(c) ketabton.com: The Digital Library

لاس ته راوړنه (لاتین inferre ،،،ورننباسل،، ، لاس ته

راوړنه انګرېزيinference)

Schlussfolgern, Folgerung, Inferenz

یا خوندیونه (لاتین conclusio ،، لاس ته راوړنه)،، او پسي راتله یا لاس ته راوړنه په سم اند کې د ډېرو یو بل سره نږدې یا تنګو خپلوانو شي حالتونو اړیکې دي:

- پای لاس ته راوړنه په لومړي سر کې یو ژبنی جوړښت دی، چې له یوې خوا له یوې لړی ربښتیاولي توامندو ویناو، د Prämissen یا نیونو (د بېلګې په توګه اکسیومونه(تل ربښتیا ویناوې) یا پوهنیزه هیوپوتېزو)، او یوې پسي وینا بلې لور ته، خوندیونو، جوړه ده. داسې جوړښتونه (سم اندیزې) پایوني یا ښونبنسټ (د ښوني لاملون) هم بلل کیږي. په پښتو کې پایونې او خوندیونې منځ کې تل ډېر له دې ویونو سره پیلیږي: له دې امله، ځکه چې، داسې چې، یا د دې په بنسټ.

سرې دلته د سم او نا سم لاس ته راوړنو په منځکې توپیروي (لاندې دې هم وکتلشي) . داسې توپیروني په سماند کې د زړې په پرېپوهېدنو ده، سرې کړی شي سماند له تېک سمو لاس ته راوړنو پوهنو څخه وبولې.

- په دویمه موخه د پای لاس ته راوړنې په توګه دا یوه د یاد ژبني جوړښت، داسې په نامه د سمې پایوني برخه وبولو. د دې لپاره سینونوم یا ورته پایونه یا پایغونډله هم دي. په ربتوریک Rhetorik (د خبرو هنر) پایونه په ټوله کې د خبرو پایوني لپاره هم کارول کیږي.

- دریمه پایونلاس ته راوړنه د پسېفکرکوني لاس ته راوړنې په ځېر هم بلل کیږي، نو (ډېرپل په پل) له لاس ته راوړنو یا د یوې ښووني سرته رسول. دا لاس ته راوړنې کېدی شي بې له د مخه پرې فکرکوني کلتوري، ټولیز او دیني تکیه بنستېیونو څخه هم لاس ته راوړلشي.

په اېنفورماتیک او ستاتیستیک کې پایونلاس ته راړنو ته اېنفرنځ *inference* وایي، په ځانګړې توګه اېنفورماتیک کې. چې اوتوماتي کوي، داپه دې پرېپوهېدنه، چې له کمپیوتر ملاتړ کیږې او د اېنفرنځ ماشین له لارې راوېستل کیږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

سم اندیزه پایونه د لاس ته راوړني غشي => سره په نخښنه کيږي.

منځپانګي خونديونه

١ – د سم اندیزې پایونې ډولونه.

١.١ – بيلګې

٢ – د يوه پايلاس ته راوړني سموالی

١ . ١ – لومړې نرذېوالی

٢ . ٢ – تيکاو

٢ .٣ – په فورمال لوجيک کې يې سموالی

٣ – پايلاس ته راوړنه

۴ – دا هم وګورئ؟

د سم اندیزې پایونلاس ته راوړنه

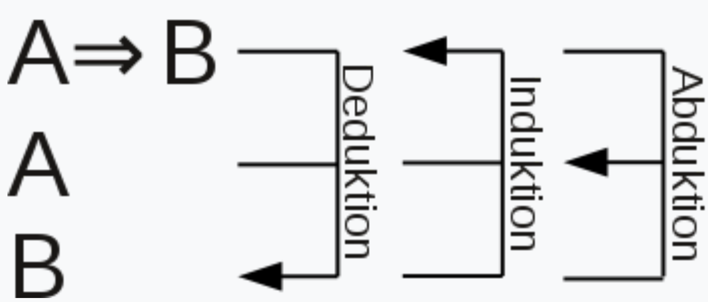

ساده کتنه: A=>B (لوستل: له A څخه B لاس ته راځي) لار (قاعده) ده ، A شرط او B نتيجه

لوستل له A څخه B لاس ته راځي يا که A باور ولري، نو B باور لري. يا لنډ: که A ، نو B.

د سم اديز ې پايونې درې ډولونه سره توپيروو: Induktion, Deduktion او Abduktion .

(c) ketabton.com: The Digital Library

په ویناسم اندیز همداسې سیلوګیزيsyllogistischer (نږدې: ښونښت، دلیل، خو دا یو اوږدې سم اندیزې خبرې دي) کتنډولونو کې د یوې ټولیزې لارې اړیکو دا درې بېلابېل حالتونه څېړل کیږي، د یوه یا ډېرو حالتونو، او د دې حالت [Subsumtion](https://de.wikipedia.org/wiki/Subsumtion) (چې یوه کلمه د بلې کلیمې لاندې ترتیبیږي یا ورزیاتیږي) د قانون یا لار لاندې کره کول. د دې پاویونډولونه په دې کې سره توپیریږي، چې له دې درې توکو څخه یو یې د نیونې رول لوبوي او کوم یو یې د لاس ته راوړنې یا نتیجې رول.

په ورځنې سیلوکیستیک کې دا درې غونډلې تل د یوې پورته – یا د مخه کلیمې یوې منځ کې کلیمې او یوې او یوې د دوې لاندې یا برخکلیمې دي. د دې روښانونه د یوه [Kausalität](https://de.wikipedia.org/wiki/Kausalit%C3%A4t) په موخه د یوه قانون یا لارې په څېر داسې څه ستونځمنه ده.

- Deduktion ډیډکشن د قانون یا لار او سبزومشن پرحالت باندې یوه پایونه ده
- Induktion د (ډېرو) حالتونو او سبزومشن د منځنۍ کلیمې لاندې پر تولیز لار یا قانون باندې پایونه ده.
- Abduktion د قانون یوه حالت سبزومشن پایونه ده.

له دې یواځې ابدکشن سم اندیز اړ دی، اینډکشن او ابدکشنونه ډېر وخت یواځنۍ لاس ته راوړنه نه لرې او کرې شي،، نږدې،، وې، هغوې دا کرکتریستیک (خویوالی) نه لرې، چې د نیونې له رښتیاوالې ډاډه د نتیجې یا لاس ته راوړنې پاویونه وکړی شي. ابدکشن ته دا هم ورزیاتیږی، چې سملاسې پوښتنه، چې کومه لار سړی د دوېمې نیونې لپاره ټاکې، چې د دې پایونتګلار ځانګړی توان انځوروي، په دې ترڅ کې چې ایدکشن لپاره دا غوره ده، وپوهېږو، چې په کومو خویونو(لاندې یا پسې کلېمه) سړی تولیزه – یا عمومې کولی شي او ایا دا ټولیزه شوې لار د دواړو دې منځنۍکلیمې او پورته یا د سر کلمیمې منځ کې موخه وره خوندیونه ورکوي.

داسې دا لاندې راوړې بېلګې د یوه ،، بریالي،، اینډکشن لپاره غوره دي، چې سړی نیسې، داسې چې یو موټر د یوه موټر په څېر د ټاکلو قوانینو یا لارو او د دندو میکانیزم لاندې دی، او دا نه د یوه ټاکلې مودل لپاره باوري دي. دا ټولیز قوانین د بېلګو حالتونو کې یواځې همغو شرایطو لاندې ([ceteris paribus](https://de.wikipedia.org/wiki/Ceteris_paribus)) باوري دي.

بېلګې:

که سړی په موټر کې په ودرونيBremse پښه کیږدي

(c) ketabton.com: The Digital Library

تلنه ورو کیږي

د دې موټر ودرونې باندې پینه کښېښنول کیږي.

دېدکشن   دا موټر خپل تګ ورو کوي

دا موټر خپل تګ ورو کوي.

د دې موټر د درونی کښېکارل کیږي

ایندکشن   که د یوه موټر درونی کښېکارل شي،

تګ ورو کیږي

دا موټر خپل تګ ورو کوي.

که څوک د موټر درونې کېکاري، موټر ورو کیږي

ابدکشن   د موټر درونې به کښېکارل شوی وي

د یوې پایلاس ته راوړنې سموالی:

د وینا a او b او هرې له دې لاس ته راغلو ویناو i او o په منځ کې مخامخوالی. د یوې سم اندیزې څلورئ په څېره کې

Konträr مخامخ. یو بل ته مخامخ ځای په ځای شوي، یو بل سره ناهم اندیز

(c) ketabton.com: The Digital Library

بېلګه: ،،موږ په دې ټکي کې سره هم اندیز نه یو یا سره مخامخ اندیز یو، یا سره مخامخ یو،،. سره بېلابېل اندونه لرو.

Subkonträr : روښانه ونه یې: سبکونترېر په فورمال سم اند کې غونډلې یو له بل سره په سبکونترېرو اړیکو کې سره ځای په ځای دي، چې دواړه غونډلې په همغه وخت کې سمې یا رېښتیا، نه مګر په همغه وخت ناسم کېدی شي (څلورۍ، سماندیز).
د بېلګې په توګه: ټوټه هو کونیزه پرېکړه (قضاوت): یو څو **S** اېس **P** دي، او ټوټه ایز ردونپرېکړه (قضاوت) یو څو **S** په پرېکړه کې **P** نه دي((ځنې کسان سپینپوستي دي، ځنې نه)

Konträr, subkonträr, konzradiktorisch, subaltern

...

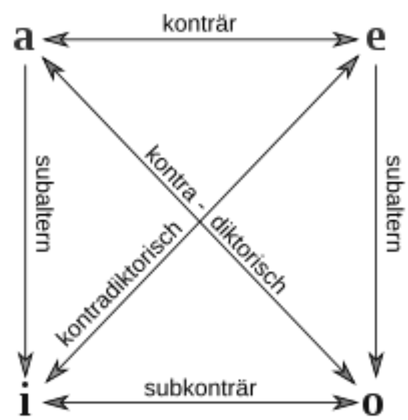

کوتنرادېکتوري(خویویي: پخپله ردونکې) Das kontradiktorischپه دې پرېپوهېدنه چې ،، ځانرودونه یا د ځان مخامخ،، او کېدی شي په بېلابېلو موضوعاتو وکارول شي ..... ځانردونې ویناوې(کوتنرادېکشنونه هم) په سم اند کې ویناوې دي، چې دا په خپله دننه کې مخامخوالي کې پخپله ناسمې دي. د وینا وینا ځانګړې برخې یو بل ردوي. زه روغ او ناروغ یم.

هغه د موږ د کلي خلک هم وایي، چې : ښه یم، خو ښه هم نه یم.

Subalternität (د ټیټ نظیم، د ټیټې درجې) په کم ارزښت کتنه، ورته کښته کتنه ، ناخپلواک

(c) ketabton.com: The Digital Library

لومړۍ نړدېونه

په لومړۍ نړدېونه کې سرې کړی شي ووایي، چې یوه پایلاس ته راوړنه سمه یا باوري ده، که دا ناشوني وي، چې نیونه دې رښتیا وي، خو لاس ته راوړنه یې ناسمه ده کلکه یې فرمولیکول: له رښتیا تیک رښتیالاس ته راځي.

یوه بېلګه:

- نیونه: ،، ټول انسانان ننګرهاریان دي،،. ،،سوکراتس یو انسان دی،،

- لاس ته راوړنه: ،، سوکراتس د ننګرهار دی،،

په څرګنده توګه دلته یوه نیونه ناسمه ده، لکه څنګه یې چې لاس ته راوړنه. بیا هم د یوې پایونې رښتیاوالی په حقیقت کې د نیونې په رښتیا والي پورې نه دی تړلی، پورته پایونه باوري ده، ځکه چې، که نیونه رښتیا وی، لاس ته راوړنه به هم رښتیا وی.(که په حقیقت کې ټول انسانان د ننګرهار وی، نو سوکراتېس به هم د ننګرهار وی، ځکه چې هغه یو انسان دی.) نو د یوه باوري پایونې نیونه هم رښتیا ده، ځکه چې پایونلاس ته راوړنه هم رښتیاده. که لږ تر لږه یوه نیونه ناسمه وي، نو کېدی شي پایلاسته راوړنه رښتیا او هم نارښتیا وي. یوه بېلګه د یوه پایلاس ته راوړنې لپاره، چې له یوې ناسمې نیونې او یوې سمې پایلاس ته راوړنې سره به وی:

- ،،ټول انسانان یونانیان دي،، ، ،، سوکراتس یو انسان دی،،

- پای لاس ته راوړنه: ،، سوکراتېس د یونان دی،،.

د دې دلته انځورشوې کلیمې سره د ساده پوهېدنوالي،، له رښتیا تیک رښتیا لاس ته راځي،، کېدی شي د توپیرېدونکو شننو لپاره ځای ولري.

سره د ساده والي کېدی شي دلته انځور شوې پای لاس ته راوړنې ،، له رښتیا تیک رښتیالاس ته راځي،، د توپیرېدونکو شننو لپاره ځای وي. د توپیرېدونکو ښونبنسټونو همداسې د بنسټېښوونو توپیرېدونکي ډولونه له دې سره احساسي او هم فلسفي نایواندوالی و باوریوالي ته رامنځ ته شي. بېلګه دې ډېل نه والی (پایونه له ،، نه نه وریږي،، څخه و ،، وریږي،، ته) وي او پایونه د یوه ټول- په یوه شتونوینا (پایونه له ،، ټول چرګان سره دي،، په ،، سره چرګان شته،،) بلل کیږي، چې دوي د یوې سمې وینا د کلیمو پوهنتوان ،،نه،، او ،، ټول،، باوري یا د نه باوري په توګه راوړل کېدی شي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

Präzisierung نوره روښانونه

سړی کړی شي د سموالي کلمه داسې نوره هم روښانه (د ځانګړنو سره) وڅېړي، که سړی د سم اندیزو او ناسم اندیزو ويېنو په منځ کې توپير وکړي. سم انديزې ويېنې يا افادې ويناتړنې (Junktoren) دي لکه ،، او،، ، ،، يا ،، او ،، نه ،، ، له کومو يا هغو سره چې يوه يا ډېرې ويناوې سره يوې نوې وينا ته تړل کيږي، همداسې کوانتورونه Quantoren يا د څومره والي ښونې لکه ،، د ټولو لپاره،، ، ، ،، ټول،، ، ،، هر (داسې په نامه ټولکوانتورونه) او ،، د ځنو لپاره،، ، ،، يو څو،، ، ،، شته يا شتون لري،،) داسې په نامه شتونکوانتورونهExistenzquantoren ، بل ډول ويېنې ناسم انديزې بلل کيږي. يو ښونبنسټ يا دليل يا لامل باورې دی، که ديوه يا ډېرو ناسم انديزو ويېنو کې داسې ځای په ځای کونه راشي، په کومو کې چې نيونې رښتيادي، او لاس ته راوړنه رښتياکوي(پوره کوي). که په پورته ناسم انديزه ويېنه ،، ننګرار،، په ځای ،،مړه کېدونکی،، (مرګونی او بل ډول نه راځي،،؟،،) او د ،، انسان ،، په ځای ،، يونانی ،، کېږدو، نو لاس ته راوړونه په يې وي:

- نيونه: ،، ټول يونانيان مړه کېدونکي دي،، ، ،، سوکراټېس يونانی دی،،

- سوکراټېس مړکېدونکی دی،،.

دلته د واړه نيونې رښتيا دي، په همداسې لکه پايلاسته راوړنه. کړنيز يا د کړنو له مخې په دې حالت کې د ځای په ځای کونو ناسم انديزې ويېنې نه شي کېدی، چې دواړه نيونې رښتياوي، لاس ته راوړنه دې يې نارښتيا وي. له دې يو ازماېښت هم راکوي، چې د يوه پايلاسته راوړنې ناباوريوالی وښايو: د يوې ناسم انديزې کليمې بدلون ورکړه، کومه چې نيونه رښتيا کوي، خو لاس ته راوړنه ناسمه. د دې لپاره د بېلګې په توګه رواړل کيږي نا باوري ښوونبنسټ يا ښونه:

- نيونه: ،،ځنې ننګرهاريان شينواري دي،، ، ،، ځنې نګرهاريان مومند دي،،

لاس ته راوړنه: ،،ځنې شينواري مومند دي،،

دلته دواړه نيونې سمې، خو پای لاس ته راوړنه ناسمه ده.

په فورمال سم اند کې ټيکوالی Korrektheit in der formalen Logik

د يوې پايلاس ته راوړنې ټيکوالي په يوه نور ټيک او ټوليز کرکټريکولو فورمال سم اند هڅيږي. د پيداېښتي ژبې يو ستر پيچلوالي او ډېرګونوالی(په يوه نظم يا ترتيب کې چې د

(c) ketabton.com: The Digital Library

یوې ډېرى یو توکى د بلې ډېرۍ په ډېرو تو کو څېره یا تنظیم شي. دا دې د فنکشن یا څېرونې سره نه بدلیږي، هغه یواځنی یا یوګونی دی، دا په دې پرېپوهېدنه، چې د یوې ډېرۍ یو توکه پهبله ډېرۍ کې یواځې یوه څطره لري) له امله، چې د پیداېښتي ژبې وینا وې د کره پېژند لرلې فورمال ژبې وینا باندې واوړي. په دې فورمال شیانو بیا یوې رابېلېدنوړوالییزه کلمې ته یو پېژند ورکوي، چې ډېره له یوې نخښې سره په نخښه کیږي. د دې هڅېدنهپهدې کې ده، چې ټیک هلته د دوه فورمال سیانو یو رابېلېدوړوړوالي اړیکې شتون لري، چې پیداېښتې ژبنیز جوړښتونه، چې دهغو ژب-اړونه انځوروي، یو له بل لاس ته راځي یا یو له بل ورکوي.

د رابېلېدوړوالي کلمې پېژند د پایونلاس ته راوړنې له لارې او پهورکړلشوي حالت کې د امسیومونو له لارې کره کیږي او کالکیو بلل کیږي.

پایونتلنلار:.

پایونتلنلار په بېلابېلو متودونو په بېلابېلو چاپېریالونو کې کارول کیږي، د بېلګې په توګه قضا – سیلوګیزم، ناجګتیتېدونکي – یا نه مونوتون پایونه او نور

ډاکتر ماخان مېرى شینواری

اوم: ورته والي پایونه **Analogismus** oder **Analogieschluss**

(زړه یونانيἀναλογισμός analogismós)

(د سم اند اړوند)

ورته والي پایونه د دوه شیانو په منځ کې د ورته والي په بنسټ په لاندې ډول یوه پای لاس ته راوړنه ده:

A د B سره ورته والی لري (یا A و B ته ورته ده)، B د C خوي لري. (د ورته والي پایونه) نو A هم د C خوي لري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

شیان کېدی شي شته، شیان یا ځرګندېدنې(فینومېن) وي، ورته والی کېدی شي په نورو خویونو، پېژندنخښو، جوړښتونو، اړیکو او له دندو جوړې وي.

دا پایلاس ته راوړنه د ورته والي .(lateinisch *ratiocinatio per analogiam*) له لارې په نخښه کېدی - یا بلل کېدی شي. ورته والي پایونې ډېر وخت له ښونتوانمندې ورکول کیږي یا ښه یې په توانمندۍ ورته قانع کیږي (خو دا شرطي ورکړل شوي) او دا بیا د ورته والي ښوونه بلل کیږي.

ورته والي پایونو دا توپیرېدنه د دوه بنسټیزو ډولونو د جوړښتیز او دندیزو په منځ کې ورکول کیږي.

منځپانګه

١-- تاریخ

١ . ١ – انتیک تر شولاستیک پورې

١ . ٢ - ورته والي پایونې د شولاستیک له مخې

٢ – تیوري

٣ – کارونه

٣ . ١ - د پردي یا بل په ساپوهنې باندې پایونه

٣ . ٢ اتوم مودل

٣ . ٣ - پریودسیستم یا دوریي جدول

۴ – دا هم وګورئ

۵ – برېښناپاڼو لینکونه

۶ – یوګونې ښوونې

و ١ – ته Geschichte تاریخ

١ . ١ – **Antike bis zur Scholastik** له اتیک تر شولاستیک پورې

(c) ketabton.com: The Digital Library

ورته والی د پارادیگما *paradeigma* په څېر ان د ارېستوتالس Aristotelesسره پیداکېده(په: لومړی شننه). Theophrast دا پایونتلنلار د هیوپوتېتیکي نیونو په بنسټ پایونه وبلله. اپیکوریر Epikureer دا تلنلار له څرګندېدنو څخه و ناپېژاندو یا ناڅرګندو ته د یوې الې په څېر راوړه یا په نخښه کړه یا وبلله.

د شولاستیک په تیولوژي پوهنه کې دا تلنلار د تیولوژي اړتیاو ځانګړی ارزښتونه، په توله کې مثبت وینا د لوی ځښتن د داسې په نامه د شتون ورته والی باندې فکرکوني له لارې.

Analogieschlüsse nach der Scholastik د ښونپوهنې له مخې ورته والي پایونه

په دې ترڅ کې چې David Hume ورته والي باوني احتمالوالي پایونو ته ورګڼي، Wilhelm Wundt دا سوبسمځیون پایونوSubsumtionsschlüssen (چې یوه کلمه د بلې کلمې لاندې ترتیبيږي) پورې تنظیموي.

Theorie تیوري

ورته والی په پوره غورکوني سره ښونه نه ده – هغه د یوه کره نه پوره څرګند یا معلوم سیستم برخه ده د یوې ورته مګر پوره معلومې پېژندنې څخه. هغه له دې امله یوه اله ده و هیوپوتېزجوړوني ته او ،، یواځې heuristischen د میدندنې یا میندنیز ارزښت لري،،.

ورته والی کېدی شي تیک هلته یوه ښوونه وي، که دواړه سیستمونه، یعنې څېره کېدونکی او څېره شوی یو له بل سره isomorph له همغه جوړښت یا بنې وي، لږ تر لږه په اړونده برخورشوګانو کې، د هغه لپاره، چې ښوونه سرته رسول کیږي او تر هغې چې وړنلار (یو څه چې له څېروونکې و څېرې ته وړکیږي) په پام کې نیول شوې وي.

Anwendungsfälle

Schluss auf das fremdpsychische Bewusstsein پر پردي ساه پوهنیز شعور باندې پایونه یو مشهوره ورته ولي پایونه په شعور تکیه کوي:

(c) ketabton.com: The Digital Library

-- زه په خپل دننه کې احساسوم، چې دا څهپرېپوهېدنهده، چې شعور لرم

-- زه د ځان او د نورو انسانانو په منځ کې (د بېلګې په توه د ځانئيونې يا حالت) ورته والی درک کوم.

-- ټول انسانان په دې هکله سره ورته دي.

-- له دې پوهېدی شم يا پايله لرودی شم، چې ټول انسانان يو شعور لري.

-- دا چې ټول انسانان داسې شعور لري، لکه زه، نو دوي به له دې امله ورته احساس ولري لکه زه.

-- له دې لاس ته راځي: چې څه شی د ما لپاره زورونکي يا د ناخوښۍ وي، هغه به و نور ته هم زورونکی يا د نا خوښی وي- يا د هوښياري خبرې په څېر ويلي: ،، څه چې ته نه غواړې، چې تا سره يې څوک وکړی، نو دا د بل چا سره هم مه کوه.،،

Atommodelle اتم مودلونه

ورته والي پايونه د کمونکي – يا کمښت پايونې غوره بڼه ده او د پېژندن الو او ډېرواره غوره والی او با اهميته کېدو له امله پوهنيزه هيوپوتېزې انځوروي. د دې لپاره تاريخي غوره بېلګه د شلمې ز ک پېړي د لومړي اتم مودل منځ ته راوړل وو او له دې نيونې مخ ته وړل کېدل، چې منفي بار الکترونونه په ګردی – يا هګې ډوله لارو د مثبت بار اتم زړې په چاپېريال يا کرد څرخي – يعنې هر اتم په همغه بڼه لکه يو ميکروکوزمېتيکي لمرسيستم ګڼل کېدی شي. دا نيونه د ورته والي پايونه باندې ودانه ده، چې د کولومب قانون يا لار Coulombsche Gesetz، چې توان يې ورکوي، چې برېښنايي بارونه يې په يو بل اغيزمنه کوي يا که غواړی اچوي، جوړښتيزه د نيو تون د راکښن قانون Newtonschen Gravitationsgesetz سره ورته ده، چې له هغې بېرته د کپلر قانون يا لار die Keplerschen Gesetze چې ستورو لارې ترې لاس ته راځي، همغږې ده يا سره سزخوري.

Periodensystem بريدي سيستم

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ورته والي لپاره یوه بله غوره بېلګه د توکو پریودي سیستم دی، چې په ورته پایونو ودان دی، چې د لومړي ځل لپاره د کوانتنفزیک له لارې ومنل – یا تصدیق شو.

په پورته لیکنه راغلې پوهنیزې کلمې یا ویونه، چې باید روښانه شوي وي.

Ein Paradigma فکرډول. دا ویي له یونانې منځ ته راغلی په دې پرېپوهېدنه چې: په څنګ کې، همداسې شول، پرېپوهېدل) بېلګه، نمونه یا ،، رابندول، د روښانونې مودل، ګټه لرل،، او هم ،، نړۍ لید،،. دا هم اوږده لیکنه ده، خو د پوهېدلو لپاره یې همدومره دمالپاره بس دی.

Was ist "Hypothese"? (ګومان، فکر کول، المضاربه)

پېژند: هیوپوتېزې څه شی دی؟

په ورځنۍ ژبکارونه کې د ناازمایلي ګومان (یا که غواړۍ عربي المضاربه) Spekulation لپاره په نخښنه کیږي یا بلل کیږي، دا د کره پوهېدنې مخامخ دی. په تجروبوي پوهنیزه موخه د رېښتیاوالي جوړښت خویونو په هکله ګومان، چې هغه ډېر یې د یوې که – نو – وینا په بڼه فرمولبندیي کیږي.

Epikureer د اپیکور ښونځي پلویان.

Epikureismus یوه ډېراغیزناک ښونځی وو، چې ډېر پلویان یې لرل.

Scholastik (له زړې یوناني *scholastikós* σχολαστικός . ،، لټ، بېکټي، بېکاره، ارام. خپله بېکار یې پوهنې ته قرباني کونکی (د سرویي په څېر ،، زدکړی،، هم،، یا څوک، لکه لغاتکتاب په څېر غږیږي او داسې لږ نیمون دا بل کس زړه بدی کوي، لکه څوک چې د ۹۹ ،۹ لپاره دی ۱۰ ووایي). لاتینیز یې د ښونځی والا یا ښونخییز، همداسې زده کړی .) د ښونلاربنونې یو فکرډول او متود دی، چې د منځنی زمانې لاتینژبپوهانو له خوا ودیز شو.

په دې متود کې له یوه سم اندیزې لیکنې څخه مخ ته ځي او دا متود د اریستوتالس لخوا منځ ته د د تیوریتیکي خوزښت روښانولو له امله راغلي کړنلار، چې له نیونو راوځي. دلته غوښتنې څېړل کیږي، لکه د بېلګې په توګه، ځمکه یوه ګرده کتره یا چیترو یا ټیکلی دی، چې په هغې کې یو بل په پلو او مخامخ خبرې یو په بل پسې په دلایلو منځ ته راوړل کیږي او بیا د هغې د سمون یا نه سمون په هکله پرې کړه کیږي. غوښتنې ردیږي، داسې

(c) ketabton.com: The Digital Library

چې که دا یا هغه ناسم اندیزې ویني یا د یوې کلمې ناروښانه ښول شوې لاس ته راوړنه وي، داسې چې د مخه ښول شوو رېښتیاییو سره سر نه لګوي یا نازغموړ وي.

.

اتم: فوزي سم اند(منطق)

Fuzzylogik

Was ist Fuzzy Logic? فوزی - سم اند

فوزي-سم اند(انګرېزي: فوزي (فوزي نوم دی) = ناټیک -، رپېدلی-، ناتېره- یا پڅ سماند) یوه تیوري ده، چې په ټوله کې د انسان دپوهې انځورولو او د انسان فکرکوني څخه په کمپیوټر کې د کار کړنې لپاره ودیزه شوې.

بیا:

([انګریزي](), ' , *fuzzy* ناټاکلی; *فوزي سم اند*, *فوزي تیوري*, پڅ سم اند' همداسې, . پڅه تیوري ')

فوزي یا ناتېره سم اند یوه تیوري ده، چې په نمونه پېژندنه کې و ،، د ناروښانه رانیول روښانه،، ته (ایرانی یوه دی([Zadeh]()) ودیز شوه، داسې چې د ناتېره – یا پڅ مودل کولو د ورځنخبریز ([umgangssprachlichen]() (colloquial) شننو په چوپړ کې وي، نن مګر په په ډېره کې کارونورشو کې، لکه په ([Regelungstechnik](), cybernetics، سایبرنتیک، السیبرانیة، د سیبرنیټیک (۱)) کې یو رول لوبوي.

(۱) انجنیریپوهنه ده، چې دماشینونو د مظم کولو تښنیک کې رول لري.

د دوه ارزښتوالي بول سم اند [Booleschen Logik]() تولیزکونو په څېر د بېلګې په توګه

اجازه ورکوي چې د یوه خوي پراخوالي - لکه داسې په نامه د هېک وېبنې ،، داسې لږ،، ، ،، نږدې،، ، ،، توانمند،، یا ،، ډېر،، د پیداښښتي ژبې د پرېډیکات د توانمندی یا کمزوری لپاره چمتو کوي - د اړوندوالي درجې په څېر ګڼېز(عددی) رانیسي او له دې سره ناتېزې((Fuzziness) ژبنیو وېبنو شمېرپوهنیزه بڼه ورکوي.

قوزي سم اند په ناتېرو (فوزي) ډېریو(Fuzzy-Sets) ودان دی. له دې سره ډېرې یاسټ لکه تراوسه د شیانو له لارې پېزند لري یا پېژند ورکړ شوی، د دې ډېری دا توکي دي (نه دي)، بلکه د دې ډېری د درجې په اړوندوالي. دا د اړوندوالي څېروني یا فنکشن له لارې، چې په دې هر توکی د هغه د درچې ګڼیز ارزښت باندې تنظیم شوی دی. داسې مخ ته وړلي نوي ډېری کاروني یا عملیې داسې د یوې نوې اړوند سم اندشمېرني پېژند ورکوي، چې د [Inferenzprozessen]() پروسو ته اجازه ورکوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(ايفرنخ پروسې کومې دي؟

په پيدابښتي پوهنو او همداسې په سم اند کې د اېنترفرنخ دوه ډوله شته دی: Induktive اوDeduktive

ايندوکتيو – او دېدوکتيو اېنترفبرنخ. د ايندوکتيو انترفرنخ څخه د کتلو يا ليدلو له لارې د اړوندوالو زدکړې پوهېږو، چې د هغو له مخې ټوليزې لارې يا قوانين جوړيږي.

دېدوکتيو انفرنخ يې په مخامخ لار ځي او د ټوليزو اصولود ځانګړو ويناو را بېلدنه يې د څېړنې ده يا موضوع ده. ماشيني زدکړې هڅيږي بالاخره دا د ايندوکتيو پروسه د مصنوعي هوښيارتيا Intelligenz پروسې په ورشو کې اوتومات کړي.))

منځپانګه

١ – تاريخي وده

٢ – فوزي-ډېرۍپوهنه(سټ - تيوري)

٣ – ناتېره ډېرۍ

٣ . ١ – نه والی

٣ . ٢ – نه پرېښودونې – يا – تړنه(سرکټ)

٣ . ٣ – او- تړونی

٣ . ۴ – پرېښودونی-يا – تړنه

۴ . فوزي څېرونه (فنکشن)

۴ . ١ – د يوه نا- کرښيزفوزي – څېرونه

۵ – کارونورشو

۶ – کلمو بېلونه

(c) ketabton.com: The Digital Library

تاريخي وده Historische Entwicklung

د ناتېره – يا پخ فوزي سم اند ته پام کونه د يونان و انتيک ته رسيږي. همغهغه وخت کې فيلوسوف Platon ومنله يانښه يې سمه ونيوه، چې د ربښتيا او نارښتيا کلمو په منځ کې يوه دريمه ورشو پرته ده. دا سوچه بوچه د ده د وخت ملګري **Aristoteles** په مخامخ وه، کوم چې د شمېرپوهنې ټيکوالی(پرېڅېزيون) په دې مدلل کړی وو، چې يوه وينا يا ربښتيا او يا نارښتيا ده.دا د ناتېره – يا پح سم اند کلمه د **Georg Wilhelm**، **Friedrich Hegel** له خوا د ډېل منځ په نامه خوره شوې يا منځ ته راغلې وه.

د فوزي-ډېرى – تيوري، يعني د پخې ډېرى-پوهنه، په ۱۹۶۵ ز ک کې له لطف زاده Lotfi Zadeh له خوا د کليفورنيا، برکلې پوهنتون کې وديزه شوه.

د فوزي- ډېرى – تيوري په ۱۹۸۰ ز ک کې له ټولو د مخه په جاپان کې مخ ته تګ د داسې په نامه جاپاني فوزي- څېپې په نامه وکړ. د فوزي-ډېرى-تيوري د فوزي سمون يا فوزي تنظيم کونکې په څېر په صنعتي پروسو کې برياله وکارول شو. د اويروپا ته فوزي-څېپو په۱۹۹۰ ز ک راغله او بنستيزې خبرې پرې پيل شوې.

له الماني مخکښانو څخه يې يو **Harro Kiendl** وو.

فوزي – ډېرى- تيوري Fuzzy-Set-Theorie

فوزي-ډېرى- تيوري دې له ډېرارزښتوالي تيوري څخه توپير شي، کومه چې په ۱۹۲۰ کې د پولنډي سم اند پوه له Jan Łukasiewicz خوا تشريح يا روښانه شوې. په راتنګه موخه کړی شي د فوزي سم اند د ډېر ارزښتوالي سماند په څېر وپوهېدی شي، او د هغي ډېرارزښتوالي سم اند سره نږدېوال لري، چې د هغه د ربښتياوالي ارزښت لپاره د يوې سم اديزې وينا ګڼونه د يوه ريل يووااليز اينټروال **[0, 1]**(ريېلګڼونه له۰ تر ۱ پورې) کارول کيږي.

ناتېره ډېرى Unscharfe Mengen

(c) ketabton.com: The Digital Library

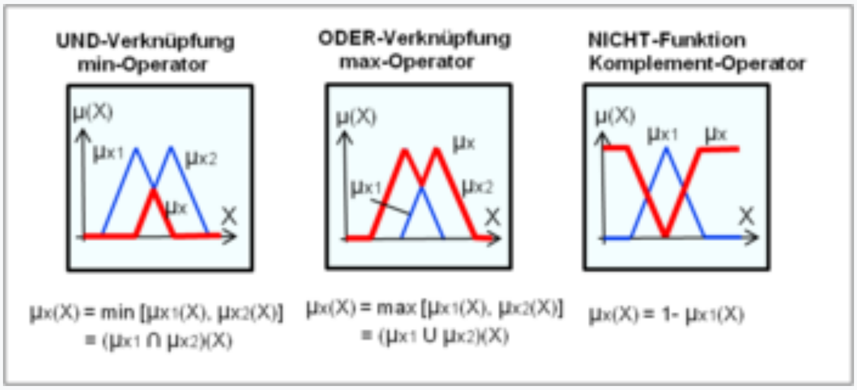

د اړونده ځېرونو(برخدېریو) د او-یا-نه کاروني

د فوزي-سم اند بنسټ داسې په نامه ناتېره ډېرى (انګرېزيfuzzy sets) دي. د ورځني بلد ډېرى(چې د فوزي سم اند له مخې تېره ډېرى بلل کیږي)، په کومه کې چې د ورکړلشوې ډېرى توکی خوندي دی او که خوندي نه دی یا د دې ډېرى توکی دی او توکی نه دی. یوه فوزي ډېرى د شیانو له لارې پېژند نه لري، د دې ډېرى توکي دي (یا نه دي)، بلکه د دې ډېرى د درجې اړوندوالی دی و دې ډېرى ته.

دا د اړوندوالي ځېروني یا فنکشن $\mu_A: X \to [0,1]$ له لارې پېښیږي، چې د پېژنددېرى X یو ګڼ له ریل ارزښته موخه اېنتروال [0,1] سره ترتیب یا تنظیمیږي، کوم چې د اړوندوالي درجه $\mu_A(x)$ د هرتوکي x داسې پېژند ورکړ شوې ناتېره یا پخې ډې A ورکوي. له دې سره هرتوکی د ناتېرې ډېرې هر توکی سره، مګر هرځل بېلابېلو، د پېژند ورکوني اړوندوالي درجې یوې ټاکلې برخدېرى کیږي.

زاده د دې لپاره یوه ډېرى کارونه روښانه کړه یا وویله، چې د یوې نوې سم اندیزې شمېرنې ډېرارزښتیز فوزي سم اند مدلل او دا یې د دوه ارزښتوالی ، تولګیز سم اند د یو تولیزوالي راوړ، چې په هغې کې یې ځانګړى حالت خوندي دی

دا پر ناتېرې – یا پخې ډېرى باندې کاروني یا که غوارى عملیې دي، لکه څنګه چې په تېرې ډېرى پېژندوړ دي، لکه د بېلګې په توګه غوڅیدېرې (او UND)، تولنډېرى (یا ODER) او پوره کووندېرى (نه NICHT).

د سم اندیزې مودل کوني یا بنه ورکوني لپاره کاروونې (UND) Konjunktion، (ODER) Disjunktion او (NICHT) Negation د T-Norm او T-Conorm) دا ت-نورم او ت کونورم په فوزي سم اند فنکشنونه بلل کیږي) ځېرونتولګیو یا فنکشنتولګیو څخه کار اخستل کیږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

Negation نه والی (او که نهوالی او که نه-والی؟)

د فوزي سم اند نه-والیله ۱ څخه د ورکړي ارزښت کمون دی. نو

NOT(A)=1-A نه

یا: نه (A)= A– 1

نه ترې تېرېدونې – یا – ترنه (په برېښنا ترنه کې)

ورزیاتونه د هغه ستر ارزښت د ټاکنو له لارې منځ ته راځي. نو

OR(A;B)=A wenn A>B
B wenn A<=B
داسې يې لولو: د ،، یا،، ترنه: A یا B برابر A که A له Bلویه وي
B که A له B کوچنی-برابره وي

د ،، او ترنه،، یا او-ترنه(که اوترنه؟) UND-Schaltung

د دوه الماني وییونو پرېپوهېدنه په پښتو: Wenn که undاو

د ،، اوترنه د کوچني ارزښت ټاکنو له لارې منځ ته راځي. نو

AND(A;B)=A wenn A<B
B wenn A>=B
لوستل يې : A یا B برابر A که A له B کوچنی وي
برابر B که A له B لویه-برابره وي.

ترېتېرېدونکي – یا – ترنه

د بېلوني پوره کېدنو یا د ،، یا او یا ،، ترنپوره کوني لپاره کوچني دوه ارزښتونه ټاکي او د دواړو کوچنی ارزښت ټاکل کيږي. د دوه ورکړو ارزښتونو ډېر يې سړی پرلپسې عملیي د تل همغه بل ورکړي ارزښت سره اینول کيږي. ساده: سړی دلږو اکسترېم د هغه پای مخامخ پراته اکسترېم خورا لوي- واړه ارزښتونه را اخستل کيږي. نو

XOR(A;B)=A wenn A>B und A<(1-B)
1-B wenn A>B und A>=(1-B)

(c) ketabton.com: The Digital Library

B wenn B>=A und B<(1-A)
1-A wenn B>=A und B>=(1-A)

دا XOR د ،،یا او یا،، په پرېپوهېدنه دی. لکه یا ا یا ب
د دې ،،یا او یا،، ترنې لوستل: له پورته و کښته لور ته
د یا Aاو یا B برابر A که A>B وي او (A<(1-B وي
برابر 1-B که A>B او (A>=(1-B
برابر B که B>=A او(B<(1-A
برابر 1-A که B>=A او (B>=(1-A

فوزي څېرونه یا فنکشن

د یوګونو اړوندوالي څېرونو یوځاینیول د فوزيڅېروني ورکوي. یوه بېلګه یې د یوه کس د زړښت لپاره د فوزي فنکشن دی. دا کېدی شي ډېرو پرلپسي درېګوډیو (مثلثونو) جوړ وي او د دې یوګونو زړو ډلو اړوندوالي څېروني یا فنکشنونه انځوروي.

هر درېګوډی د انسانانو زړښت د ډېرو کلونو یوه ورشو پوښي. یوه له ۳۵ کلونو سره انسان به دا خویونه درلودی: ځوان له ارزښتوني 0,75 سره (دا لا نسبي ډېر دي) ، منځنی زړښت له ارزښتوني 0,25 سره (دا داسې لږ دی) د نور څېرونو نه. بل ډول ویلي:

د ۳۵ کالو سره سړی نږدې ډېر ځواند ی او هم داسې لږ منځنی. د فوزي څېرونه هر زړښت ارزښت یوه له دې سره کرکتري - یا ځانګړې شوی اړوند څېرونې سره تظیموي.

په ننني نړۍ کې فوزي سم اند په ډېرو الکترونیکي الو کې کارولکیږي

د فوزي سم اند په چټک ګاډو یخوونو او نور الکترونیکي الو کې لکه د ختوني یا لیفت تګ کتول کې او همداسې

په اقتصاد کې د فوزي سم اند کارونه بریالۍ ننوتنه ساتلې. د بریالیکوونو یا بریالي څومره والي (څومره والي برخه) بېلګې سره د هوښیارتیاو زیان ازماېښت د بیمو خاوندانو لپاره د بیموغولونو څخه خوندي ساتي.

د کلمې رابندونه

له فوزي سم اند سره دې د فوزي پلټنتیوري نه بدلیږي، چې په داتنبانک دېتابانک کې ناتېره پلټنه ممکنوي، د بېلګې په توګه که د یوه نوم یا د یوې کلمې ټیک لیکنډول څرګند نه وي. که د اړوندوالي ارزښتونه هم له انتروال فورمال داسې برېښي د احتمالوالي ارزښتونه، نو نا ټېره بنسټیز بل ډول دی و احتمالوالي ته. له هرڅه د مخه دې دې پام وي،

(c) ketabton.com: The Digital Library

چې د فنکشنونو یا ځېرونو دوه ارزښتوالی یو بل سره غوځوي نه باید ۱ وي. دا کېدی شي برابر ۱ وي، مګر له دې د پاسه یا لاندې پروت وي.

لاندې ځېرې ته: د اړوندوالې ځېرونو یا فنکشنونو(برخډېرې) د او – یا – نه – کارونې

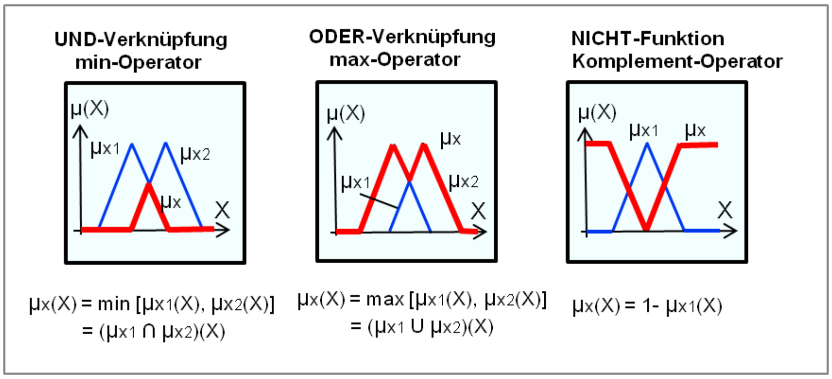

د یوې تودوخی سمولو فوزي سم اند

لادې ځېره کې کتل کیږي.

له کیڼ و ښي لور ته یخ، تود(ترم)، ګرم یا جوش که اوبه وي

ترې لاندې: تودوخې درجه

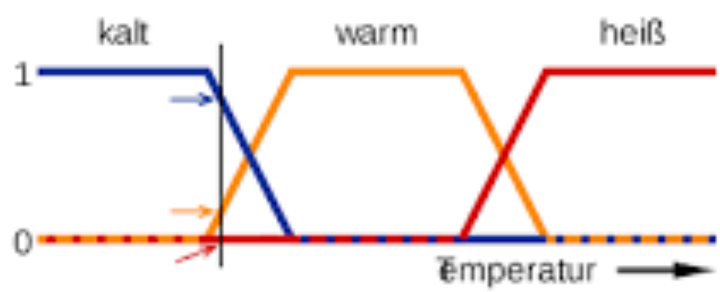

د یخوني لپار فوزي په څه پربیږو هېدنه؟

په فوزي مودوس کې یخوون الی تودوخی برخه په یخووني کې اوتومات د چاپېریال اړوند د تودوخی بدلېدنه تنظیموي

ډاکتر ماخان مېرې شینواری

(c) ketabton.com: The Digital Library

نهم: Mehrwertige Logik ډېر ارزښتي سم اند

او د ډېر ارزښتوالي سم اند بنسټونه

ډېرارزښتي سم اند د يوه سم امديز سيستم يوه پاسني کلمه ده، چې هغه د دوه رښتيا ارزښتوالي څخه زيات رښتياارزښتونه کاروي.

د ډېرارزښتوالي سم اند د ودې لپاره وتونتکی د پيژندتيوري پوښتنه وه، چې ايا په پرېنځيب کې له دوه ارزښتوالي د باندې سم اند منځ ته راځي. ويناوې د سم اند راتلونکې لپاره پوښتنه ان ارېستوتالس له وخته وه، چې هغه دليل راوړ، چې د يوې وينا رښتيا ارزښت لکه، ،، سهار ته به بحري جنګ وي،، چې د سبا ورځې شپې لځوا کولی شو، چې دا تر هغې وخته ناټاکلي ده او له دې امله د ښايي کېدونکي kontingent möglich وي، په خبر بايد پام ورته وشي.

لومړي په اوسنی يا مادرنه موخه ډېرارزښتی سم اند په ١٩٢٠ ز ک کې جان لوکاسيويسکي Jan Łukasiewicz له لورې وښودل شو، درې ارزښتوالي سم اند L_3 وو . د هغه رېشتاياارزښت لوکاسيويچ د ارېستوتالس د بحري جګړې د بېلګه په دليل راوړي د ،، رېښتيا،، ، ،، ناربښتيا،، او د راتلونو ويناو لپاره، چې د هغوي رېښتياوالی تراوسه نه دی ټاکل شوی – ګڼ ، توان ګڼون، چې بايد لاس ته راشي کېدونکی دی. ,,د کېدنوالي.‘‘ په بڼه.

په دې نوی وخت کې د ډېرارزښتوالي سم اند د اېنفورماتيک په ورشو کې غوره والی ګټلی، دا د حقيقتونو سره سراو کار لرودی، چې په دتای- يا داتن بانک کې نه يواځې ټاکلی، بلکه ناټاکلي، ناشته يا آن مخامخواليز معلومات هم خوندي لري.

د ډېر ارزښتوالي سم اند بنسټونه

د ډېرارزښتوالي سم اند بنسټ Grundlagen mehrwertiger Logik

په داسې حال کې چې ډېر ارزښتوالي سم اند د يوه کلاسيک يا ټولګيز سم اند د دوه ارزښتوالی سمن اند پرينسيپ يا اصول له لاسه ورکوي، د هغه بل اړخ بنسټ يا د پراخېدني پرينځيب ساتي: د هرو يوځای اېښول شوو ويناو رېښتيا ارزښت يواځنی د نورو برخويناو رېښتيا ارزښت له لارې ټاکلی پاتې کيږي. د ټوليګيز سم اند په مخامخ په ډېرارزښتوالي سم اند کې د رېښتيا ارزښتونه په ډېرارزښتيز سم اند کې داسې لړ پيداېښتي د مخه ورکړ شوی دی. ډېر ګڼيز بېلابېلي روښانه ونې وړانديز شوی. له دې امله او دا چې د دې ډېرې روښانه ونې، له دوه ارزښتنو ډېر نه د پوړيزونو يا ډېرو روښانه ونې ډولونو

(c) ketabton.com: The Digital Library

د رېښتيا يا نارېښتيا وكتل شي، بلكې د بېلګې په توګه د پوهېدنې epistemisch د پېژندنې پوړيزونه كيږي يا ډاډه كېدنه (د بېلګې په توګه د درې ارزښتونو سره ،، د رېښتياپه ځېر ځرګند دی،، ، ،، ناځرګند،، او ،، د ناسم په ځېر ځرګند،،)، ډېر ارزښتوالي سم اند به نه ډېر وخت د رېښتيا ارزښت، بلكې ناسم- يا فاسد رېښتيا ارزښت يا د ګوندي رېښتيا ارزښت په ځېر په نخښه شي.

د راټولوني ياراټول بنسټ له مخې به په دې ليكنه كې بيا هم په وړاندې تلنې په توګه به دا،، رېښتيا ارزښت،، وبولو.

د رېښتياارزښت پرابلم روښانونې په څنګ كې د ډېرارزښته سم اند سره په كړووړو كې د تښنيكي پيداښت ډېرې پوښتنې د روښانونپرايلمونه رامنځ ته كيږي: بنسټيزې كلمې لكه د هغه د توتولوژي يا تلريښتيا، هغه د مخامخوالي يا هغه د لاس ته راوړنو پوښتنې بايد د نوي پېژند سره سمبال او روښانه شي.

designierte Wahrheitswerte اوTautologien

توتولوژي يا تل رېښتيا او كانديد رېښتياارزښتونه

په ټولګيز سم اند كې توتولوژي يا تلريښتيا د ويناو په ځېر پېژند لري، چې تل (داپه دې پرېپوهېدنه بې د دې په پام كې نيولو، چې په هغې كې څنګه اتومي ويناوې ارزښتولګيږ) رېښتيا دي. د دې لپاره چې تلرېښتيا د ډېرارزښتوالي سم اند لپاره د كاروړ ړګرځي، نو سرې بايد ډېرې ګوماني رښتياارزښتونه په نخښه شي. د ،، تلرېښتيا،، كلمه كېدی شي د ډېر ارزښتوال سم اند سره ځان جوړ كړي، داسې چې ټولې هلته ويناوې د رېښتيايينو،، په ځېر په نخښه كړي، چې هغه تل، داپه دې پرېپوهېدنه چې د ټول ارزونو، د دې رېښتيا ارزونو يو د په نخښه شوو رېښتياارزښتونو ونيسي.

دا په نخښه شوي رېښتياارزښتونه كانديد رېښتياارزښتونه هم بلل كيږي.

مخامخوالی او كمښيزكاندی رښتياارزښتونه كه سرې ډېر ارزښتوالي سم اند كلمه وغزوي، نو د دې لپاره دوه كېدنوالي شته دي: سړی كړی شي له يوې خوا يو يا ډېر كميز يا منفي ريښتياارزښتونه په نخښهكړي او بيا ټولې هغه ويناوې د مخامخوالي په ځېر په نخښهكړي، هغه چې تل- دا په دې پرېپوهېدنه چې د هر ارزښت لاندې- يو كميز كانديد شوی ريښتياارزښت وركړي. بلې لور ته سړی كړی شي يوه وينا مخامخوالی وبولي، چې د هغې كموالی يوه ،، تل رښتياپينه،، وي. دلته له وړاندې نيول كيږي، چې يو اړوند نه والی لرو او روښانه وي، چې كوم ډېرارزښتيز كمښتونه د دې موخې لپاره مناسب دي.

لاس ته راوړنه Folgerung

(c) ketabton.com: The Digital Library

د دې کاندید ریښتیاارزښت د ترېپوهېدنې یا مفهوم لاندې کېدی شي دا د لاس ته راوړنې کلمه و هغه ټولګيز سم اند ته ورته په ساده توګه ډېرارزښتیز سم اند ته وغزول شي: د دې پسې یو دلیل ټیک هلته باوري دی، کله چې د ټولو ارزښتونو سره یا له مخې، چې د هغو سره د دلیل نیونې کاندید ارزښتونه غوره کړي، د هغې سم اندیزې پایونې یو کاندید رښتیاارزښت ونیسي یا غوره کړي.

د ډېرارزښتیزو ویناو سم اند سیستمونه

کلېنې-سم اند Kleene-Logik K_3

د کلېنې سم اند درارزښتیز رښتیا ارزښتونهلري، داسې په نامه ۱ د ،، رښتیا،، ، ۰ ډ ،، ناسم یا نارښتیا،، او ۲/۱ د یا هم د i سرهېه نخښه کیږي او د ،، نه رښتیا او نه نارښتیا،، لپاره ځای په ځای کیږي. کلېن د کمیز یا کمښت،، ، ،،ګډ،،، پردي او لاس ته راوړنې پېژند ورکړ، چې هغه فرمول یې نور نه شم لیکلی(خو دا دې یوه ننوتنه وي).

د ډېر ارزښتیز سم اند کارونه:

دا سم اند په شمېروني پوهنه (کمپیوترپوهنه) یا ښهیي اینفورماتیک کې کارول کیږي، چې پرې پوه کسان ښه مرسته کولی شي.

سره بېلونه

ډېرارزښتیزه سم اندونه زیات د میتافزیک یا پېژندتیوریتیکي پوښتنو کې د پرې خبرو کرځي.

پهدې ترخ کې د بېلګې پهتوګه زیات منځ ته راغلي پ،ښتنې، چې کوم سماندیز سیستم ،،باوري،، د ی، داپه دې پرېپوهېدنه، چې کوم سم اندیز سیستم رښتیاوالی سم (یا ښه یې: خوراښه) روښانه کوي.

بېلابېلې فلسفي لارې و دې پوښتنې ته بېلابېل ځوابونه ورکوي، د بېلګې په توګه Positivismus دا پوښتنه له بنسټه د بې موخېوالي له امله ردوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

يادونه: نور سم اندونه هم شته، ښو هغه دشميبرپوهنيزو ليکنو سره ليکل شوي، چې زه يې د تخنيکي ستونځو له امله نه شم ليکلی، که نه ډېر به خوښ شوی وم.
دا ټول چې زه له تاسو سره ګډوم، تل مرستو ته اړتيا لري، هم په نړيواله کچه، چې مرستې کېدی شي او غوښتونې دي.

لسم: يو څو پښتو اړونده ليکنې

دا ليکنې، چې تاسو ته دلتهوړاندې کيږي، دپښتو ژبې په هکلهدي

داکتر ماخان مېرۍ شينواری

مخ، مخامخ او اړوند وييونه يې

زه دې ليکنې ته د څېړنوال محمد اصف احمدزی صيب ليکنې چې ،، د ،،مخ" او "مخامخ"؛ يو که دوه جلا مفاهيمه ،، سرليک لاندې يې ليکلې وه، راوهڅولم. په رښتيا، چې ډېره ستره ليکنه يې پرې کړې وه او په ليکنو يې پوره ستونځې ګاللې وې.

يوه پوهنيزه څېړنه بايد څنګه وي؟

پوهنيزه ليکنه بايد هراړخيزه وي. هغه څه چې څېړو، بايد د هغه په هکله هراړخيز پوهاوی ولرو يا ښه يې هر اړخيز پوه وو، چې هر اړخ يې ښه وڅېړل شي.

د دې لپاره، چې د ګرانو لوستونکو يئ لوستلو ته مينه پيداشي، له هر څه څخه د مخه يو څو غونډالې.

-- د ما په مخ کې اغزی ننوت.

-- د ما په مخ (ښه يې : مخه) کې سوی ولاړ دی.

-- د ما پرمخ باندې ږيره لويه شوې.

-- د ما پر مخ باندې ځاځکې پرېوتل

-- د ماومخ ته ځاځکې راوالوتل

-- د مايه مخکې (کليوالي وېښدول دی)، نو

-- څه وخت د مخه ور سره مخامخ شوم (هغه مخ شو).

(c) ketabton.com: The Digital Library

-- څه وخت د مخه ورسره مخ شوم(هغه مخامخ دی).

-- د ما په مخه کې سړی ولاړ دی.

-- د ما و مخ یا مخې ته ناست سړی.

-- زه مخې ته ورغلم. دا هغه مخامخ مخ یا مخه دی (ده).

-- هغه و مخې ته راغی. زه ورسره مخامخ شوم.

-- ورسره مخ شوم او هغه راسره مخامخ شو (مخ کېدل او مخامخ کېدل)

-- ورسره مخامخ شوم او هغه را سره مخ شو.

-- هغه د ما و مخې ته راِغي. هغه مخامخ راځي.

-- زه مخامخ ورځم او هغه و مخې ته راځي.

-- هغه د ما د مخه راغلی وو، چې زه ورسره مخ شوم. هغه را سره مخامخ شو.

-- هغه د ما د مخه راغلی وو، چې زه ورسره مخامخ شوم. هغه راسره مخ شو.

-- زه کاندید شوم او سپین مې مخامخ ودرېد یا مخامخ کاندید شو. دامخامخ سپین دی.

-- زه چې څه کوم، سپین مې و مخ یا مخې ته درېږي یا سپین مې مخامخ درېږي.

دا و مخې ته د مامخه ده او دا مخامخ سپین دی.

په پورته غونډلو کې دې نوم، کړوني کړونویونو او پسې – یا مخځاینیوو ته پام وي.

ستونځې مو دلته دي، چې موږ د دې وییونو لپاره مخالف، مقابل، بالمقابل او یا ضد لیکو، نو له دې امله مو اوس داسې لیکنو ته هم پام را اوړي.

زه دا لیکنه، چې تاسو ته یې وړاندې کوم، په څو برخو وېشم:

لومړی: هغه د ښاغلي څېړنمل صیب لیکنې ته اړوند روښانونه.

دویم: د پښتو دا تراوسه لرلې ستونځې.

دریم: د نورو ژبو سره پرتله کونه.

پیل یادونه: داچې په ژبه کې مو تراوسه دا سې پوره څېړنې او روښانونې نه شته، نو د ستونځوبیو لپاره به لار په نورو ژبو کې ګورو یا باید وګورو. دا ستونځې مو درې یا عربي نه شي را اوبی کولی، ځکه هغه څه چې په دې ژبو کې راځي، موږ منلي او له دې

(c) ketabton.com: The Digital Library

امله يې د پښتو انډول ته فکر نه شو کولی، دا کار مو په هېڅ بله کومه ريښه کې هم نه دی کړی. اجازه دې وي، چې ووايم پرته له ما څخه، چې دا دلته هم ګوری

اوس راځو موخې ته او دا به يواځې داسې ساده وڅېړم او پسې برخو کې به دا بيا د پښتو د ګرامر په بنسټ وڅېړل شي.

د يوه وی يا ان غونډالو روښانه کېده او موخه وره کارونه – له ګرامري جوړښته پرته، چې د ژبپوهانو کار دی - د ژبپوهانو يا ځانله د ژبپوها نو دنده نه ده او نه دوي دې کار ته بايد جوګه وبلل شي، په ډېرو وييونو او کلمو کې هغه مسلکي کسان بايد خپل اندونه د ژبپوهانو سره ګډ کړي يا ګډ کړي وي.

زه هم د څېړنوال احمدزي صيب سره د دې غونډلې يا روښانونې پلوی يم، چې هره يوه بېلګه دې چې راوړې ليکنه همهغسې ده او همهغسې سمه ده. دې دواړو يا ټولو وييونو يو د بل ځای هم نه دی نيولی او داروښانه هم ده چې بايد ځای يې ونه نيسي، ځکه چې دا دواړه - او دانور هم - بېلابېلې پرې پوهېدنې لري او د ځای اړونده ويپنډولونه (موږ لکه چې (ځای اړونده) لهجې(دابه د ځای اړونده ويپنډولونو لپاره سم وي، خو باور وکړی، چې په يو څه نه پوهېږم، ليکل يې راته ستونځمن برېښي) وايو) هم نه دي، ويېنې (که غواړی افادې) يې هم همداسې دي، لکه څنګه چې دي.

-- دا چې دا بېلابېل وييونه دي، نو يو د بل لنډيز هم نه شي کېدی.

يوه بېلګه: دما مخ (ښه يې د ما ومخې) ته رراوان دی يا د ما مخامخ (را) روان. دلته ګوره نه ليکو: دما مخامخ ته (را) روان دی.

دا موټر د ما ومخ (مخې) ته روان دي. يا

دا موټر د ما مخامخ رراوان دی.

بيا: مخ او مخامخ دوه مخامخ ويونه دي. يو مخ او دا بل يې يو بل ويي مخ دی او نه همهغه مخ.

دلته لوريزوالی غوره دی. دا مخ او مخامخ مخامخ لوريز دي.

يادونه: پام دې وي، چې موخه مې فزيکي مخ نه دی. دا پسې هم. وروسته به روښانه شي.

دا ورته مخامخ مخ دی. دا مخامخ همهغه د مخ ويي مخ نه دی، نو هرو مرو سره بېل دي. دې مخامخ ته مخ په مخ هم ويل کيږي (دا وروسته وګوری. دلته دپوښتنې لاندې راځي يا موخه انډول) نه دی، خو په دې پرېپوهېدنه، چې دلته دا لومړی مخ او دا بل يې بيا هغه بل مخ يا مخامخ مخ دی. دا مخ له يوې خوا نوم او له بلې خوا خوي نوم او د

(c) ketabton.com: The Digital Library

کړوني کړنوي په ځای هم راځي لکه مخکېدل یا ـ کول او مخامخ کېدل یا ـ کول ـ چې وروسته به روښانه شي- دی او بیا دا لوریزوالی په ګوته کوي. دا لورې هغه لور، چې مخ ـ، څټ ـ یا شاـ ، ښي- ، کیڼ لور په ګوته کوي. دا مخامخ لور همهغه لور ده لکه په څټ لور یا په شا لور نور به یې نه غزوو همدا به روښانه کړو.

د مخ لور په مخ یا همداسې په څټ لور دا مخامخ لور ده، او یا همداسې دا دا د مخ لور په څټ لور یا دا مخامخ لورده (لږ فکر غواړي او ک کېدی شو بیایې په غشو سره وښایی).

-- دا دواړه ځای اړوند وییندولونه هم نه دي، دا پوره خپلواکي معیاري ویېني او وییونه دي.

کېدی شي، چې د دې لیکنې هره برخه سړی د راوړلو بېلګو سره وڅېړي او دا روښانه کړي، خو دا به ډېر وخت ونیسي.

یوه یادونه: هېڅ وخت د یوې ژبې ویونه په بله ژبه هغسې مه ژباړی یا نه ژباړل کیږي، چې د وتونژبې د ویې هره پرېپوهېدنه مو په پام کې نه وي نیولي. لکه ،،مخ،، که غواړی په فارسي واړوی، نو یو دا فزیکي مخ دی او بل یې دا لورزیزوالی، دریمه پرېپوهېدنې یې بیا پسې تړي – کېدل سره مخکېدل یا مخامخ کېدل هم لرو. په فارسي کې بیا دې لوریزوالي ته فکر نه دی شوی او دا بیا پیش روي یا (سم په فارسي، چې نه پوهېږم، کېدی شي، سم یې ونه شم ویېلی) څنګه وي.

مخ، مخامخ یا مخ په مخ او هماسې مخ – یا مخامخ کېدل، څټ، څټ په څټ یا شا ، شاپه شا ورته وییونه دي، خو د مخ او مخامخ ویونو په څټ ویونه دي. په بخښنه. داسې را څخه لږپېچلې کیږي.

هغه غوره بېلګې یې:

۱ ـ سپین مې و مخ یا مخې ته روان دي.

۲ الف – سپین مې و مخ یا مخې ته را روان دی یا

۲ ب ـ سپین مخامخ راروان دی.

په ۱ – کې: د ما او د سپین لور همغه ده، خو په ۲ الف– کې را روان مخامخ دی او ۲ ب- کې خپله دا حالت مخامخ حالت دی.

که په ۱ – کې زه له سپین څخه تېر شم، نو سپین بیا په ما پسې را روان دی، خو لور مو همهغه ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

که ۲ الف – کې سپین له ما تېر شي، نو بیا سپین د ما شا ته روان (دلته ګوره را روان د روان مخامخ دی) او نه راروان، داپه دې پربېپوهېدنه، چې نور هم سره شا په شا لرې کېږو. دلته هم لور همهغه مخامخ ده

که ۲ ب – کې سپین له ما څخه تېر شي، نو بیا سپین د ما په څټ ځې یا روان دی. لور ساتلې ده.

غوره یادونه: دې ته دې هم پام وي، چې مخ په مخ هم (نږدي) په همدې اړوند کارول کیږي، خو دلته یې توپیر دا دی، چې دا دوه یې مخونه (فزیکي)، دا په دې پوېپوهېدنه چې نومونه دي او دا ،، په یا پر ،، تړنویي دی، چې دا دوه مخونه یو ،، په یا پر،، باندې پرېباسي. که موږ دوه څېرې ولورو او دا دوه څېر یو پر بل داسې واچوو، چې د یوه مخ د بل پر مخ باندې واچول شي، نو دا ،، مخ پر مخ،، دي او باید د دې نورو مخامخ او مخ یا دا لاندې یادونه:

یادونه: موږ وایو: د کور مخ ته یا د کور مخې ته ، د کور ومخ یا و مخې ته دلته دې مخ، مخې ، د مخې او همداسې دې نورو ته دې هم پام وي.

دویم: د پښتو دا تراوسه لرلې ستونځې:

دویم ۱:

ستونځه دا ده، چې په یوې وتلې ژبه نه – یا داسې ښه نه پوهېږو او خپله ژبه مو لاتراوسه په ژبه کې هم داسې د شننو ډېر څه نه لري او له دې امله بلې وتلې ژبه ته اړیو. او

دویم ۲: د موږ د پښتنو له ستونځو څخه دا هم ده، چې موږ په کومه دباندنۍ ژبه پوهېږو، خو موږ په ډېرو ویيونو په درې یاښه یې عربي پوهېږو او نه په پښتو. داپه دې پرېپوهېدنه، چې په فکر کې مو پښتو نه شته او موږ چې په درې یا عربي پوهېږو او ان چې نږدې خپل کړي مو دي، نو بیا یې پښتو انډول راته د ژبې د پراخېد و مخنیوی برېښي او لهدې امله یې دالاس ته راوړنه ده. زه به ووایم، چې همدا لامل هم دی، چې موږ لا تراوسه او یا پسې به هم د خپلې ژبې سره ستونځې ولرو. زه هم چې څه رانیسم، نو فکر مې په پښتو او الماني وي، خو دا چې هغه الماني مې موخه ژبه نه ده، د پښتو پرېپوهېدنه یې لیکم.

بېلګه یې هم دا مخ او مخامخ راوړم.

(c) ketabton.com: The Digital Library

موږ په الماني او انګرېزي کې لرو: against ، gegen او د پښتو انډول ورته نه ليکو،همغه د درې انډول يې ليکو ضد يا مقابل. دلته مو هم د مقابل پښتو ته فکر هم بايد رانه شي، چې بيا ګوندې تنګنظري ده، خو دا مو د خپلې ژبې وييونو پوهېدلو ته نه پرېږدي. دا ټول د پښتو د مخامخ انډول دي. که مقابل ته مو هم مخامخ ليکلی وی او يا مو ورسره ځانونه بلد کړي وی، نو بيا دا ستونځه نه رامنځ ته کېده، چې يوه ستره ليکنه مې پرې کړې او باور وکړی، چې لږ تر لږه مې په دې څو ورځې فکر کړی او دا ن ج لغاتکتابونو کې مې دا وييونه را پيدا او دا غونډالې رانيولې، چې تاسو ته وړاندې کوم.

دويم ۳: په هره ژبه کې يو ويي په بلې ژبې کې څو پرېپوهېدنې لري او په هغې بايد ځانونه وپوهوو.

دويم ۴: لکه پورته بايد د مقابل لپاره له خپل مخامخ څخه تې نه شو. موږ په پيداښتې توګه نږدې د هر بلې ژبې ويي لپاره پښتو انډول لرو، نو که دا پښتو راته لږ ساده برېښي، هم پروا نه لري، ساده خو يو.

دويم ۵: په هره ژبه کې د هغې ژبې، په هغې ژبې يو ويی کتاب شته، چې ټول وييونه په کې په همغه ژبه ښه روښانه شوي او داسې نه چې د مخامخ په ځای مقابل وليکي. موږ لا تراوسه دا کار نه دی کړی.

دويم ۶: ما چې خپلې ليکنې په پښتو کړي، خو همدا لامل دی، چې په خپله ژبه ښه پوهېږو او که نه؟ بايد پرې وپوهېږو.

موږ دا څه چې لرو، که دا سم سره راټول کړو، او پرېپوهېدنې يې ښه روښانه کړو، نو دابه ډېر ستر کار وي.

بيا تکرار او تل تکرار:

که غواړو، چې په پښتو وپوهېږو، نو يوه پرمختللې ژبه مو بايد ښهزده وي. دا مې درې ژبو ته هم مشوره ده.

او په پښتو چې ښې ليکنې وکړی شو، نو فکر مو هم بايد په پښتو کړی وي. فکر سړی تل په هغې ژبې کوي، چې ستونځې ورسره نه لري، نو دا چې موږ ته پښتو کې ستونځې برېښي او يا په کې د کمې فکر کوو، نو فکر هم پرې نه شو کولی.

بيا يو څو غونډالې:

(c) ketabton.com: The Digital Library

-- زه په لار روان وم، ګورم، چې سپين مې و مخې ته راغي. سپين د کور و مخې ته ناست وو.

زه په لار روان وم، ګورم چې سپين مخامخ راغی.

دلته دا ،، مخامخ راتلل،، هغه د کړنوی کړونی دی

په پورته غونډله کې مخامخ ادپوزېشن دی او دا مخ - - يامخې ته راتلل کړونی کړنوی

زه په لار روان وم او سپين مخامخ و مخ يا ومخې ته راغی. ژبپوهان يا ژبمينه وال دې مرسته وکړي، چې کوم يې ادپوزېشن او کوم يې کړونی کړنوی دی.

دريم: د نورو ژبو سره پرتله کونه:

په دې برخه کې به د ،،مخ،، او ،،مخامخ،، د نورو ژبو انډول راړو او انډولونې په مټه به يې پښتو ته پام راواړوو:

پښتو يې هم په ورسره بلده په پردي وييونو، چې زه به يې هغه پښتو پرېپوهېدنه راوړم او د ستونځوبيو لپاره به ګټه ترې واخلو.

الماني، انګرېزي، عربي، درې او پښتو Begegnen، meet، encountern ، **تقابل** ، ملاقات،ملاقات کول

پښتو يې: مخامخ کېدل او همداسې مخامخ کول.

دا ما کړوني کړنوييونه او کېدوني کړنوييونه بللي يا دي.

د يو چا سره توکلي مخامخ کېدل،

(jdm./etw. Dat ~) Verb Ich begegnete gestern einem alten Freund vor der Bibliothek. I met an old friend yesterday in front of the library. Auf seinen Reisen ist er vielen Menschen begegnet. During his travels, he encountered many people.

زه پرون د کتابتون ومخې (مخ) ته د ما د ملګري سره مخامخ شوم. هغه په خپل صفر کې د ډېرو کسانو سره مخامخ شوی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په پورته غونډله کې ،، مخې (مخ)،، ادپوزېښن دی او مخامخ کېدل کېدونکی کړنويي دی.

د پښتو او پښتنو ستونځه همدا ده، چې د يوې بلې ژبې څخه کوم وی، چې رانيسي، د هغې عربي يا په فارسي شوی عربي ويي باندې يې رانيسي، نو بيا يې هغې د خپلې ژبې ويي ته هېڅ پام نه اوړي، لکه دلته چې عربي پربپوهېدنه يې را اخستې. دا دا هملته ،، مخامخکېدل يې پرېپوهېدنه راغلې وی، نو بيا دا ،،مخامخکېدل،، ته هم پام کېدلی شو، زه خو تل له دې امله وايم، چې خپله ژبه د نورو ژبو په وييونو غني کړی، خو خپله ژبه مه پردی کړئ.

په يو څه مخامخ اغيز کول. يو څوک چې يو ځای کې سياسي خبرې کوي، نو دا خبرې يې مخامخ اغيز کوي يا په مخامخ خلکو اغيز کوي.

- افغانستان د ډېر اوږده جنګ سره مخامخ دی.

- څوک چې ځنګله ته ځي، د ډار سره مخامخ کيږي.

- که مسؤلين د خلکو سره په مينه مخامخ شي، باور يې زياتيږي

- د افغانستان د دې حالت سره د مخامخ کېدلو اغيز په نړۍ، د دوي د ناسمو کارونو له امله هم ډېر وو.

- بايد فکر وشي، چې د دې حالت سره د مخامخکېدو څخه څنګه د روغې لپاره کار واخلو.

- په جلال اباد کې د سختې ګرمې هوا سره مخامخ شوم.

- د ستونځو سره د مخامخ کېدلو لار دې پرېښول شي.

- د دې لپاره د چې د اوبو د کموالي مخامختيا يا مخمخوالي څخه مو ځان ژغورلی وي، بايد د اوبو د لګښت سره پام وکړو.

- زه د هغه سره د ښونځي په لار تل مخامخ کيږم.

مخالف = مخالف = نقيض = Opposite= gegenüber

زه يې بايد سم په پښتو وبولم: مخامخ (ځاييز)

(c) ketabton.com: The Digital Library

يو چا يا يو څه ته مخامخ

Er saß ihr genau/schräg gegenüber.

he sat directly opposite [or facing] her/diagonally across from her.

هغه و هغې ته ټيک/ څنګيز مخامخ ناست وو.

- **Gegenüber** meinem Hotel war ein großes Plakat.
- **Opposite** my hotel, there was a large billboard.

د ما د هوټل مخامخ يوه ستره پلاکات وه. ياښه يي

دما و هوټل ته مخامخ يوه پلاکلات وه

د هغه مخامخ کس د هغه له خبرو بې اغيز وو.

against Gegen ضد; برابر

پښتو انډول يې: مخامخ

- کارول کيږي، چې ووايي، چې يو څه د يوه شي لور ښايي. هغه ختونى مخامخ ديوال ته تکيه کړ.

- کارول کيږي، چې ووايي(موږ يې ليکو، چې افاده کړي)، چې يو څه د يوه بل شي مخامخ اغيز شندي.

- لامبو وهونکى د څپو مخامخ زور کوي، چې ترې تېر شي.

،، زه د هر زور مخامخ يم،،. ،، ته د اتوم انرجي پلوى او که مخامخ يې؟،، . ،، د لمر سوزنې په مخامخ پوره اغيزمن لمرکرېم شته.،،

before Vor ، قبل مخکې (ښه يې: د مخه)

دا يو د بل انډول وييونه د يو څه يا کس لوريځوال په ګوته کوي، چې په پيل کې مو پوره څېړلي.

د الماني مخځاينيوى دى او د پښتو پسي ځاينيوى (مرستي هر چېرته غوښتوني او اړيېني دي)

کارول کيږي، چې ووايي، چې يو څه د مخ لور ته او دې اړوند کس يا څه ته مخامخ دى.

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغه د لږ سترګو رپ څخه د مخه تللی

پسې ځای نیوی.

ما دما بایسکل د کور و مخ ته درولی

(را) مخ ته: مشران را مخ ته شی.

-- ولې موږ د ،، مخ،، او ،،مخامخ،، سره داسې د (نه) پوهېدلو سره لاس او ګرېوان یو؟

دا ځکه چې موږ د خپلې ژبې ویونه پوره یا کم یا هېڅ نه کاروو او دا په دې وییونو کې هم داحالت دی. که موږ د دې وییونوانډول په دري، عربي کې کورو، نو همهغسې یې منو، لکه دري چې دي او د باندنیو ژبو انډول یې هم په دې ژباړې منو، پښتو ته په کې پام نه کړو. دابه یې همله په ،، د نورو ژبو وییونو ژباړه کې وکتل شو.

که موږ د ضد، مخالف یا مقابل یا تقابل او نور داسې انډول یا ورته وییونو سره مخامخ شو، نو د پښتو انډول ته یې هېڅ فکر نه کوو، ځکه چې دا مو منلې. له دې امله که د مخامخ کلیمې ژبنیزې روښانونې ته راشو، دامو هېڅ اند ته نه راځي، چې ګوند دا مخالف، ضد یا مقابل به هم له دې سره کوم اړوندوالی لري یا به ان چې ټیک انډول وي.

اړیینه پای یادونه: ما هم دې ته فکر وکړ، چې دا موږ د ،،مخ او مخامخ څخه غږیږو،،، چې دا څه دي، نومونه، خویونه کړنوییونه او که یا بل څه؟

کېدی شي دلته ،، مخ ،، نوم وي یا دی، خو دا ،،مخامخ،، ځاینیوی یا ادپوزېشن دی. دې ته دې فکر وشي، چې ګرامري څه دی، خو د نوم ،، مخ،، سره سر او کار نه لري.

د ما د لیکنې پای

څېړنوال محمد اصف احمدزی

"مخ" او "مخامخ" دوه هغه لفظونه دي چې هم په ورځنی محاوره او هم په لیکنو کې ډېر کارول کیږي. پوهان د دې دواړو لغتونو لپاره دوه بېل نظرونه لري. یو دا چې "مخامخ" چې په دري ژبه کې یې معادل (روبرو – رو در رو) دی، پر ځای یې "مخ" وویل او ولیکل شي؛ خو بل نظر بیا دا دی چې نه، هماغه "مخامخ" سم دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د لومړۍ نظريې خاوندان د "مخ" له کلمې سره ځکه توافق ښيي چې اختصار په کې دی، يوه کلمه چې هر څومره لنډيږي، په هماغه کچه ژبه ويونکو او لوستونکو ته اسانيږي. دوی وايي:

– زه ورسره مخ شوم.

– په ځنګله کې له خطر سره مخ شوم.

د دويمې نظريې خاوندان بيا وايي چې د "مخ" پر ځای بايد "مخامخ" وکښل او وويل شي، لکه:

– زه ورسره مخامخ شوم.

– په ځنګله کې له خطر سره مخامخ شوم.

د دوی په اند، "مخ" چې په دري ژبه کې "روی" او په انګليسي ژبه کې ورته "Face" وايي، نو په همدغه پورته ډول جملو کې په يواځې استعمال به يې معنا بې خونده او دا به داسې شي، لکه چې څوک ووايي: (ورسره مخ شوم)، مطلب دا چې (همراه اش روی شدم).

په «پښتو – پښتو تشريحي قاموس» کې د «مخامخ» معناګانې داسې راغلې دي: مخ په مخ، نېغ په نېغه(١).

په «پښتو قاموس» کې د مخامخ معنا داسې ښودل شوې ده: روبرو، مقابل، مواجه.(٢)

دغه راز د دې لفظ نورې معناګانې «مقابل»، «مقابل لوری» او «مستقيم» هم دی.

البته د "مخ" کلمه خو جوته ده چې په دري کې ورته «روی» ويل کېږي.

زما په نظر، "مخ" د استعمال خپل موارد او مناسبتونه لري او "مخامخ" خپل. لاندې مثالونو ته ځير شئ:

1. په مخ يې ښکل کړ.
2. د هغه په مخ کې يې شاهدي وويله.
3. زه تاته مخ نه لرم.
4. مخ يې ترې واړاوه.
5. د ځمکې پر مخ تر ټولو غوره مخلوق انسان دی.
6. مخ کعبې شريفې ته کړه او لمونځ وکړه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

7. خپل درسونه پر مخ وړي، یا پر مخ بیایي.
8. د سالنګ لویه لاره د موټرو پر مخ وتړل شوه.

یا دا چې:

1. د دواړو په مخامخ ناسته کې یې ستونزه هواره شوه.
2. کمپیوټر ته مخامخ کښېناستم.
3. حکومت او مخالفینو د سولې مخامخ خبرې پیل کړې.

بله دا چې:

1. له احمد سره مخ/ مخامخ شوم.
2. خلک له ستونزو سره مخ/ مخامخ دي.

په لومړیو اتو مثالونو کې له لرې معلومېږي چې هلته باید د ''مخ'' کلمه استعمال شي او په همدې سره ویلی شو چې هم جملې منطقي دي او هم بشپړې افادې لري؛ په وروسته درېیو مثالونو کې بیا ''مخامخ'' ځکه استعمال شوی چې هلته یواځې د ''مخ'' کلمې په راوړلو سره جمله سمه معنا نه پیدا کوي؛ خو په وروستیو دوو مثالونو کې ''مخ'' او ''مخامخ'' دواړه استعمال شوي دي. د دې لپاره چې دلته له ''مخ'' (د دري ژبې روی) سره التباس نه وي رامنځ ته شوی، نو غوره دا ده، کله چې د (روبرو/ رو در رو) مورد کاروو، نو هلته د ''مخامخ'' کلمه راوړل به منطقي وي او که دا مناسبت نه وي، نو یواځې د ''مخ'' کلمې استعمال بد نه دي.

پورتنی موضوع زموږ په لیکلو ادبیاتو، شعر او نثر کې تر ډېره حده حل ده، هلته ''مخ'' په خپل ځای او ''مخامخ'' په خپل ځای کارول شوی دی.

رحمان بابا وایي:

مخامخ که راته وګورې دلبره

په کاته کې دې ثواب دی وبال نشته

***

چې سبا شي ستا تر مخ پورې شرمېږي

ځکه زیست په توره شپه کاندي مهتاب(۳)

خوشحال خان خټک وایي:

مخامخ دې په ثنا په صفت سر شي

(c) ketabton.com: The Digital Library

سلا بلا درباندې وايي پسې شا (۴)

***

کښېنه په انګړ کې مخامخ چې درته ګورم

تور لونګين دواړه چندڼ هار په سينه ټال کړه

***

پس له بنده دی دا عزم

د خوشحال د خاطر جزم

يا نيولی مخ مکې ته

يا مغولو سره رزم (۵)

حميد بابا وايي:

مه اړوه مخ دلبره اوړي زما ورځ

مخ کړه چې مې شپه د درد و غم شي رڼا ورځ

مخ به څنې کوږ که اوس دا ستا غوندې دلبر

خدای چې کږوي له بدبختی د چا ورځ(۶)

د حميد بابا معاصر قلندر وايي:

ما وې ته به زما مخ سپين کړې دلبره

ولې تا تر مهرويانو مې مخ تور کړ(۷)

فاضل (د دې شاعر معرفي په «پښتانه شعراء» او «کليد افغاني» آثارو کې راغلې ده) وايي:

مخامخ را لره راغلل په کوڅو کې

په ژړا يې سترګې سرې وې له خماره(۸)

اخوند مصری وايي:

که مخامخ شوم له خپل ياره سره

(c) ketabton.com: The Digital Library

دا دنیا به اواره کړم له روزګاره سره(۹)

محمد صدیق پسرلی وایي:

نورو پسې تګ سړی خړ مخی کړي

ګرد د لارې وګوره د شپون په مخ

پیرمحمد کاروان وایي:

بیا د کوم شهید په څېر دیدار ته مخامخ یمه
زه د مرګ په غېږ کې د ژوند ښار ته مخامخ یمه

څه وایي چې زه مو د ماښام ځنګل ته یوورړلم؟
ختمې مې تیارې کړې نور سهار ته مخامخ یمه

شاه سعود وایي:

مخامخ راته د سر قاتل ولاړ دی

خو انسان دی پرې ګوزار کولای نه شم

یا دا لنډۍ:

مخامخ مه راته درېږه

زړه مې نری دی اوس به لاس در واچومه

***

مخامخ کېنه چې دې ګورم

چا دې صفت راته کاوه راغلې یمه

***

تر مخامخ ناستې دې ځار شم

دا تور کالي دې ښکه خوند کوي مینه

***

مخامخ مه راخېژه لمره
مخ مې د یار په خولو لوند دی وچ به شینه

(c) ketabton.com: The Digital Library

***

مخ دې د خدای له نوره ډک دی

زه د ثواب لپاره خولې پرې لګومه

د مختارالمناسک له اثره چې د مولوي ګل محمد مسلم تألیف دی، یو نثر را نقلوو:

"کله چې منصور حج وکړ، نو مدینې منورې ته راغی، د پیغمبر زیارت ته ودرېده، نو پوښتنه یې وکړه له امام مالک څخه چې مخ روضې ته کړم او که کعبې ته، یعني قبر ته مخامخ دعا وکړم او که مخ قبلې ته، شا قبر ته کړم، نو امام مالک ورته وویل چې ای منصوره! مخ څنګه ګرځوې له محمد رسول الله څخه چې هغه ستا وسیله ده او ستا د نیکه ادم وسیله و الله تعالی ته، مخ مه ګرځوه د قبر شریف څخه."(۱۰)

،،په پورتنیو شعري او نثري مثالونو کې دواړه یاد شوي الفاظ په خپل خپل ځای ډېر دقیق راغلي او هېڅکله یو د بل پر ځای نه دي استعمال شوي.،،

په (سپېڅلی قرآن) نومې د قرآن کریم پښتو ترجمه کې «مخ» او «مخامخ» سم کارول شوي دي، هلته لاندې مبارک آیتونه داسې ژباړل شوي دي:

رَبَّنَا آتِهِمْ ضِعْفَيْنِ مِنَ الْعَذَابِ وَالْعَنْهُمْ لَعْنًا كَبِيرًا(الاحزاب، ۶۸ ایت): ای زموږ ربه دوی ته دوه چنده عذاب ورکړه او دوی له یو ستر لعنت سره مخامخ کړه.

وَإِذَا لَقُواْ الَّذِينَ آمَنُواْ(البقرة، ۷۶ ایت): او کله چې دوی له مؤمنانو سره مخامخ شي.

إِذَا لَقِيتُمْ فِئَةً(الانفال، ۴۵ ایت): کله چې له یوې ډلې سره (د جګړې لپاره) مخامخ شوئ.

فَلَمَّا تَرَاءتِ الْفِئَتَانِ(الانفال، ۴۸ آیت): کله چې هغه دوه ډلې سره مخامخ شولې.

سَأُرْهِقُهُ صَعُودًا (المدثر، ۱۷ایت): ژر به هغه له ډېرو سختو ستونزو سره مخامخ کړم.

قَدْ نَرَى تَقَلُّبَ وَجْهِكَ فِي السَّمَاء فَلَنُوَلِّيَنَّكَ قِبْلَةً تَرْضَاهَا فَوَلِّ وَجْهَكَ شَطْرَ الْمَسْجِدِ الْحَرَام(البقرة: ۱۴۴ آیت): په تحقیق سره اسمان ته ستا د مخ اړول را اړول موږ وینو، نو بې شکه موږ ستا مخ د هغې قبلې خوا ته اړوو چې ته په هغې باندې خوشحالېږې، نو مخ دې مسجد الحرام خواته واړوه(۱۱).

د دې مبارکو آیتونو په ژباړه کې دغه دواړه کلمې په مناسب ډول کارول شوې دي.

خو ځینو لیکوالو بیا د «مخامخ» پر ځای «مخ» کلمه هم استعمال کړې ده، لکه د «روښانیان او پښتو ادب» اثر لیکوال چې لیکي: «د بایزید نثر په ادبي لحاظ دومره غوره

(c) ketabton.com: The Digital Library

نثر نه دی.... او ځکه لوستونکي د دوی نه د مفهوم اخیستو په وخت د مشکلاتو سره مخ کېږي(۱۲)».

که د مخامخ استعمال په نورو ژبو کې وګورو، هلته یې په عوض کې «مخ» نه لیدل کېږي. په دري ژبه کې وايي: «ولسوالان میتوانند وضعیت ولسوالی های شانرا رو در رو به والی تشریح نمایند». که همدغه ډول جمله په پښتو کې لیکو، نو دلته د «مخامخ» کلمه راوړل به مناسبه وي. په عربي کې وايي: انا واجهت معه (زه ورسره مخامخ شوم)، نو دلته هم «واجهت»(مخامخ) راغلی، نه «وجه» چې «مخ» ته ویل کېږي.

د دې لیکنې په ترڅ کې مې یوه ورځ د همدغې موضوع په تړاو د څېړنپوه دکتور خلیل الله اورمړ نظر وپوښت. هغه یې په ځواب کې راته وویل:

که مقابل لوری ذي روح وي، نو هلته د «مخامخ» کلمه راوړل مناسبه ده او که ذي روح نه وي، هلته د «مخ» د کلمې استعمال باک نه لري.

دی دا جملې سمې بولي: له مشکل سره مخ یم یا: له موټر سره مخ شوم؛ ځکه دلته مقابل جانب یو غیر ذي روح شی دی، نو که دلته «مخ» وکارول شي، کومه ستونزه به ونه لري. «له احمد سره مخامخ شوم»، دلته بیا «مخامخ» ویل په کار دي؛ خو له دې سره سره که همدلته «مخ» هم استعمال شي، مخالفت ورسره په کار نه دی. اصلاً په جملو کې باید ګرامري جوړښت په پام کې ونیول شي.

هغه زیاتوي، پښتو یوه جامع ژبه ده. په دې اړه کوم دلیل نشته چې ووایو «مخ» لیکل غلط دی. دلته د «مخ» استعمال داسې دی، لکه «پوزه پرې کول» اصطلاح چې لرو، دلته له «پوزه» څخه جنساً پوزه مراد نه ده، بلکې هدف یې مجازي معنا ده او هغه شرمول دي. بله دا چې پښتو ژبه بېلا بېلې لهجې لري، په یو شمېر لهجو کې شاید «مخامخ» وي او په ځینو کې «مخ» چې دا په خپله د ژبې غنامندي ښیي(۱۳).

یوه ورځ مې همدغه موضوع له استاد حبیب الله رفیع سره هم شریکه کړه. هغه (له احمد سره مخ شوم) جمله کې د «مخ» له استعمالولو سره مخالفت وښود او ویې ویل: مخامخ تقابل ته وايي، نو په دې جمله کې باید «مخامخ» وکارول شي. یو شی چې په ژبه کې وي، ولې هغه ووېستل شي، په دغسې جملو کې د «مخ» کارول، جواز نه لري او دا یو نوی خو ناوړه عمل دی چې د ځینو له خوا ویل او لیکل کېږي.

دی زیاتوي: که خبره د اختصار وي، نو لنډون او اختصار هغه وخت سم دی چې فساد را نه شي، کله چې کلمه فاسدېږي، نو دا بیا لنډون نه شو. ژبه خلکو جوړه کړې ده او هغوی یې همداسې «مخامخ» وايي (۱۴).

څېړنپوه نصرالله ناصر هم ورته نظر لري. ده تل په علمي ناستو کې د «مخامخ» پر ځای د «مخ» کلمې له کارولو سره مخالفت ښودلی دی. وايي: «پښتو ژبه ډېرې لهجې لري، که

(c) ketabton.com: The Digital Library

هر پښتون په خپله لهجه ليکنه وکړي او د خپلې لهجې کلمې غوره وګڼي، نو د معياري لهجې د رامنځ ته کېدو خوبونه بيا عبث دي. موږ بايد د ژبې ګرامري جوړښت او د ډېرو له خوا د کلمو کارېدل او لرغونتوب په پام کې ونيسو چې دا کار به د پښتو ژبې د معياري لهجې د لا پياوړتيا لامل شي(۱۵)».

په هره ژبه کې د الفاظو او عبارتونو جوړول ازاد دي، د يوې ژبې الفاظ او عبارات له يوې يا څو ژبو سره ښايي يو شان وي. پښتو چې يوه هر اړخيزه او پراخ بنسته ژبه ده، د کلمو او عبارتونو په کارولو کې يې بايد دقت وشي.

خو د تأمل وړ خبره دا ده چې پورتنۍ ژبنۍ ستونزه په دې وروستيو کې تر ډېره د رسنيو او خبرياﻻنو له خوا ايجاد شوې ده. د يوې ژبې په ښه کولو او بدرنګه کولو دواړو کې مطبوعات او ژورناليستان مهم رول لري. هغوی دي چې يو شمېر لغتونه د خلکو خولو ته ور اچوي، همدغه بيا کرار کرار د ولس پر ذهنونو اغېز کوي او هماغه سم يا غلط لفظ بيا هغوی کاروي او ليکي. سره له دې چې داسې ډېرو خوږو او کره کلمو اوسمهال د رسنيو له لارې د هر وګړي او ان د ماشوم ذهن ته ﻻر پيدا کړې ده، ښکاره مثال يې د کرکټ لوبې شپېږيزه او يا د سريالونو ځيني لغتونه دي چې خلک يې بيا په محاوره کې هم استعمالوي.

ځيني معياري رسنۍ د يادو شوو دواړو کلمو سم استعمال مراعتوي، خو د همدې ستونزې يواځينی حل رسنۍ دي چې مسئولين او خبرياﻻن په شعوري ډول په دې موضوع پوه شي او کرار کرار هره کلمه په خپل خپل ځای کې وکاروي.

نو د دې څېړنې په نتيجه کې ويلی شو: «مخ» او «مخامخ» دوه بېل ټکي او دوه جلا مفاهيم دي چې هر يو بايد په خپل ځای کې استعمال شي. د دې او دې ته ورته کلمو دقيقه کاروَنه به د معياري لهجې د لا پياوړتيا او غښتلتيا سبب شوې وي.

د دې لپاره چې په خبرو او ليکلو کې مو تنوع راغلی وي، نو دا هم کېدای شي چې موږ د «مخامخ» د لفظ نور مترادفات، لکه ﻻس و ګرېوان او يا د نورو ژبو له الفاظو، لکه مواجه څخه استفاده وشي.

دا چې د پښتو ژبې په ګرامرونو کې د «مخامخ» کلمې ځای تش پاتې دی، هيله ده د همدې او دې ته ورته کلمو د سمې کارونې بحثونو ته په کې ځای ورکړل شي.

له بلې خوا، ما د همدې څېړنې په ترڅ کې وموندله چې په پښتو ژبه کې د «مخ» کلمه له نورو کلمو سره يوځای ډېر نور عبارتونه او اصطلاحات جوړوي، لکه: چاته مخ نيول، د مخ ځای نه پرېښول، چاته مخ اړول، د چا مخ ته کتل، مخ پټول، مخ څټ کول، مخ اخيستل، مخ ځنې اړول، مخ تورېدل، مخ تک زېړ کېدل، مخ ور اړول، مخ ورګرځول، مخ تاوول....

(c) ketabton.com: The Digital Library

نو وړانديز کوم، که همدغه عبارتونه او اصطلاحات راټول شي او په هر یوه یې څېړنه وشي، د پښتو او پښتنو ارواييي او اجتماعي حالات ترې ښه معلومېدای شي.

مأخذونه

۱- پښتو- پښتو تشریحي قاموس، څلورم ټوک، د افغانستان د علومو اکاډمي:میدیوتیک، ۱۳۸۳هـ. ش کال، ۲۸۵۹ مخ.

۲- پښتو قاموس (پښتو- دري)، دویم ټوک، د افغانستان د علومو اکاډمي: خیري کتابخانه، ۱۳۸۶هـ. ش کال، کابل، ۱۶۹۶ مخ.

۳- عبدالرحمن بابا، د رحمان بابا دیوان، مصحح، مدون او مقابله کوونکی: عبدالرؤف بینوا، ۱۳۲۶هـ. ش کال، پي ډيف فايل،

۴- تشريحي قاموس، ۴۷۷ مخ.

۵– خوشحال خان خټک، کلیات. اوډنه، پرتلنه، سمون او ویپپانګه: عبدالقیوم زاهد مشوانی: دانش خپرندویه ټولنه، ۱۳۸۴هـ ش کال، ۵مخ.

۶- حبیب الله رفیع، ادبي ستوري (لومړی ټوک)، پښتو ټولنه، ۱۳۵۳ کال، ۲۰۵ مخ.

۷- پورتنی مأخذ، ۲۵۵ مخ.

۸- مخکینی مأخذ، ۲۳۲ مخ.

۹- اخوند مصری، ادبي ستوري (لومړی ټوک)، حبیب الله رفیع، پښتو ټولنه: دولتي مطبعه ۱۳۵۳هـ. ش کال، ۱۲ مخ.

۱۰–
http://www.benawa.com/pashto/library/86_mokhtar_ul_manasic/19.php

۱۱– سپېڅلی قرآن، ژباړن: مولوي وکیل احمد متوکل، مکتبه حبیبیه،:کندهار، ۱۳۸۸هـ. ش کال. بېلا بېل مخونه.

۱۲– يارمحمد مغموم خټک، روښانیان او پښتو ادب (تحقیق او ترجمه)، پښتو اکېډیمي پېښور یونیورسټي: پېښور، ۲۰۱۱م کال، ۳۰۴ مخ.

۱۳– څېړنپوه ډاکټر خلیل الله اورمړ، مرکه، نېټه: ۷/ قوس/ ۱۳۹۸هـ. ش.

۱۴– استاد حبیب الله رفیع، مرکه، نېټه: ۱۰/قوس/۱۳۹۸هـ. ش.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۵- څېړنپوه نصرالله ناصر، قلمي يادښت.

يادونه: دا مقاله د علومو اکاډمي د کابل مجلې د ۱۳۹۹ کال په ۲-۱مه گڼه کې خپره شوې ده.

ډاکتر ماخان مېرزی شينواری

ژبه غني- معياري کول، نوښت او نيولوجيزم

مورږ د پښتنو او پښتو پوهانو څخه ډېر وخت اورو، چې:

ژبه غني کول، په ژبه کې نوښت، ژبه معياري کول، نيولوجيزم، دا نو څه دي؟

مورږ دا او داسې نور وييونو، چې مورږ ورسره مخامخ کيږو، څه په کې وايو؟

ما چې په دې هکله هرڅومره سوچ گړی او فکر په کې کوم، نو ماته دا ټولې کليمې تر يوې پولې پورې يو د بل سره – په پښتو کې – همغه يو ډول کړنيز څه برېښي او دا د ژبې غني کول دي.

لومړی: ژبه غني کول

د ژبې غني کول په دې پرېپوهېدنه هم دي، چې د خپلې ژبې ساتل، نو دا په دوه برخو وېشو:

لومړی ۱ : خپله ژبه ساتل

لومړی ۲ : ژبه غني کول

لومړي ۱ ته: خپله ژبه پوره کول او ويونه له ورکېدلو ساتل دا دې لومړیَ هڅې وي.

که د يوې ژبې پيداښتي ويونه په ښونځي او پوهنتون او همداسې نورو پوهنيزو ليکنو کې له پامه او همداسې له ليکنو غورځېدلی شي، نو دا د وخت په تېرېدو سره بيا په ژبه کې د

(c) ketabton.com: The Digital Library

کاروني ورکيږي، داپه دې پرېپوهېدنه، چې ورکيږي، نو بايد څنګه خپله ژبه، داپه دې پرېپوهېدنې، چې د ژبې له پيدا راته راکړ شوي وييونه څنګه و ساتو؟

ژبې له پيداښته د اړتياو سره سم پوره پيدا دي. د اړتياو د زياتېدو او د هغې لپاره د څه بللو نه لرلو لپاره سرى بيا داويونه له بلې ژبې رانيسي او يا يې د خپلې ژبې په ګډوله ويونو پوره کوي.

پوهنيز وييونه د پوهنې د ودې سره منځ ته راځي. ډېر نومونه، چې په پوهنه کې نوي راځي، هغې ته د يوه انډول نوم ځاى په ځاى کوي او دا په هره ژبه کې شته.

لومړي ۲ ته: ژبه غني کول: ژبه غني کول په دې پرېپوهېدل نه دي، چې خپل وييونه دې د نورو ژبو وييونو لپاره پرېږدو. د مورړ پښتانه پوهان او ژبپوهان هم تر يوې کچې داکار کوي او وايي، چې دلته يا هلته او په ځانګړي ډول په پوهنو کې دا دا يا هغه پردى وى وي، ځکه چې داژبه غني کوي.هو ژبه به غني کوي ، خو په خپلو ويونو يې غريبه کوي هم. دانن د نومبر ۴ ۲۰۲۱ ز ک مې ولوستل ،چې **د مورړ پوهان يې ليکي: ،، .. زمورړ سترګې يې د اضطراب او اضطرار د نوسان په وړاندې..،،.**

د ما په اند دا د ژبې غني کول يا معياري کول نه دي، دا د ژبې – دا په ډېره بخښنه ليکم – دا د ژبې توهين او د پښتو له منځه وړل دي، دا ليکونکى خو داسې انګېري، چې نو دا نور ولې بايدپرېبوه نه شي او يا د ده او د دې نورو په منځ کې خو دې څه توپير هم وي، چې دى څه ليکي، دا نور پرې نه پوهيږي او که پرې پوه شي، نو بيا و په منځ کې توپير څه؟ (بيا هم په بخښنه).

--- د هېڅ ژبې پوهنيز نومونه د هغې ژبې له پيداښته نه دي، خو دوي يې د ورته څه نوم اينولى يا همهغسې بلل لکه ځمکغونډوسکه، چې عرب يې ښايي هم کرۃ الارض(؟) وبولي. مورړ ته نو ولې دا کره، چې غونډوسکه لرو يوه د ژبې بډايينه وبرېښي؟ دا خو د ژبې بډايينه نه ده، دا دمورړ په خپله ژبه نه برلاسي کېدنه ده او يا ورته په درنه سترګه نه کتل دي. چې خپله غونډوسکه راته د پوهنيز څه يا له نوم څخه لرې وبرېښېده، نو په ختّه کې له پوهنې څخه لرې يو ،که نه هغه پيداښتي څه چې لرو، بايد په درنښت ورته وګورو. راځى، چې دا مثلث وګورو، چې دا عربي باندې يې څومرهپ،هېرو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

زهدومر هپوهېږم، چې دا له ثلاثه، ثلث او يا ... نهپوهېږم څه څخه منځ ته راغلی نوم دی او داسې پېژند کړی شي ولري: هغ هواوره، چې درې کربنو رابنده وي، ملث بلل کيږي يا ... چې له درې کربنو رابنده او درې زاويې ولري او يا...... مثلث بلل کيږي.

دې ته په پښتو سم نوم درېګوډی ده. ولې ښځينه نوم؟ ځکه هواره ده او څېره، نو ښځينه.

دلته په دې نوم سملاسي پ،هېږو، بې له پېژند، چې داسې يا هغسې.څېره چې درې ګوډونه ولري ، درې ګوډی بلل کيږي او همداسې څلورګوډی او ...

ولې ګوډ؟

يوه ژبپوه راته وويل چې ګوډ خو موږ هغه چا ته وايو، چې ګوډ ځي، نو د ماځواب هم سملاسي وو او ورته ومې ويل، چې پښه يې ګوډ جوړوي، چې ګوډ دی.

موږ په پښتو کې لکه الماني کې هم کونج لرو او ګوډ، چې ګوډ يې دباندنی او کونج يې دننني دي.

تاسو نو پرېکړه وکړی، چې کوم به ښه پوهوږ او ساده وي، خو د عالمانو له ليد او انده لرې دی، ځکه د پښتو دی او داسې پوهنيز ورته نه برېښي.

تراوسه مو چې دا کار نه دی کړی، نه پرېپوهېدو او پوهنه مو هم په پښتو نه وه، خو اوس چې په يو څه پوهېږو او پيل مو کړی، چې پښتو پوهنيزه شي، نو پښتو لرلي ويونه د بلې ژبې د وييونو لپاره بايد د له منځه تللو مخه يې ونيول شي.

دلته د ژبې هغه پيداپښتي بداينه خوندي پاتېږي.

نوره ژبه بډايې کونه، نو بياڅه دي؟

دويم: په ژبه کې نوښت: دموږ ژبه تراوسه پورې هغه بنسټيز ويونه په برديو ژبو لري، دا په دې پرېپوهېدنه، چې موږ تر اوسه پورې لا پوهنه نه ده په پښتو کړې، نو دنوښت سره به يې څنګه سراو کار ولرو.

زه پخپله نه پوهېږم، چې د ژبې نوښت به نو څه وي؟

ژبه مو پوره ده، ژبه کې بايد خپلو وييونو ته ځای ورکړو، له دې سره، چې خپل ويونه وليکو، چې شونتيا په حالت کې، دا مو رړې ژبې نوي کول وي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

لنډ: د ژبې نوښت کوم څه ځان پسې نه لري، موږ چې د خپلې ژبې پیداښتي ویونه وساتو، دا پوره کار دی.

دریم: ژبه معیاري - یا ستاندارد کونه، نو څه؟

د موږ ژبپ،هان او لیکوالان د ژبې د سوچه کولو لپاره معیار ته کچه لیکي، چې ډېره ناسمه ده. دا یو له هغو ویینو دی، چې همدا معیا یا ستاندارد یې ولیکو، دا ژبې غني کونه ده.

ستاندار یا معیار یو اوږد تاریخ لري، چې ز هپه هغې نهغږېږم، خو دا هم د انسانانو د اړتیا سرهسم د انسانانو لخوا منځته راوړل شوی دی، چې ګومان مې دی، په نیولجیزم کې رتلی شي.

د کورونو معیار څه شی دی؟

یو څوک ، چې ډېر کورونه جوړوي، نو د هغو کورونو لپارهدوی یو څه یا یو کور جوړوي، دا بیا د ستاندار یا معیار په موخه دی او نور یې بیا پههمغه ډول وي، لویوال، کونجونه او هر څه یې اړوند وي. د ژبې ستاندارد یا معیار یا معیاري ژبههغه ده چې له کلیوالي خبرو راووځي، ښوونځې ته ننوځي او همداسې د لیک لوست ژبهشي، چې د ژبې ټول ویونکي یې بیا سره په مغه ډول کاروي. دلته د هغو ژبو ویونکي ویونکي، نور پهرسمیاتو، ښونځې او نورو غونډو کې کارول کیږي. د کلیوالي ژبو ستاندارد هم شته، چې په هالنډي او الماني، چې سرهنږدې دي، دا رامنځ تهکیږي، خو موږ په هغو نه غږېږو.

بل د ژبې معیاري کول، د ژبې د ویونو کتابونه جوړول او ګرامر ته یې پوره پام کول او د ګرامر پوره کول دي.

اوس نو د ژبې ستاندار یا معیار پهدې پرېپوهېدنه، چې ژبه ټولیزه شي، دا بیا پهدې پرېپوهېدنه، چې د ټولو کلیوالي خبرو ویونکي همدا ومني.

یادونه: موږ کله، کله هڅېږو، چې دا کلیوالي خبرې مو لهمنځه یوسو، یا په ځانګړې توګه هغه د لیکلوست خاوندان، خو د یوې ټولنې لپارها هم غوره ده، چې د هر کلیوالو خبرو خلک هغه خپلهکلیوالي ویېنه وساتي، دا یو ځانله خوند لري او دا خوند د ټولنې د وګړو څخه باید له منځه لاړ نه شي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

څلورم - نیولوجیزم: پهدې هکله مې یوه لیکنه کړې، دلته نه پرې غږېږم، خو دا سې لږ پام بهورته ستاسو راګرځوم.

د نیو لوجیزم یو هبېلګه به تاسو ته له انګرېزي ، چې ما له الماني رانیولې ، تاسو سره ګډه کړم:

دلته د ژبې یوه ریښه ده، چې اېنفورماتیک ورتهوایي. موږ یې په افغانستان کې د کمپیوترپو هنې لاندې ګوامان کړم، لولو، خو دا اینفوارتیک ډېر ه غزېدالې او ستونځمنه پو هنریښه.

انفورماتیک له دوه کلمو جوړ دی: اېنفوماڅیون یا اېنفورمېشن او ماتماتیک. داسې نور ډېر نومونه شته.

زه به یو ډېر ورځنی نوم راو اخلم او اندم، چې دا نیلوجیزم دی، لکه غوبلموړی، چې له غوبل او موږي څخه جوړ دی. دا له پیداېښته منځ ته نه دی راغلی، دا د انسانانو د اړتیا سرهمنځ ته راغلی. نورو ته یې تاسو فکر وکړئ.

نیولوجېزم ته هغه وخت اړتیاپېښیږي، چې ته یو څه نوي منځ ته راوړي او نوم ورتهنه وي او هغې ته بیا نوم پیدا کوې. دا موږ کړی شو، چې لهېرمختللو ژبو موږ هم د نیولوجیزم په توګه لاس ته راوړو. زهبه بهیې بیا یوه یا څو بېلګې راوړم. څه وخا پورې د مخه د کوچنیانو او اوس د لویانو لپاه هم یوه الهشته، چې دوه ګاډېله یا څبرخونهلري، چې په ةنخ کې یې یوه تخته او د لاسو نیولو څه دي. سړی په د هغه د لاسون- که لاربنودی(لارسمونی یا سمونې یې بولې) دی هغه نیسي، پهدې تخته پښې ږدي او هغه ځغلي. دې تهپه الماني Laufrad وایي، چې د ځغاستې او څرخونو جوړ دی، چې په پښتو یې اندول خغاستڅرخه ده. دا له ځغاستې او څروخونو جوړه اله ده، چې د ما په اند نیو لوجېزم دی.

دا دې یوه ننوتنه وي، کېدی شي وړاندیزونه وشي او داسې ورځنی موضوعګاني هم معیاري کړی شو.

موږ پهژبه کې خورا ډېرې ستونځې لرو، خو هغه ساده یې لومړی باید د څېړنې او پوره کونې لاندې ونیسو.

داسې لږ لنډ د ژبو تاریخ:

(c) ketabton.com: The Digital Library

انساني ژبې لږ ترلږه سلزره کاله د مخه وده کړې. دا چې لسزره کاله د مخه انسانانو پيل وکړ چې کلي يا باندې جوړې کړي، اړينه وه، چې په ژبه کار وکړي او جوړښت يې واړوي، دښه پوهېدلو له امله دا کار پيداښتي اړيين وو. د ودې سره سم دا وده پوره پېچلې او وينتوانمنده شوه يا د وېينۍ لپاره ځواکمنه شوه. 14.11.2019

داسې ګومان کيږي، چې مودرن انسان(Homo sapiens) توانمند وو، چې خبرې وکړي. انسان د نن وسبا ته په خبرو پيل نه دئ کړی.

ژبو څنګه وده وکړه؟

نن په نړۍ کې له ۶۰۰۰ زياتو ژبو باندې خبرې کيږي. د ځنو پوهانو له انده ډا ټولې زبې له يوې ژبې څخ سرچينه اخستې يا سرچينه يې يوه ژبه ده. لېمان Lehmann وايي:،، دا روانې تيوري له مخې پخوانی انسان له افريقا خورژېدلی... ټولې ژبې له دې امله ځای اړونده ديالکتونه وو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ډاکتر ماخان میرې شینواري لیکنې او ژباړې

د ډاکتر ماخان شینواري چاپ او لیکنې، چې پرته له لسو نورې ټولې تر اوسه ۴۵ یې له ketabton.com څخه خورې شوې:

<u>:(Vienna (Austria 1988</u>

<u>لومړی:</u>

topological Kaiser , M. Shinwari : Aproximation compact .H.K Page 117 – 122 ; general algebra 6 algebra : contributions to

<u>:(Vienna (Austria 1987</u>

<u>دویم:</u>

لومړی-und Aproximation durch Polynime in Universalen Interpolation Diss . Uni. Wien . Algebren

دویم-*and Aproximation by Polynome in universal Interpolation the University of Vienna/Austria Dissertation at ,Algebras*

لاندې د شمیرپوهنې پښتوټول کتابونه په المان کې د ،، افغانستان کلتوري ودې ټولنه،،له خوا چاپ شوي دي
<u>:(Bonn (Germany 2000</u>

دریم: د شمیرپوهنې ستر کتاب : د شمیرپوهنې برسیره د انجنري، فزیک او اقتصاد لپاره ، همداسې د ښوونکو او زده کوونکو لپاره (دا کتاب په ۹۰۰ مخونو کې چاپ او دا نوې لیکنه به یې ځنو ځایونو غزېدلې او ځنې ځایونه ترې لرې شوي دي)
<u>:(Bonn (Germany 2003</u>

څلورم: ځمککچپوهنه(هندسه) ، په سلو، زرو کې شمیرنه، د ګټې – او کټې د کټې شمیرنه ، د اختمالوالي شمېرنه کتاب د ښوونځي ټولې اړتیاوې پوره کوي
<u>:(Bonn (Germany 2003</u>

پنځم: الجبرونه (د الجبر بنسټونه دي) (ketabton:com ته پورته شوی)

(c) ketabton.com: The Digital Library

:(Bonn (Germany 2003

شپږم: د شمیرپوهني انګرېزي – پښتو ډکشنري.(ketabton:com ته پورته شوی)
:(Bonn (Germany 2003

اووم: د شمیرپوهني الماني ـ پښتو ـ او پښتو الماني ډکشنري (ketabton:com ته پورته شوی)

dictionary German/ Pashto and Pashto/German Mathematical
:(Bonn (Germany 2003

اتم: دفرنځیال برابرون (دا کتاب په دې ځانګه کې یو پیل دی، ساده لیکل شوی) (ketabton:com ته پورته شوی)

equation Translation; An Introduction Differential
Germany): 2003) Bonn

نهم: د شمیر پوهني فرمولونو ټولګه
Formulas Mathematical
:(Bonn (Germany 2003

لسم: شمیرپوهنه له عربي په پښتو

:(Bonn (Germany 1997

یوولسم: د افغانستان په هکله سپینې خبرې: په المان کې

،،د افغانستان روغې او بیا ابادولو ټولنه،، له خو

یادونه: له ۲۰۰۰ کال دمخه ډاکتر ماخان شینواري د ،،د افغانستان روغې او بیا ابادولو ټولنه،، له خوا درې سیاسي مجلې هم را وستلې.

ژباړې او نورې لیکنې:

: (Brinkmann. (From Brinkmann.du.de .Prof

(c) ketabton.com: The Digital Library

لاندې د برېنکمن لیکنې چې له پرینکمن ن ج څخه ژباړل شوي دي. دا کتابونه د ښوونځي له پاره او همداسې د کانکور ازموینې له پاره ګټور دي.

دولسم - شمیرپوهنه د ښوونځي لپاره لومړی ټوک (ketabton:com ته پورته شوی)

دیارلسم – شمیرپوهنه د ښوونځي لپاره دویم ټوک(ketabton:com ته پورته شوی)

څوارلسم – شمیرپوهنه د ښوونځي لپاره دریم ټوک(ketabton:com ته پورته شوی)

پنځلسم - د احتمالوالي شمیرنه د ښوونځي لپاره(ketabton:com ته پورته شوی)

شپاړسم – احصایه یا ستاتیستیک دښوونځي لپاره(ketabton:com ته پورته شوی)

لاندې کتابونه د شتوتګارت د پوهنتون د استادانو د لکچرونو څخه چې د شتوتګارت پوهنتون ن ج څخه خپاره شوي را ژباړل شوي.

اولسم – انالیزی ۱ (ketabton:com ته پورته شوی)

اتلسم – انالیزې ۲(ketabton:com ته پورته شوی)

نولسم – کرښیز الجبر (ketabton:com ته پورته شوی)

شلم - د شمیرپوهنې بنسټونه (ketabton:com ته پورته شوی)

یوېشتم - د فرمولونو ټولګه(ketabton:com ته پورته شوی)

دوه ویشتم – فنکشنل انالیز(ketabton:com ته پورته شوی)

درویشتم – وکتور شمیرنه (ketabton:com ته پورته شوی)

نورې ژباړې

څلرویشتم – له www/grundstudium.info/linearealgebra. څخه:کرښیز الجبر (ketabton:com ته پورته شوی)

پنځویشتم – Georg Gutenbrunner ګڼونپوهنه یا د اعدادو تیوري(ketabton:com ته پورته شوی)

(c) ketabton.com: The Digital Library

زما ليکنې
:(Germany) Bonn

شپږویشتم - د شمیرپوهنې ستر کتاب دویم چاپ لومړۍبرخه: د پوره تغیراتو سره : دا کتاب د شمیرپوهنې برخې برسیره د انجنري، فزیک او اقتصاد لپاره ، همداسې د ښوونکو او زدهکوونکو لپاره پوره ګټور دی. په کتاب کې د اړتیا سره زیاتونه او کونه راغلې (ketabton:com ته پورته شوی)

اوه ویشتم- د شمیرپوهنې ستر کتاب دویمه برخه (ketabton:com ته پورته شوی)

اته ویشتم - څمککچپوهنه (هندسه) دویم چاپ د پوره تغیراتو سره (ketabton:com ته پورته شوی)

نه ویشتم – الجبر بنسټونه دویم چاپ له تغیراتو سره (ketabton:com ته پورته شوی)

دېرشم - ډېرۍ پوهنه یا سټ تیوري (ketabton:com ته پورته شوی)

یودېرشم – د شمیرپوهنې سم اند (منطق ریاضي) (ketabton:com ته پورته شوی)

دوه دېرشم - د یو څو شمیرپوهانو ژوندلیک(ketabton:com ته پورته شوی)

دریدېرشم – د شمیر پوهنې ګډې وډې لیکنې

څلوردېرشم- داهم ژباړه ده، خو لیکونکی یې متآسفانه راڅخه نابلد شوی: د مشتق او انتیګرال شمیرنو ته تمرینونه او اوبیونې یا حلونه یې(ketabton:com ته پورته شوی)

پنځه دېرشم – د شمیرپوهنې انګریزي پښتو او عربي + دري ډکشنري

شپږدېرشم – د شمیرپوهنې پښتو انګرېزي ډکشنري(ketabton:com ته پورته شوی)

اوه دېرشم – د شمیرپوهنې پښتو ډکشنري د شمیرپوهنیزو وییونو په پښتو روښانه ونه(ketabton:com ته پورته شوی)

اته دېرشم - د زړه له کومې(دا هغه لیکنې دي، چې څنې یې په نړیول جالونو کې خپرې شوي دي.)

نه دېرشم – د افغانستان په هکله سپینې خبرې، چې وبه غزیږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

څلوېښتم– د شتوتکارت پوهنتون لکچرنوټونو څخه ، چې د شتوتګارت پوهنتون ن ج څخه خپرېږي: د ګروپونو تیوري(ketabton:com ته پورته شوی)

- د ښوونځي لپاره فزیک د برینکمن لیکنه

له پنځم ټولګي څخه تر اووم ټولګي پورې ژباړل شوی (دا چې زما دویم مسلک فزیک دی، دا لیکنې ژباړم. دا هم د دې لیکوال یوه ډېره ښه لیکنه ده، چې -د شمیرپوهنې په څیر- دلته هم زیات تمرینونه د حل یا اوبیونې سره په کې راغلي او ماته زیات ګټور برېښي) او دالاندې د برینکن څخه راژباړلي

یوڅلوېشتم - فزیک لومړیبرخه (ketabton:com ته پورته شوی)

دوه څلوېښتم – فزیک دویمه برخه. برېښنا پوهنه. همدا کتاب. (ketabton:com ته پورته شوی)

دربڅلوېښتم – د پوهنې وزارت له خوا چاپ د ښوونځي شمیرپوهنې کتابونو ته کتنه. دې کتاب کې د دښوونځي کتابونو د هر کتاب یوې برخې ناسمونونو ته ګوته نیول شوې او ناسمونونه بیا سم شوي هم دي.(ketabton:com ته پورته شوی)

څلورڅلوېښتم – د فزیک کوچنۍ ویونو دکشنري(ketabton:com ته پورته شوی)

پنځه څلوېشتم – پرېپوزېشن یا اړیکویونه.(ketabton.com ته پورته شوی)

شپږڅلوېشتم = ژبسمون(پښتو کې ناسم راننوتي ویونه، چې سم شوي دي) (ketabton.com ته پورته شوی)

اوه څلوېښتم – پښتو ژبلار یا ګرامر ۲۰۲۰ همدا کتاب (ketabton.com ته پورته شوی)

اته څلوېشتم – ژبسمون (که غواړئ دویم غزېدلي لیکنه) : له پخوانی لیکنې څخه نوی شوی او پوره غزېدلی ۲۰۲۰.(ketabton.com ته پورته شوی)

تازه لیکلي خو تراوسه کتابتون ته نه دي پورته شوي او دا د ځانله لیکنو په توګه له درې کاله را په دیخوا د تاند او په دا ورسته کې د دعوت او همداسې د نورو د ج څخه خورېږي او خواره شوي دي. په دې کتاب کې د پښتو ناسم ننوتي ویونه څېړل شوي ناسمونونو ته

(c) ketabton.com: The Digital Library

ګوته نیول شوي او په دلایلو روښانه .شوي، چې ژبمینوالو لهپارهیې لوسته او ګوتنیونه اړیینه ده.

نهه څلوېښتم – داسې څه له فلسفې ۲۰۲۰(ketabton.com ته پورته شوی)

پنځوسم – ژبې مري او نورې لیکنې ۲۰۲۰ (ketabton.com ته پورته شوی)

دا اوس خورنې ته چمتو: هیله ده چې کتابتون.کوم (ketabton.com ته پورته شوی) کې یې وکتلی شئ

یوپنځوسم- پښتو ژبلار د ښوونځي لپاره. همدا کتاب

دوه پنځوسم- هر څه د ژبې په چوپړ کې.

درېپنځوسم- د نړۍ هوښیارتیاوې.

څلورپنځوسم – د جبران خلیل غوره خبرې .

پنځه پنځوسم- ټولګیز سم اند همدا کتاب .

.

.

.

.

.

.

.

.

.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ډاکتر ماخان میرې شینواري ژوند ته یوه لنډه کتنه

نوم: ماخان (په لومړي ځل يې نوم ،،میرې،، وو. د رحمابابا لیسه کې نوملیکلو وروسته په ماخان باندې بدل شو)

د کورنۍ نوم : شینواری

د پلار نوم: ارواښاد نورالرحمان

د مور نوم: ارواښاده پستو

د نیکه نوم: ارواښاد حسن خان

د نیا نوم: ارواښاده صبره بي بي

دزیږېدو کال: ډاکتر ماخان شینواری د ۱۹۴۶ ز ک د سپتمبر په ۱۵ نېټه زیږېدلی دئ (دا خو هغه رسمي ز ک دئ. سمه نیټه يې ۱۳۲۲ او ۱۳۲۰ ش ه کلونو منځ کې باید وي، خو تره مې وایي ۱۳۲۰ ه ک دئ)

د زیږېدو ځای: ننګرهار د شینوارو د هسکې مېنې ولسولي په مورګې کلي کې زیږېدلی.

د مورګی غارخلي کلي کې د لمنځتون استادانو څخه له قرانکریم تر پنجکتاب، خلاصه، مونیه، ګلستان پورې، چې دا مو بیا په ښوونځې هم لوستل، لوستلي، خو بې له دې چې پوره پرې پوه شي.

کلیوالي ښونځي: له ۱۹۵۱ تر ۱۹۵۴ پورې د هسکې مېنې مورګی لومړني ښونځي، چې دی يې هم د لومړنیو زدکوونکو له ډلې څخه وو.

د رحمان بابا لیسه : له لومړي او بیا له دریم تر ۱۲ ټولګې پورې له ۱۹۵۴ تر۱۹۶۵ پورې.

دی د رحمان بابا لیسه کې له دریم تر ۱۲ ټولګي پورې د خپل ټولګې اولنمره پاتې شوی.

۱۹۶۶ ز ک د کابل پوهنتون دطب پوهنځي په همدې کال کې

۱۹۶۶ ز ک د سپتمبر میاشت د ښوونځي برس له لارې اتریش ویانا ته تګ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۹۶۶ تر ۱۹۶۷ کال پورې ویانا اړوند مودلینګ کې د الماني یا بنه یې اتریشي ژبې او د دیارلسم ټولګي لوست.

اکتوبر ۱۹۶۷ د وینا پوهنتون کې نوملیکنه، چې د پوره زیاتو ستونځو سره په ۱۹۸۹ ز ک کال کې د ډاکترۍ په اخستلو بریالی شو(دا نو پوره ستونځې دي).

له۱۹۸۷ ز ک تر ۱۹۸۸ ز ک د فبروري تر پای د دباندنیو چارو وزارت کې مامور.

د ۱۹۸۸ دمارچ لومړۍ نېټې څخه تر ۱۹۹۲ جون پورې په بون جرمني کې د افغانستان جمهوریت سفارت کې د سفیر دندې د شارژد افیر(صفر نه وو) د نوم لاندې.

له هغې وروسته په جرمني کې سیاسي پناه.

د ۲۰۰۴ ز ک جون څخه د ۲۰۰۵ ز ک جنوري پورې د کابل علومو اکادمي د پیداپښتې پوهنو څانګه کې دنده.

له ۲۰۰۸ ز ک د مارچ څخه د ۲۰۰۹ زک دسمبر پورې د ریاضي څانګه کې د پوهنې وزارت درسي نصاب کې دنده.

ماخان شینواري بې کاره نه دی او لږ تر لږه له ۹۷ ۱۹ څخه همدا د کتابونو لیکلو او د ژباړې دنده په غاړه اخستې، چې خپل فکر تر شونې پولې پورې تازه وساتي.

ماخان میرې په ۱۹۷۲ کې له لرې د میرمن ښاپیرۍ سره واده شوی، چې د واده خبر ورته اتریش ویانا ته ورغلی.

ده د میرمن ښاپیرۍ سره په ۱۹۶۳ ز ک کې کوزده کړې وه.

دوي ته لوي څښتن په اتریش ویانا کې د مای په شلم ۱۹۷۹ ز ک دوه بچیان وبخښل، چې څانګه او اباسین نومیږي. څانګه په المان کې د پوهنتون علمي همکاره وه او د حقوقو ډاکتره ده او اباسین ملي اقتصاد او ټولنیزه سایکولوژي لوستلې.

ډاکتر شینواري ته د پوهنیزو هلو ځلو له امله ستاینلیکونه:

۱ – د افغانستان کلتوري ودې ټولنه. جرمني

۲ – د افغانستان کلتوري ټولنه کولن میشنیش. جرمني

Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library